

วิทยานิพนธ์

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา
จังหวัดนนทบุรี

A STUDY OF GREEN BELT CHANGE ALONG THE WEST
BANK OF CHOU PRAYA RIVER, NONTHABURI PROVINCE

นางสาววรกร น้อยพันธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี

A Study of Green Belt Change along the West Bank of Chou Praya River, Nonthaburi Province

نامผู้วิจัย นางสาวรากร น้อยพันธ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์โสภณ ทองปาน, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมพร สุคันธวิช, M.S.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ มหัจฉริยวงศ์, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์พรรณนภา ศักดิ์สูง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อัจฉกหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี

A Study of Green Belt Change along the West Bank of Chao Praya River, Nonthaburi Province

โดย

นางสาววรกร น้อยพันธ์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2550

วรากร น้อยพันธ์ 2550: การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน) สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการ ระดับบัณฑิตศึกษา ประธานกรรมการที่ปรึกษา: ศาสตราจารย์โสภณ ทองปาน, Ph.D. 164 หน้า

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานการณ์การใช้ที่ดินและเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว ตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรีในบริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล ได้แก่ คลองข่อย บางตะไนย์ คลองพระอุดม บางพลับ อ้อมเกร็ด และท่าอิฐ ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี วิธีการศึกษาเน้นแนวทางเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตการณ์ การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์ อย่างไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า พื้นที่ศึกษาเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาและมีปัญหาน้ำท่วมเสมอในฤดูน้ำหลาก พื้นที่ทั้งหมดมีจำนวน 23,313.95 ไร่ ประชากรรวมจำนวน 31,956 คน พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองจังหวัดนนทบุรีมีจำนวนร้อยละ 96 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรร้อยละ 90 ของพื้นที่สีเขียว กิจกรรมการเกษตร ได้แก่ นาข้าว/นาหว้า สวนผลไม้ผสม ส่วนการใช้ที่ดินลำดับรองลงมา คือ พื้นที่แม่น้ำลำคลองร้อยละ 5 และที่อยู่อาศัยร้อยละ 3.44

ปัจจุบัน พื้นที่เกษตรมีแนวโน้มลดลงมากเช่นเดียวกับการลดลงของพื้นที่เกษตรโดยรวมของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเมื่อปี 2546 พื้นที่เกษตรลดลงจากปี 2536 จำนวน 29,254 ไร่ สาเหตุการลดลงของพื้นที่เกษตร ได้แก่ การก่อสร้างโครงการสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม ตั้งแต่ปี 2537 ซึ่งตัดผ่านใจกลางพื้นที่ศึกษา ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นและเกิดการซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร ปัจจุบันที่ดินส่วนหนึ่งจึงถูกปล่อยให้เช่าเพื่อทำนา นอกจากนี้โครงการจัดสรรที่ดินยังมีเพิ่มมากขึ้น โดยในช่วงปี 2530-2549 มีจำนวน 21 โครงการ ประกอบกับการประกาศใช้ผังเมืองนนทบุรี 2548 ก่อนข้างล่าช้าและมาตรการผังเมืองที่มีอยู่ยังไม่สามารถหยุดการขยายตัวของเมืองจากทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาได้ สำหรับชาวบ้านส่วนใหญ่ยังต้องการประกอบอาชีพเกษตรต่อไป แต่ยังไม่เห็นความสำคัญของพื้นที่สีเขียวมากนัก และพื้นที่นี้ประสบปัญหาน้ำท่วม ขยะ และน้ำเสีย

แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมบริเวณพื้นที่ศึกษาควรดำเนินการดังนี้ ด้านเศรษฐศาสตร์ควรลดเว้นการเก็บภาษีและให้เงินอุดหนุนเกษตรกรเป็นกรณีตัวอย่างเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ ด้านการเกษตรควรแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง โดยเฉพาะปัญหานี้สิน แนะนำชนิดพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่น้ำท่วม และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อมควรวางแผนระยะยาวในการจัดการขยะและน้ำเสีย ด้านผังเมืองควรจัดทำผังเมืองอนาคตโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน กำหนดเขตจัดสรรที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและชัดเจน และรัฐควรจัดซื้อที่ดินบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อจัดสร้างสวนสาธารณะแห่งเมืองนนทบุรีในอนาคต

Varakorn Noyphun 2007: A Study of Green Belt Change along the West Bank of Chao Praya River, Nonthaburi Province. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Professor Sopin Thongpan, Ph.D. 164 pages.

This thesis aims at studying land use pattern in six Sub-Districts (Tambon) in Pakkred District (Amphur) of Nonthaburi Province after city plan was promulgated and proposing green belt management plan in accordance with the city planning. The method of study was emphasized on qualitative method for example: literature reviews, observations, field surveys, informal interviews focus groups.

The findings shown that the green belt as well as agricultural lands have been significantly decreased from 1993 to 2003 by 29,254 rais. Most of it have been converted into housing development areas, land leased for agriculture, unused lands, and development areas for public roads and bridges. Although the land use under city planning was regulated by local governments but was not strictly enforced. The situation has become worse after the bridge and road construction projects in the green belt were completed. There have been 21 housing development projects during 1987-2006. These project are partly accounted for environmental degradation in the areas including floods, waste and water pollution.

The approach to maintain green belt, would be possible only if the locals and local government were invited to participate during the city planning stage but this was not the case. But the city planning were already implemented. The possible recommendation is assisting to land owner by offering lower tax, providing public fund to land owner to preserve public green belt and partial income subsidized. Where the local government take care the garbage collection and waste water. Otherwise, it not possible to implement according to the city plan.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จแห่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดการสนับสนุนช่วยเหลือและความกรุณาจากบุคคลต่างๆ เหล่านี้ ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์โสภณ ทองปาน ประธานที่ปรึกษาเป็นอย่างสูงที่กรุณาสั่งสอนศิษย์ด้วยความเมตตาและอดทนอย่างยิ่ง ขอขอบคุณกรรมการวิชาเอก คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมพร สุคันธวิช และกรรมการวิชารอง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ มหัจฉริยวงศ์ รวมทั้งรองศาสตราจารย์อภิชาติ ภัทรธรรม ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัยที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่โครงการและเพื่อน SLUSE รุ่น 2 ทุกคนที่เป็นกำลังใจให้เสมอ ขอขอบคุณผู้แทนจากหน่วยงานต่างๆ อันได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรีสาขาอำเภอปากเกร็ด ประธานและเจ้าหน้าที่ผู้เอื้ออารีของสหกรณ์การเกษตรปากเกร็ด จำกัด นายกและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล อันได้แก่ ตำบลคลองข่อย ตำบลคลองพระอุดม ตำบลบางตะไนย์ ตำบลบางพลับ ตำบลอ้อมเกร็ด และตำบลท่าอิฐ ที่กรุณาให้ข้อมูลความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการศึกษาวิจัย

ขอขอบคุณคณะกรรมการกองทุนการศึกษาสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ศาสตราจารย์ ดร. สนิท อักษรแก้ว ประธานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ดร. ไชยศ บุญญากิจ รองประธานสถาบันฯ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร. สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง ผู้อำนวยการอาวุโส ผู้เป็นหัวหน้างานที่ทั้งเปิดโอกาสและให้คำแนะนำดีๆ เสมอ รวมทั้งขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบชุมชนเมืองผังเมืองและสภาพแวดล้อม และดร. ธงชัย โรจนกันันท์ จากกรมโยธาธิการและผังเมือง ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว ขอขอบคุณพี่น้องผองเพื่อนจากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยที่ช่วยสนับสนุนข้อมูลและแรงกายเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในพื้นที่ศึกษา ขอขอบคุณนายมินธาดา สุทน ประธานชมรมเรารักษ์เกาะเกร็ดที่ช่วยเหลือทั้งเรื่องการเดินทางและเก็บข้อมูล ท้ายที่สุด ขอขอบคุณ พี่ๆ ญาติสนิทมิตรสหาย ขอขอบคุณและอุทิศกุศลจากการศึกษานี้แด่บุพการีอันเป็นที่รักทั้งสอง ขอให้ดวงวิญญาณของท่านทั้งสองจงสู่สุคติ

วรากร น้อยพันธ์

เมษายน 2550

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(7)
ประมวลศัพท์	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขอบเขตการวิจัย	6
วิธีการวิจัย	8
นิยามศัพท์	12
แหล่งทุนสนับสนุน	13
การนำเสนอเนื้อหาผลการศึกษา	13
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	15
พื้นที่สีเขียว	15
การมีส่วนร่วมของประชาชน	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 พื้นที่ศึกษา	38
ประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากร	39
ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ	42
การปกครองระดับท้องถิ่นในพื้นที่	42
ประชากรและความหนาแน่นของประชากร	43
การเดินทางคมนาคม	44
ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบสถาปัตยกรรมของบ้านเรือน	47

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ	57
ประปาและไฟฟ้า	66
ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน	67
ศาสนา	70
การสาธารณสุข	71
โรงงานอุตสาหกรรม	72
บทที่ 4 สถานการณ์และลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียว	75
สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในภาพรวมจังหวัดนนทบุรี	76
สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา	86
ปัญหาการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา	97
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	115
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	121
ภาคผนวก	132
ภาคผนวก ก ภาพรวมจังหวัดนนทบุรี	133
ภาคผนวก ข แผนผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548	146
ภาคผนวก ค โครงการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา	152
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	164

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ประชากรและความหนาแน่นของประชากรรายตำบลของพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ. 2548	43
3.2	จำนวนหมู่บ้านและครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ของพื้นที่ศึกษา	66
3.3	การใช้ไฟฟ้ารายหมู่บ้านและครัวเรือนรายตำบลในพื้นที่ศึกษา	67
3.4	ความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในพื้นที่ศึกษา	67
3.5	การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ 6 ตำบล ปี พ.ศ. 2544	69
3.6	จำนวนและรายชื่อศาสนสถานแยกรายตำบลของพื้นที่ศึกษา	70
3.7	รายชื่อและจำนวนผู้ป่วยของสถานบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานในพื้นที่ศึกษา	71
3.8	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมรายตำบลในพื้นที่ศึกษา	72
4.1	เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดินและลักษณะ การถือครองที่ดิน ปี พ.ศ. 2546	82
4.2	จำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรรายอำเภอ จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2546	83

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.3	การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนผู้ถือครอง และเนื้อที่ถือครอง ทำการเกษตร จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2536 และ 2546	84
4.4	พื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่เก็บเกี่ยวของจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2546-2549	85
4.5	จำนวนหมู่บ้านจัดสรรในเขตจังหวัดนนทบุรีในปัจจุบัน	85
4.6	ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา ตามข้อกำหนดในผังเมืองรวม จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548	87
4.7	สรุปปริมาณพื้นที่จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามข้อกำหนด ในผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล	89
4.8	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลคลองข่อย	89
4.9	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลบางตะไนย์	90
4.10	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลคลองพระอุดม	90
4.11	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลบางพลับ	91

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.12	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลอ้อมเกร็ด	92
4.13	การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลท่าอิฐ	92
4.14	การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล ปี พ.ศ. 2544	93
4.15	จำนวนโครงการจัดสรรที่ดิน/หมู่บ้านจัดสรรจำแนกรายตำบลในพื้นที่ศึกษา	96
4.16	พื้นที่ที่คาดการณ์ว่าจะเสี่ยงภัยน้ำท่วมในพื้นที่ศึกษา	98
4.17	สรุปพื้นที่เสียหายจากอุทกภัยจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2549	99
ตารางผนวกที่		
ก1	ความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในจังหวัดนนทบุรี	139
ก2	จำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรของจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2546	140
ก3	เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดินและลักษณะ การถือครองที่ดิน	141

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางผนวกที่		หน้า
ก4	การใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนผู้ถือครอง และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2536 และ 2546	141
ก5	จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมแยกตามจำพวก จังหวัดนนทบุรี	143
ก6	สรุปข้อมูลผู้เยี่ยมเยียน ปี 2548 จังหวัดนนทบุรี	144

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 พื้นที่ศึกษา	7
2.1 แผนภูมิการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Arnstein	26
2.2 แผนภูมิการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการออกแบบผังโครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่ประวัติศาสตร์บริเวณชุมชนท่าพระจันทร์	29
2.3 การถ่ายโอนสิทธิการพัฒนา	33
3.1 เรือหางยาวโดยสารรับส่งชาวบ้านตลอดสายน้ำคลองพระอุดม	44
3.2 ถนนคอนกรีตพบเห็นได้ทั่วไปในทุกตำบล	47
3.3 แผนที่ลักษณะการกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล	48
3.4 บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามีกำแพงประตูปญาน้ำท่วมเสมอ	49
3.5 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนริมคลองพระอุดม	50
3.6 บ้านแถว (Townhouse) บริเวณริมคลองบางบั้งทอง	51
3.7 บ้านเรือนที่แทรกตัวท่ามกลางธรรมชาติที่โอบล้อม	51
3.8 เรือขายของริมคลองยังมีให้พบเห็นอยู่เสมอ	52

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.9 ชาวบ้านจับเรือมากราบไหว้ศาลเจ้าบริเวณริมคลองบางบัวทอง	52
3.10 ทางเดินคอนกรีตริมน้ำอาจทำให้เสียความเป็นส่วนตัวและมีปัญหาขโมย	53
3.11 ร้านอาหาร “ครัวคันไถ” ร้านชื่อดังริมคลองบางบัวทอง	56
3.12 ตลาดน้ำริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดในพื้นที่ศึกษา	56
3.13 สวนกล้วยไม้ในพื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ด	59
3.14 สวนผลไม้รวมของเกษตรกรรายหนึ่งในตำบลท่าอิฐ	60
3.15 นาหว่านในพื้นที่ตำบลบางพลับ	61
3.16 ลูกตาลผลผลิตจากปลายในพื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ด	61
3.17 ชาวบ้านกำลังนำปลาดุกออกจากบ่อซึ่งอยู่ใกล้ อบต. ท่าอิฐ	62
3.18 ปลาดุกพร้อมขาย	62
3.19 สวนกล้วยไม้บริเวณตำบลคลองพระอุดม	63
3.20 กล้วยไม้แสนสวยจากสวนแถบตำบลคลองพระอุดม	63
3.21 การชำแหละเนื้อในโรงฆ่าสัตว์แห่งหนึ่งของตำบลท่าอิฐ	65

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.1 ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548	81
4.2 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวม บริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล	88
4.3 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล พ.ศ. 2544	95
4.4 น้ำท่วมสวนฝรั่งในตำบลคลองข่อย	101
4.5 น้ำท่วมสวนกล้วยในตำบลบางพลับ	101
4.6 น้ำท่วมโรงเรียนในเขตตำบลท่าอิฐ	102
4.7 ชาวบ้าน ทหาร และนักเรียนร่วมทำแนวป้องกันน้ำท่วม	102
4.8 ชาวบ้านเข้าแถวรอรับถุงยังชีพในช่วงน้ำท่วม	103
ภาพผนวกที่	
ข1 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548	151
ค1 ถนนแนวเหนือ-ใต้ (ถนนราชพฤกษ์) เปิดใช้งานแล้วเมื่อเดือนเมษายน 2549	156
ค2 ถนนแนวตะวันออก-ตก บางส่วน	157

ประมวลศัพท์

การผังเมือง ^I -	การวาง จัดทำ และดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสัญลักษณ์ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชนและสวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมเพื่อดำรงรักษา หรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีหรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศทั้งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ
ผังเมืองรวม ^{II} -	หมายถึง แผนผัง นโยบายและโครงการ รวมทั้งมาตรการควบคุม โดยทั่วไป เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและการดำรงรักษาเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุข ปโภค บริการ สาธารณะและสภาพแวดล้อม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง
ผังเมืองเฉพาะ ^{III} -	หมายถึง แผนผังที่จัดทำขึ้นภายหลังผังเมืองรวมหรือจัดทำโดยคำสั่งของรัฐมนตรี โดยจัดทำในพื้นที่บางส่วนของผังเมืองรวมที่มีความสำคัญ เช่น พื้นที่การค้า พื้นที่แหล่งศิลปกรรม ที่อยู่อาศัย เปิดพื้นที่ใหม่ เป็นต้น ซึ่งการวางผังเมืองเฉพาะจะมีการให้ความสำคัญกับรายละเอียดปลีกย่อยหลายลักษณะ เช่น รูปวาง

^I กรมโยธาธิการและผังเมือง (2545)

^{II} กรมโยธาธิการและผังเมือง (2545)

^{III} กรมโยธาธิการและผังเมือง (2545)

ประมวลศัพท์ (ต่อ)

และลักษณะอาคาร สิ่งก่อสร้าง และสี เป็นต้น รวมทั้งมีการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเจ้าของที่ดินและประชาชนที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง มุ่งสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นธรรม ผังเมืองเฉพาะจะมีการบังคับใช้โดยตราเป็นพระราชบัญญัติผังเมืองเฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชาชน^{IV} - หมายถึง การที่ประชาชนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่การร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นของประชาชน การร่วมแสวงหาทางเลือกเพื่อวางแผนการพัฒนา การร่วมดำเนินงานหรือปฏิบัติตามแผนการพัฒนา และการร่วมติดตามประเมินผล สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมคือการมีประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ให้เกิดการยอมรับร่วมกันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและทุกฝ่าย ทั้งนี้บนพื้นฐานของหลักวิชาการ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องจึงควรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมหรือโครงการ

^{IV} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2545))

บทที่ 1

บทนำ

เนื้อหาในบทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ วิธีการวิจัย แหล่งทุนสนับสนุน และการนำเสนอเนื้อหาผลการศึกษา รายละเอียดดังนี้

ความสำคัญของปัญหา

นนทบุรีเป็น 1 ใน 5 จังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เนื้อที่ทั้งจังหวัดมีจำนวน 388,393 ไร่ หรือ 622.3 ตารางกิโลเมตร แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านพื้นที่จังหวัดจึงแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ฟังตะวันออกและฟังตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2548) ประชากรตามทะเบียนราษฎรมีจำนวน 972,280 คน (กรมการปกครอง, 2548) เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2548 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศบังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นผังเมืองรวมในอนาคตรับที่ 2 ที่มีระยะบังคับใช้ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2548-2552 อาณาเขตของผังเมืองครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด และแบ่งการใช้ที่ดินเป็น 13 ประเภท โดยการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวมีจำนวนมากที่สุด คือ จำนวน 187,964 ไร่ หรือร้อยละ 48.4 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด วัตถุประสงค์การใช้ที่ดินประเภทนี้ เพื่อให้ประกอบกิจการด้านเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการสำหรับการใช้เพื่อกิจการอื่นสามารถใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 15 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2548)

ตามหลักการแล้วการกำหนดการใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาเมือง เนื่องจากพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่ฉนวนที่ช่วยควบคุมการกระจายตัวของการพัฒนาเมืองให้มีทิศทางอย่างเหมาะสม และช่วยรักษาลักษณะพิเศษของชุมชนชนบทซึ่งอาจจะถูกกลืนไปกับการขยายตัวของเมือง การเป็นพื้นที่ชนบทที่มีสภาพธรรมชาติหรือถึงธรรมชาติยังเปรียบเหมือนพื้นที่ฟอกอากาศช่วยปรับปรุงคุณภาพอากาศให้กับเมือง พื้นที่สีเขียวที่มี

ลักษณะรื้อยาวตามแนวทางหลวงยังช่วยลดเสียงรบกวนและมลพิษจากขบวนพาหนะต่างๆ ไม่ให้รบกวนย่านที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มยังช่วยรองรับปัญหาน้ำท่วม และการมีระบบคลองและบึงรับน้ำที่เอื้อต่อการเพาะปลูกทำให้เป็นแหล่งผลิตอาหารใกล้เมืองประเภทผักผลไม้ และข้าว เป็นต้น (ภาสมา สุทธิพงษ์, 2536; สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2542; กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2544; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548)

หลักการของการบังคับใช้ผังเมืองรวมฉบับนี้ คือ ห้ามบุคคลใดใช้ประโยชน์ที่ดินให้ผิดไปจากข้อกำหนดในผังเมืองรวม โดยผู้ที่ต้องปฏิบัติตามผังเมืองรวม ได้แก่ 1) ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งบุคคลและนิติบุคคล และ 2) เจ้าพนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยในระดับองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ผู้มีอำนาจลงนามอนุญาตการใช้ประโยชน์ที่ดินและก่อสร้างอาคาร คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

แนวทางการดำเนินงานของเจ้าพนักงานท้องถิ่น คือ ก่อนการพิจารณาให้อนุญาตก่อสร้างอาคารหรือประกอบกิจการต้องตรวจสอบกิจการว่าใช้ประโยชน์ที่ดินตรงตามผังเมืองหรือไม่ โดยดำเนินการตามแบบตรวจสอบที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรีกำหนดขึ้น แล้วส่งรายงานให้จังหวัดทุกเดือน ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 จังหวัดนนทบุรีได้กำหนดตัวชี้วัดด้านผังเมืองว่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 15 แห่งส่งรายงานการตรวจสอบ บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคือ จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ ปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ โดยหลังจากการประกาศใช้ผังเมืองฉบับนี้ได้มีการกระทำผิดข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดขึ้นในพื้นที่เทศบาลนครบางแห่งเท่านั้น (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2548)

ผลการบังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 เฉพาะบริเวณพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยานั้นไม่มีการรายงานผลไว้ เนื่องจากไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายของจังหวัดนนทบุรีที่กำหนดให้ส่งรายงานตามตัวชี้วัดด้านผังเมือง แต่จากการสำรวจพื้นที่เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 และสิงหาคม พ.ศ. 2549 พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เช่น ทำนา และสวนผลไม้ แต่อาจมีแนวโน้มลดลงในอนาคต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินไปเป็นของนักค้าที่ดิน และเจ้าของที่ดินไม่ได้พักอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือแม้เจ้าของที่ดินจะอาศัยอยู่ในพื้นที่แต่ประกอบอาชีพอื่นนอกพื้นที่หรือไม่ได้ประกอบอาชีพด้านการเกษตรแล้ว นอกจากนี้ จากข้อมูลของสำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี (2549) พบว่าตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2549 เขตพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาโครงการหมู่บ้านจัดสรรเพิ่ม

จำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สีเขียวในเขตอำเภอปากเกร็ดที่มีด้วยกัน 6 ตำบล คือ ตำบลคลองข่อย ตำบลบางตะไนย์ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลบางพลับ ตำบลอ้อมเกร็ดและตำบลท่าอิฐ มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นจำนวน 21 โครงการ โดยตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าอิฐมากที่สุด จำนวน 11 โครงการ รองลงมาคือตำบลบางพลับ 4 โครงการ ตำบลคลองข่อยและตำบลอ้อมเกร็ดจำนวน ตำบลละ 3 โครงการ แต่ในเขตตำบลบางตะไนย์และตำบลคลองพระอุดมยังไม่มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น*

การบังคับใช้ผังเมืองในพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทหรือพื้นที่สีเขียวของจังหวัดอื่นๆ พบว่า ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทตามหลักการที่วางได้ เนื่องจากมีปัญหาหลายประการ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องผังเมือง ประชาชนเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือนิติบุคคลไม่ให้ความร่วมมือกับกฎหมายผังเมือง การซื้อขายที่ดินเพื่อเก็งกำไรและก่อสร้างหมู่บ้านจัดสรร และการเพิ่มขึ้นของประชากรเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของโครงการที่อยู่อาศัย เป็นต้น โดยจากการศึกษาของ ภาสมา สุทธิพงษ์ (2536) พบว่า พื้นที่สีเขียวในฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานครลดลงมาก เนื่องจากการซื้อขายที่ดินเพื่อทำโครงการบ้านจัดสรร และซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไรจึงปล่อยทิ้งเป็นพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ประชากรในพื้นที่ยังเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง และจากการศึกษาของทรงยศสินทร์ ชนปทาธิป (2544) พบว่าในพื้นที่เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเขตพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครเกิดสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาแทนที่พื้นที่เกษตรเดิมเป็นบริเวณกว้าง การพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทางและไม่สอดคล้องกับผังเมืองรวม

ด้านปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามผังเมืองรมนั้น สุริ บุญญาณพงษ์ (มปป.) ได้ศึกษากรณีของผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่มาจาก 2 ภาคส่วนที่สำคัญ คือ 1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามผังเมืองน้อย

* การขออนุญาตจัดทำโครงการบ้านจัดสรรมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายกฎระเบียบหลายฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ. จัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2543 (การขออนุญาตจัดสรรที่ดินกรณีเกิน 10 แปลง) พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (การขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร) พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 (การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment: EIA) ของโครงการบ้านจัดสรร) และ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518 (การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมือง) เป็นต้น ซึ่งหากเจ้าของโครงการหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นกระทำการผิดกฎหมายดังกล่าวข้างต้นจะได้รับโทษซึ่งมีทั้งการจำคุกและจำคุกปรับ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายแต่ละฉบับกำหนด

เพราะขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องผังเมือง ผู้เสียผลประโยชน์ไม่ให้ความร่วมมือและฝ่าฝืนกฎหมายผังเมือง และ 2) หน่วยงานราชการมีปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจด้านผังเมือง และงบประมาณไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมได้ดีเท่าที่ควร

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) กรมทางหลวงชนบทได้ดำเนินการก่อสร้างสะพานและถนนฝั่งตะวันออกบริเวณห้าแยกปากเกร็ดเชื่อมต่อกับบริเวณพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาจังหวัดนนทบุรีภายใต้ชื่อ “โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ด (สะพานพระราม 4) และถนนต่อเชื่อม” วัตถุประสงค์เพื่อเชื่อมโยงระบบคมนาคมขนส่งระหว่างพื้นที่ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของจังหวัดนนทบุรีให้มีความเจริญในอนาคต (กรมทางหลวงชนบท, 2542 และ 2548) ซึ่งสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรีคาดว่า การสร้างสะพานและถนนจะทำให้พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเกิดการเปลี่ยนแปลงใช้ที่ดินมากขึ้น หากไม่มีการควบคุมและจัดระเบียบการใช้ที่ดินรวมทั้งโครงข่ายระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เหมาะสม การคาดการณ์นี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภาสมา สุทธิพงษ์ (2536 อ้างถึง วัชรวิวัฒน์ เจริญเรืองวานิชย์, 2532 และนริศสา โพธิเดช, 2534) ที่ศึกษาผลกระทบจากการก่อสร้างถนนสายบางกอกน้อย-นครชัยศรี และพบว่า การก่อสร้างถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์และการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงการที่อยู่อาศัยเพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลง ในขณะที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรีได้มอบหมายให้มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ภายใต้ชื่อ “โครงการศึกษาเพื่อจัดทำผังการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม ซึ่งอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จังหวัดนนทบุรี” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวางกรอบแนวทางเบื้องต้นของการจัดทำผังพัฒนาพื้นที่ โครงการนี้มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 16 ตำบลใน 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง และอำเภอบางใหญ่ โดยมีขนาดพื้นที่ 48,953.21 ไร่ หรือ 78.32 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 12.53 ของพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ตามผังเมืองรวมจังหวัดแล้ว พื้นที่โครงการนี้กำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมหรือเป็นพื้นที่สีเขียวมากที่สุดจำนวน 30, 890.07 ไร่ หรือ ร้อยละ

63.10 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด ในอยู่ในอำเภอปากเกร็ดมากที่สุด จำนวน 22,578.28 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่สีเขียวในตำบลคลองข่อยที่มีมากที่สุด จำนวน 10,361.14 ไร่ รองลงมาอยู่ในพื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ด จำนวน 3,397.49 ไร่ ตำบลคลองพระอุดม จำนวน 2,683.49 ไร่ ตำบลบางพลับ จำนวน 2,426.58 ไร่ ตำบลบางตะไนย์ จำนวน 2,032.27 ไร่ และตำบลท่าอิฐ จำนวน 1,806.28 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2549)

การวางผังเมืองที่ผ่านมามักประสบปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการนำผังเมืองไปสู่การปฏิบัติจริง จากการศึกษาของชัยโรจน์ เจนธำรง (2530) และอนุวงศ์ ชานุตร (2544) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมืองอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากมีปัญหาวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ปัญหาของผู้มีบทบาทสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง ปัญหาการรับทราบข้อมูลข่าวสาร ปัญหาความรู้ความเข้าใจในการวางผังเมือง และปัญหาความสนใจของประชาชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของวรวงคณา วัฒนโย (2540) และกรวิภา วิชาชัย (2544) ที่ระบุปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผังเมือง ประชาชนคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม เจ้าหน้าที่ชี้แจงโดยใช้ศัพท์วิชาการที่ยากต่อการเข้าใจของประชาชน ประชาชนขาดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในการพัฒนาชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมของหน่วยงานของรัฐหรือนักวางแผนยังไม่มากเท่าที่ควรเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และเจ้าหน้าที่ด้านผังเมืองไม่เพียงพอ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า โครงการก่อสร้างสะพาน ถนน และการรื้อถอนของโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นปัจจัยตัวเร่งสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ ซึ่งหากขาดการจัดการที่ดีจะทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาเมืองอย่างไร้ทิศทาง พื้นที่ผลิตอาหารใกล้เมืองลดน้อยลง รวมทั้งขาดพื้นที่ที่ช่วยปรับปรุงคุณภาพอากาศและช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วม ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวจึงเป็นสิ่งที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยยึดหลักการสำคัญอันเป็นหัวใจของการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นั่นคือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” เนื่องจากประชาชนเหล่านี้คือเจ้าของที่ดินผู้ที่มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในพื้นที่ จึงเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการคงอยู่ ลดลง และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สีเขียว การศึกษานี้ยังรวมถึงความคิดเห็นจากหน่วยงานราชการและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคาดหวังว่าจะทำ

ให้ได้แนวทางที่นำไปสู่ความร่วมมือในการใช้ประโยชน์ที่ดิน การวางแผนพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งการบังคับใช้และปฏิบัติตามผังเมือง เพื่อให้มีการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบสถานการณ์และลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ 6 ตำบล บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ 6 ตำบล บริเวณฝั่งตะวันตกของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบสถานการณ์และลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ 6 ตำบล บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และทราบแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม และผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. กำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินแบบชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียว พื้นที่ศึกษามีจำนวนรวม 6 ตำบล ในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลคลองข่อย ตำบลบางตะไนย์ ตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลบางพลับ และตำบลท่าอิฐ

2. ระยะเวลา ระยะเวลาดำเนินการศึกษารวมจำนวน 6 เดือน (กันยายน 2549 – กุมภาพันธ์ 2550)

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยประกอบด้วย 2 หัวข้อหลัก คือ วัสดุและอุปกรณ์และวิธีการศึกษา รายละเอียดมีดังนี้

1. วัสดุและอุปกรณ์

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

- 1) เอกสารที่เกี่ยวข้อง
- 2) แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
- 3) กล้องถ่ายรูป
- 4) เครื่องบันทึกเสียง
- 5) เครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์
- 6) สมุดบันทึกและชุดเครื่องเขียน
- 7) พาหนะในการเดินทาง เช่น รถจักรยานยนต์

2. วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การศึกษาภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานผลการศึกษารายละเอียดวิธีการในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

1) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ สถิติและบันทึกต่างๆ ที่ได้มีการเก็บรวบรวมไว้ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลตัวเลข เช่น ข้อมูลจำนวนประชากร ข้อมูล กชช. 2 ค และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับตำบล เป็นต้น และข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ รายงานการศึกษาเชิงวิชาการ แผนพัฒนาตำบล แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่าย ข่าวดัง และบทความ เป็นต้น โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

- หลักการ แนวคิด วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมือง
- หลักการวิธีการวางผังเมือง และแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว
- ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548
- ข้อมูลสถานการณ์การใช้พื้นที่สีเขียวจังหวัดนนทบุรี การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สีเขียวจังหวัดนนทบุรี
- กฎหมาย นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียวและผังเมือง
- บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา
- ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
- แผนพัฒนาระดับตำบลพื้นที่ศึกษา

การศึกษาภาคสนาม

2) แนะนำตัวเองกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

3) สำรวจสภาพพื้นที่ศึกษา โดยการประสานความร่วมมือกับผู้รู้/สมาชิกของชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลทุติยภูมิโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะและสถานการณ์การใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียวบริเวณพื้นที่ศึกษา รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การคมนาคม สภาพบ้านเรือน การตั้งถิ่นฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ อาณาเขตพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

4) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informant) ในพื้นที่ศึกษา เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าของที่ดิน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรกร เป็นต้น ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางผังเมืองและการจัดการพื้นที่สีเขียว เช่น ความหมาย ความจำเป็น ประโยชน์ บทลงโทษ และการประกาศใช้ (จะต้องเป็นไปตามที่ชุมชนเห็นชอบหรือต่างจากที่ชุมชนเห็นชอบก็สามารถรับได้ถ้ามีเหตุผลทางวิชาการรองรับ)

- ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่

- แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว การวางผังเมือง และการบังคับใช้ตามกฎหมายผังเมือง

5) สัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียวและการจัดทำผังเมือง อาทิ

- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี และ/หรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานวิชาการด้านผังเมือง

- สำนักงานอำเภอปากเกร็ด ได้แก่ นายอำเภอปากเกร็ด

- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ หัวหน้าสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 และ/หรือเจ้าหน้าที่กลุ่มงานสิ่งแวดล้อม

- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ หัวหน้าสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรีและ/หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบกลุ่มงานสิ่งแวดล้อม

- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

6) สนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อทราบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางผังเมือง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำผังพัฒนาพื้นที่ ปัญหาอุปสรรคในการมี

ส่วนร่วมของประชาชน และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว การวางผังเมือง การบังคับใช้ และบทบาทในการติดตามให้ปฏิบัติตามผังเมือง โดยกลุ่มเป้าหมายในการจัดสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน

7) การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ด้วยการจำแนกข้อมูลและแสดงในรูปแบบของการพรรณนา ตาราง แผนที่ แผนภูมิ และภาพ

ประเด็นสำคัญที่วิเคราะห์ ได้แก่ กฎหมาย นโยบาย และแผนที่ที่เกี่ยวข้อง บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รูปแบบและช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว และสถานการณ์และลักษณะการใช้พื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามจะทำภายหลังจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อตรวจสอบข้อมูลและทำความเข้าใจสถานการณ์การใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยการจำแนกข้อมูลและแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตาราง แผนที่ แผนภูมิ และภาพ รวมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพรรณนาเชื่อมโยงสถานการณ์การใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษาปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วม และแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว

ประเด็นสำคัญที่วิเคราะห์ ได้แก่ สภาพพื้นที่ศึกษา สภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียว ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับผังเมืองและพื้นที่สีเขียว ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชน ความคิดเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่สีเขียว และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่สีเขียวในบริเวณพื้นที่ศึกษา

8) นำเสนอผลการศึกษาให้สมาชิกในชุมชนทราบพร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

9) สรุปและเขียนรายงานผลการศึกษา

นิยามศัพท์

พื้นที่สีเขียว หมายถึง พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม ตามที่ประกาศในกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี (สัญลักษณ์ใช้สีเขียวจึงนิยามเรียกว่า พื้นที่สีเขียว)

ประชาชน หมายถึง บุคคลและนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกันกับที่ดินนั้น หรือผู้มีสิทธิ์ทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง ผู้ได้รับผลกระทบจากการกำหนดพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทหรือพื้นที่สีเขียวบริเวณโดยรอบโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม ซึ่งอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้แก่

1.1 ประชาชนทั้งที่เป็นบุคคลและนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินหรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินนั้นหรือประกอบเป็นอันเดียวกันกับที่ดินนั้น หรือผู้มีสิทธิ์ทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

1.2 ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่แต่ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องในฐานะที่มีหน้าที่ดำเนินงานตามกฎหมายผังเมือง

2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยอ้อมหรือผู้ได้รับมอบหมายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยอ้อม ได้แก่ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการ

แหล่งทุนสนับสนุน

แหล่งทุนสนับสนุนการจัดทำวิทยานิพนธ์ใช้จ่ายเงินส่วนตัว และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

การนำเสนอเนื้อหาผลการศึกษา

เนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้นำเสนอเรียงตามลำดับแยกเป็นบทต่างๆ โดยมีองค์ประกอบของเนื้อหาโดยสรุปของแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ เนื้อหาภายในบทนี้กล่าวถึงความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ผลที่คาดว่าจะได้รับ ขอบเขตการศึกษา วิธีการศึกษาวิจัย นิยามศัพท์ แหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย และการนำเสนอเนื้อหาผลการศึกษา

บทที่ 2 ตรวจเอกสาร เนื้อหาภายในบทนี้กล่าวถึงประกอบด้วยการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สีเขียวทั้งในและต่างประเทศ การมีส่วนร่วมของประชาชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 พื้นที่ศึกษา เนื้อหาภายในบทนี้กล่าวถึงพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล ได้แก่ พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 6 ตำบลในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ (1) ตำบลคลองข่อย (2) ตำบลคลองพระอุดม (3) ตำบลอ้อมเกร็ด (4) ตำบลบางตะไนย์ (5) ตำบลบางพลับ และ (6) ตำบลท่าอิฐ ข้อมูลของพื้นที่ศึกษาจะนำเสนอในภาพรวมทั้ง 6 ตำบล ตามลำดับหัวข้อ ได้แก่ ประวัติความเป็นมา การปกครอง จำนวนหมู่บ้าน ประชากร และขนาดพื้นที่ ประปาและไฟฟ้า ดินและการใช้ที่ดิน ศาสนาและสาธารณสุข และโรงงานอุตสาหกรรม

บทที่ 4 ผลการศึกษา เนื้อหาภายในบทนี้กล่าวถึง ผลการศึกษาประกอบด้วย ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่

ศึกษา สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษาทั้งด้านปริมาณ รวมทั้งปัญหาและสาเหตุการลดลงของพื้นที่สีเขียว

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ เนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงบทสรุปเรื่องการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “การจัดการพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี” แยกตามหัวข้อได้ดังนี้ พื้นที่สีเขียว การมีส่วนร่วมของประชาชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดมีดังนี้

พื้นที่สีเขียว

การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความหมายของพื้นที่สีเขียว ความเป็นมาของพื้นที่สีเขียว วัตถุประสงค์ของการกำหนดพื้นที่สีเขียว และสาเหตุการลดลงของพื้นที่สีเขียว รายละเอียดมีดังนี้

1. ความหมายของพื้นที่สีเขียว

ความหมายของพื้นที่สีเขียวแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ความหมายโดยกว้างและความหมายเฉพาะในเชิงผังเมือง รายละเอียดมีดังนี้

ความหมายโดยกว้างนั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ด้านนโยบายการจัดการพื้นที่สีเขียว ระบุว่า พื้นที่สีเขียวหมายถึง พื้นที่กลางแจ้งและกึ่งกลางแจ้งที่มีขอบเขตที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนปกคลุมด้วยพืชพรรณที่ปลูกบนดินที่ชื้นน้ำได้ โดยที่ดินนั้นอาจมีสิ่งปลูกสร้างหรือพื้นผิวแข็งที่ไม่ชื้นน้ำรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ หมายถึงพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองและนอกเขตเมือง อาจเป็นพื้นที่สาธารณะหรือเอกชนที่สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์ประกอบด้วยพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและความงามทางภูมิทัศน์ พื้นที่อรรถประโยชน์ เช่น พื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณูปการ พื้นที่แนวกันชน พื้นที่สีเขียวในสถาบันต่างๆ พื้นที่ธรรมชาติและกึ่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงพื้นที่ชายหาด พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ที่เป็นริ้วยาวตามแนวเส้นทาง

คมนาคมทางบก ทางน้ำ และแนวสาธารณูปการต่างๆ หรือพื้นที่อื่นๆ เช่น พื้นที่สีเขียวที่ปล่อยรกร้าง พื้นที่สีเขียวที่รบกวนสภาพธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวที่มีการใช้ประโยชน์ผสมผสานกัน

ความหมายนี้สอดคล้องกับที่ลือชัย คุรุณน้อย (2541 อ้างถึง สุวัฒนา ธานานิติ, 2531) ที่ให้ความหมายของพื้นที่สีเขียวตามความหมายโดยกว้างว่า พื้นที่สีเขียว หมายถึง พื้นที่เว้นว่างหรือเปิดโล่ง (Open Space) นอกเหนือไปจากพื้นที่ที่มีสิ่งปลูกสร้างของเมือง (Built-up area) นอกจากนั้นยังมีพื้นที่สีเขียวในลักษณะอื่นๆ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม สวนสาธารณะ ป่าไม้ริมเมือง สนามกีฬา ที่ลุ่มซึ่งปราศจากการพัฒนา (Swamp) และที่ว่าง (Vacant Land) บางครั้งเรียกพื้นที่สีเขียวว่า พื้นที่ริ้วสีเขียว (Green belt)

ด้านความหมายเฉพาะนั้น คือ ความหมายในเชิงผังเมือง หมายถึง พื้นที่ซึ่งมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน (zoning) โดยผ่านทางกฎหมายเพื่อบุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมบนพื้นที่ดินที่มีคุณภาพดินและสภาพดินฟ้าอากาศเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการเพาะปลูกพื้นที่ที่มีการควบคุมการปลูกสร้างอาคารและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ ซึ่งมีผลเสียต่อการเกษตร พื้นที่สีเขียวที่ได้รับการกำหนดโดยกฎหมายเช่นนี้อาจเรียกว่า ริ้วสีเขียว (Green belt) ได้เช่นกัน

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า ความหมายของสีเขียวมี 2 ลักษณะ คือ 1) ความหมายโดยกว้าง และ 2) ความหมายเฉพาะในเชิงผังเมือง ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นที่ความหมายเฉพาะในเชิงผังเมือง ซึ่งพื้นที่สีเขียว หมายถึง พื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรมที่ล้อมรอบตัวเมือง เพื่อป้องกันการขยายตัวของเมืองแบบไร้ขีดจำกัด (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2545)

2. ความเป็นมาของพื้นที่สีเขียว

The Wikimedia Foundation (2549) ระบุว่า พื้นที่สีเขียว (Greenbelt) เป็นนโยบายหรือการออกแบบการใช้ที่ดินที่ใช้ในการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อรักษาพื้นที่ที่ยังไม่ได้ถูกพัฒนาหรือพื้นที่เกษตร-กรรมที่อยู่ล้อมรอบหรือติดกับพื้นที่เมือง แนวคิดที่คล้ายกัน คือ Greenways หรือ Green Wedges ซึ่งมีลักษณะ เป็นแนวยาวและอาจจะตัดผ่านพื้นที่เมืองแทนที่จะอยู่ล้อมรอบ ประเทศที่มีนโยบายพื้นที่สีเขียว โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่สีเขียวจะถูกจำกัดอย่างมาก การกำหนดนโยบายพื้นที่สีเขียวมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. รักษาสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติหรือกึ่งธรรมชาติ
2. ปรับปรุงคุณภาพอากาศในพื้นที่เมือง
3. เป็นหลักประกันว่าผู้อยู่อาศัยในเมืองสามารถเข้าถึงพื้นที่ชนบท การมีพื้นที่สีเขียวจึงช่วยสร้างโอกาสให้พวกเขาได้ศึกษาเรียนรู้และใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ
4. รักษาลักษณะพิเศษของชุมชนชนบทซึ่งอาจจะถูกกลืนไปกับการขยายตัวของเมือง

ประสิทธิภาพของนโยบายพื้นที่สีเขียวแตกต่างกันไปตามพื้นที่และประเทศต่างๆ พื้นที่สีเขียวมักจะถูกทำลาย เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ระหว่างเขตเมืองและชนบท และบางครั้งถูกทำลายโดยการเข้ามาของโครงการพัฒนาในพื้นที่สีเขียว ซึ่งส่งผลให้เกิด “เมืองบริวาร” (Satellite towns) ที่ถึงแม้จะแยกออกจากตัวเมืองโดยมีพื้นที่สีเขียวคั่นอยู่ แต่เมืองบริวารเหล่านี้มีลักษณะที่คล้ายกับพื้นที่ชานเมืองมากกว่าการเป็นชุมชนที่แยกเป็นอิสระอยู่ต่างหาก

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกๆ ที่ริเริ่มนำหลักการพื้นที่สีเขียว (Greenbelt) มาเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเมือง โดยออกเป็นพระราชบัญญัติในปี ค.ศ. 1938 (พ.ศ. 2480) และบรรจุเป็นนโยบายระดับชาติในปี ค.ศ. 1955 (พ.ศ. 2498) สำหรับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวของเมืองลอนดอนได้เริ่มมีแผนพัฒนาพื้นที่สีเขียวเมื่อปี ค.ศ. 1935 (พ.ศ. 2481) โดยรัฐซื้อที่ดินรอบนอกเมืองในราคา 21 ล้านเหรียญมาสร้างเป็นสวนสาธารณะมีพื้นที่ประมาณ 26,000 เอเคอร์ ต่อมาใน ค.ศ. 1944 (พ.ศ. 2487) ได้มีการวางแผนพื้นที่สีเขียว เพื่อกระจายประชากรและอุตสาหกรรมไปยังเมืองใหม่ซึ่งอยู่ไกลออกไป 5-10 ไมล์ พื้นที่สีเขียวในประเทศอังกฤษมีวัตถุประสงค์เพื่อยับยั้งการเติบโตของเมือง การใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ทำฟาร์ม) ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างได้ แต่ไม่อนุญาตให้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย

สืบเนื่องจากอังกฤษเป็นประเทศที่ริเริ่มพื้นที่สีเขียวส่งผลให้กลุ่มประเทศสหราชอาณาจักรนำหลักการพื้นที่สีเขียว (Green Belt or Greenbelt) มาใช้ในการป้องกันการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณชานเมือง โดยมีพื้นที่สีเขียวมากถึง 14 แห่ง รวมพื้นที่ 16,716 ตารางกิโลเมตร

หรือประมาณร้อยละ 13 ของพื้นที่ประเทศอังกฤษ และ 164 ตารางกิโลเมตรของประเทศสกอตแลนด์

ตัวอย่างพื้นที่สีเขียวในพื้นที่อื่น เช่น ที่เมืองออตโตวาและโกลเดนเฮ้าส์ในรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา สำหรับในประเทศอเมริกานั้นใช้คำที่กว้างกว่าพื้นที่สีเขียว นั่นคือคำว่า พื้นที่ว่างสีเขียว (green space หรือ greenspace) ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ขนาดเล็กมาก เช่น สวนสาธารณะ นอกจากนี้ในประเทศสวีเดนได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่งปี ค.ศ. 1994 (พ.ศ. 2537) ประกาศให้สวนสาธารณะในพื้นที่ระหว่างกรุงสต็อกโฮล์ม (Stockholm) และเขตเทศบาลนครโซลนา (Solna) ซึ่งอยู่ติดกับกรุงสต็อกโฮล์มทางทิศเหนือเป็น “สวนสาธารณะเมืองแห่งชาติ” (national city park) ใช้ชื่อว่า “อีโคพาร์เคน” (Ekoparken)

แนวคิดเรื่องพื้นที่สีเขียวมีการปรับเปลี่ยนในช่วงที่ผ่านมา โดยครอบคลุมทั้งพื้นที่ว่างสีเขียว (greenspace) และพื้นที่ที่เรียกว่า “โครงสร้างสีเขียว” (greenstructure) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ครอบคลุมพื้นที่ว่างสีเขียวในเมืองทั้งหมด ซึ่งการปรับเปลี่ยนเช่นนี้เป็นแง่มุมที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในทศวรรษที่ 21

3. วัตถุประสงค์ของการกำหนดพื้นที่สีเขียว

การกำหนดพื้นที่สีเขียวมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (ภาสมา สุทธิพงษ์, 2536)

- 1) ตรวจสอบความเจริญเติบโตของพื้นที่ก่อสร้างอาคารในอนาคต
- 2) ป้องกันเมืองใกล้เคียงจากการเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน
- 3) ป้องกันลักษณะพิเศษของเมือง

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่สีเขียวเกษตรกรรมและที่โล่งว่างในเขตชานเมืองมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาเมือง ดังเช่นกรณีของเมืองกรุงเทพมหานครนั้น กรุงเทพมหานคร (2542) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของพื้นที่สีเขียวไว้ดังนี้

- 1) เพื่อให้มีสภาพแวดล้อมเมืองที่น่าสนใจและมีความเป็นเอกลักษณ์
- 2) เพื่อเป็นพื้นที่เกษตรใกล้เมืองที่มีลักษณะพิเศษประกอบด้วยพืชหลายชนิด เช่น สวนไม้ดอก สวนผลไม้ และบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งผลผลิตด้านการเกษตรเหล่านี้สามารถปรับตัวได้ตามความต้องการของตลาดในเมืองได้อย่างรวดเร็ว
- 3) เพื่อควบคุมการกระจายตัวของการพัฒนาเมืองและการเตรียมการให้มีการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ไม่สร้างผลกระทบต่อพื้นที่ทำการเกษตร โดยการใช้มาตรการทางผังเมืองควบคุมการพัฒนาให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างควบคุมอาคารและการจัดสรรที่ดิน
- 4) เพื่อเป็นขอบเขตระหว่างเมืองใหญ่กับพื้นที่เมืองในเขตปริมณฑล
- 5) เพื่อช่วยลดเสียงรบกวนและมลพิษจากยานพาหนะต่างๆ ไม่ให้รบกวนย่านที่อยู่อาศัย โดยกำหนดพื้นที่สีเขียวที่มีลักษณะริ้วตามแนวทางหลวงที่สำคัญ
- 6) แนวโน้มในอนาคตของพื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากมีปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาด้านการเกษตร ได้แก่

(1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ สมรณะดินหรือคุณภาพดินที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชสวนและนาข้าว จึงเป็นแหล่งผลิตอาหารประเภทผัก ผลไม้ และข้าวให้แก่คนกรุงเทพฯ นอกจากนี้สภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่รับน้ำเป็นที่ลุ่ม มีน้ำท่วมขัง มีระบบคลองและรับน้ำที่เอื้อต่อการเพาะปลูก

(2) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินและการถือครองที่ดินมีลักษณะเป็นที่ดินเกษตรแปลงใหญ่ และเป็นพื้นที่ขาดแคลนบริการทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ พื้นที่ยังไม่มีมีการพัฒนา การเข้าถึงเป็นไปได้นยากและการถือครองที่ดินยังเป็นของเกษตรกร

(3) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพปัจจุบันของพื้นที่ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม และมีมาตรการด้านผังเมืองควบคุมการพัฒนาในพื้นที่ช่วยไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในพื้นที่เกษตรชานเมือง เช่น กำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำในฤดูน้ำหลาก

เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วยคูคลอง หนองบึงเป็นจำนวนมาก จึงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบมากต่อที่ดินประเภทนี้

กรมโยธาธิการและผังเมือง (2544) ระบุวัตถุประสงค์การใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมในผังเมืองรวมว่ามีดังนี้

1) เพื่อเป็นพื้นที่ฉนวน (Buffer Zone) ของชุมชนเมืองตามแนวคิด “ป่าล้อมเมือง” หรือ “ไร่-นา ล้อมเมือง” หรือ “เมืองในชนบท”

2) เพื่อเป็นพื้นที่ชนบท ประกอบด้วยสวนป่าไม้ ไร่นา อากาศบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนพื้นที่ฟอกอากาศให้บริสุทธิ์ของเมือง ในสภาพปัจจุบัน วัตถุประสงค์ดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สามารถที่จะควบคุมพื้นที่ดังกล่าวให้คงสภาพชนบทและประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ นอกจากรัฐจะต้องออกมาตรการพิเศษควบคุมหรือเวนคืน หรือซื้อที่ดินเป็นของรัฐ

4. สาเหตุการลดลงของพื้นที่สีเขียว

พื้นที่เกษตรกรรมของกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มลดลง โดยมีสาเหตุมาจาก (กรุงเทพมหานคร, 2542)

1) ปัญหาด้านน้ำใช้เพื่อการเกษตร เนื่องจากน้ำในคลองลดน้อยลงเนื่องจากการตื้นเขินในหน้าแล้ง มีวัชพืชขวางทางน้ำ และมีการปิดประตูคลองเป็นระยะทำให้น้ำใช้เพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ

2) นักค้าที่ดินได้กว้านซื้อที่เกษตรกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ พื้นที่เกษตรมีการเปลี่ยนเป็นพื้นที่โล่งรอการพัฒนา

3) การระบายน้ำเสียจากชุมชนริมคลองและในเขตเมืองที่มีท่อระบายน้ำอยู่ในแนวถนนหลักซึ่งจะไหลลงสู่คลองโดยตรง

- 4) นโยบายผังเมืองรวมและแผนป้องกันน้ำท่วมมีแนวทางกำหนดให้เขตชานเมืองเป็นที่ระบายน้ำหลากให้ไหลไปสู่ทะเล และป้องกันน้ำท่วมในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร
- 5) การประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่เป็นที่นิยมของคนในท้องถิ่น เพราะโอกาสก้าวหน้ามีน้อย และรายได้น้อย
- 6) ปัญหาการแทรกตัวของน้ำเค็ม เนื่องจากอยู่ใกล้อ่าวไทย และมีระบบคลองที่เชื่อมต่อกับชายทะเล จึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมโดยเฉพาะพื้นที่ปลูกพืชสวนและพืชไร่

การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชน รายละเอียดมีดังนี้

1. ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญทั้งในระดับโลก ประเทศ และชุมชน สำหรับในระดับโลกนั้น จากการประชุมระดับโลกว่าด้วย “สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา” เมื่อ พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ประชาคมโลกได้ร่วมให้การรับรองเอกสารสำคัญฉบับหนึ่ง คือ หลักการข้อที่ 10 ของ ปฏิญญาริโอ (Principle 10 of Rio Declaration) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าเป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

“การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมจะกระทำได้ดีที่สุดด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ในระดับชาติ ปัจเจกบุคคลต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในอำนาจครอบครองของหน่วยงานรัฐ อันรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัสดุอันตราย และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน และต้องมีโอกาสที่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รัฐจะต้องเอื้ออำนวยและส่งเสริมความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยจัดให้มีข้อมูลข่าวสารซึ่งประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง และต้องจัดให้

ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลและการปกครองได้อย่างแท้จริง รวมทั้งได้รับการชดเชยและเยียวยาความเสียหาย". (United Nations Environment Programme, 1992; Petkova, E., C. Maurer, N. Henninger, F. Irwin, J. Coyle, and G. Hoff. 2002, 2002)

จากหลักการข้อ 10 สรุปได้ว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำได้ดีที่สุดเมื่อประชาชนมีส่วนร่วม และรัฐจะต้องส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งได้รับการเยียวยาความเสียหาย (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, สถาบันพระปกเกล้า, และสำนักงานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, 2545; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547)

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ระบุไว้ในกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ (สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547) เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 เป็นต้น

ในระดับชุมชนนั้น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2545) ระบุว่า ประชาชนย่อมรู้ "ปัญหา" และ "ความต้องการ" ในพื้นที่ของตนได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่มาจากพื้นที่อื่นๆ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการสร้างความเป็นเจ้าของในกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน ทั้งนี้บนพื้นฐานของความรู้เทคนิควิชาการที่ถูกต้องประกอบการตัดสินใจ

สรุปในภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ ทั้งระดับโลก ระดับประเทศ และระดับชุมชน ดังนั้น การเดินทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมจึงต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือสำคัญ

2. ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

คำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มีความหมายที่กว้างขวางหลากหลาย สามารถเกิดขึ้นได้ในระดับที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทและประเด็นปัญหา และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยงาน/บุคคล ยกตัวอย่างเช่น

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชลกาญจน์ ฮาชนนารี (2543 อ้างถึง WHO และ UNICEF, 1978) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญของการเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545) ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นของประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

การมีส่วนร่วมยังมีความหมาย 2 นัยยะ ทั้งในด้านการพัฒนาชุมชนและการเมือง ดังที่ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชลกาญจน์ ฮาชนนารี (2543) ได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมทั้งจากนักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ สรุปว่า การมีส่วนร่วมมีความหมาย 2 ลักษณะ คือ

1) การมีส่วนร่วมโดยนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน

(2) การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก

2) การมีส่วนร่วมโดยนัยของกระบวนการการพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล และการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วม มีดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน
- (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน
- (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา
- (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา
- (5) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนา

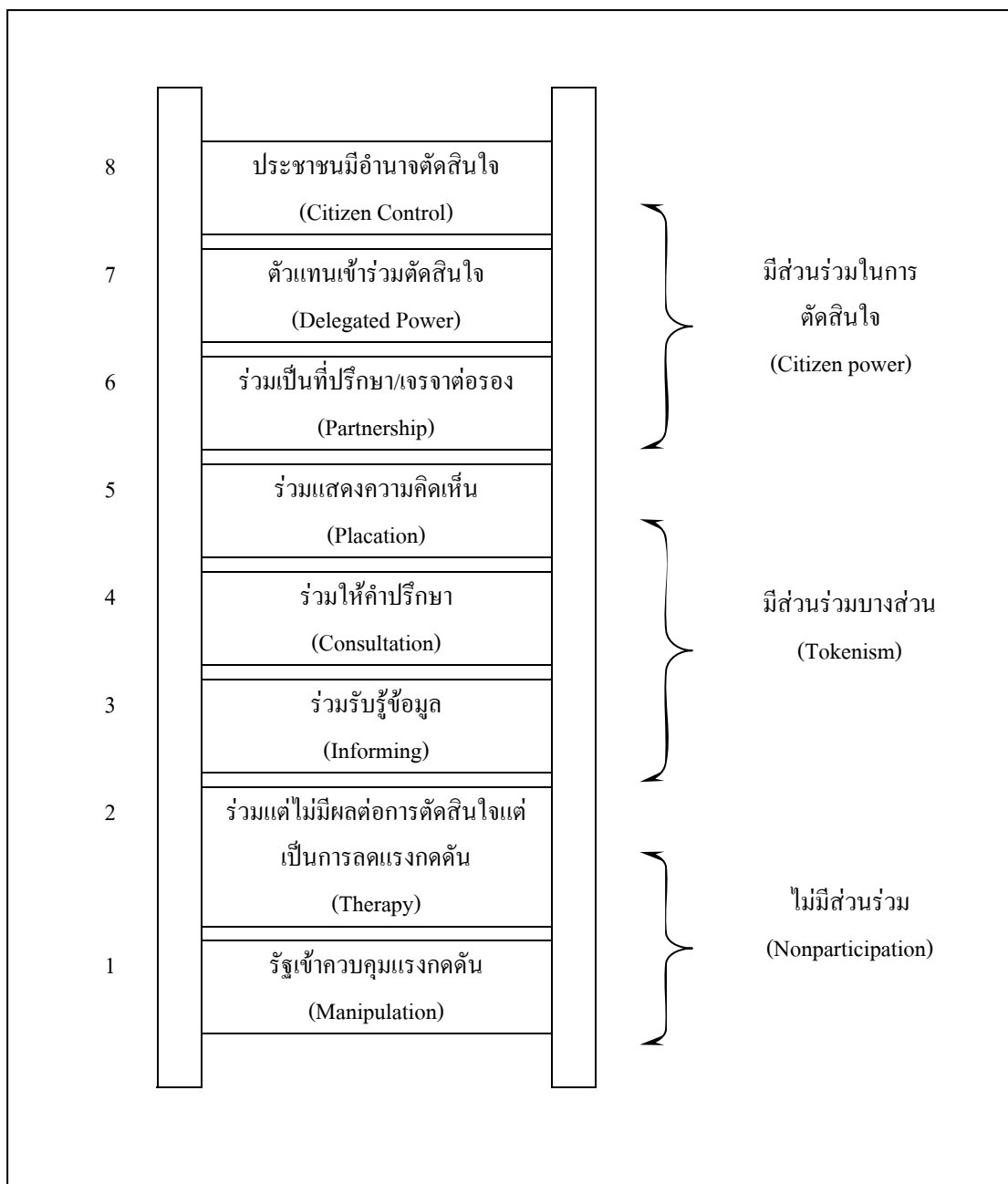
ด้านหน่วยงานภาครัฐนั้น เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547) อ้างถึง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการและมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, 2546) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง “การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการ ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่ส่วนราชการจะดำเนินการ และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และรัฐต้องฟังและแก้ไขปัญหานั้นประชาชนเกิดความพึงพอใจ และมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ เพราะเห็นว่าเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน...”

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อร่วมรับรู้ปัญหาหรือข่าวสารต่างๆ แสวงหาทางเลือกการพัฒนาหรือ

แก้ไขปัญหาก็แล้วตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม สมาชิกกลุ่มให้การยอมรับและพึงพอใจร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่เริ่มต้นค้นหาปัญหา แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาคัดเลือกเลือกแนวทางแก้ไข ดำเนินการพัฒนา รับผลประโยชน์จากการพัฒนา และประเมินผล

3. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผู้บุกเบิกแนวคิดการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยอมรับกันมานานในระดับนานาชาติ คือ Arnstein เมื่อปี ค.ศ. 1967 ได้เผยแพร่บทความเรื่อง A Ladder of Citizen Participation (American Planning Association, 2006) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ 8 ระดับ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Arnstein
 ที่มา: ชัยโรจน์ เชนธำรง, 2530; สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540; วราภรณ์ วัธโย, 2540; สุวัฒนา ธาดานิติ, 2543 และ American Planning Association, 2006 (อ้างอิง Arnstein, 1969)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาระดับพื้นที่ท้องถิ่นนั้น อคิน รพีพัฒน์ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชลกาญจน์ ฮาชนนารี, 2543 อ้างถึง อคิน รพีพัฒน์, 2531) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี 5 ระดับได้แก่

ระดับที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ระดับที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา

ระดับที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

ระดับที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ระดับที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และชลกาญจน์ ฮาชนนารี (2543) ซึ่งสรุปว่าการทำงานของนักพัฒนาในพื้นที่ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน
- 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา
- 5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนา

มุมมองของสถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545) ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน

- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์
- 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ด้านการดำเนินงานของภาครัฐนั้น เมื่อปี 2546 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำคู่มือการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สรุปว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นทั้งในและนอกองค์กร โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ระดับ คือ

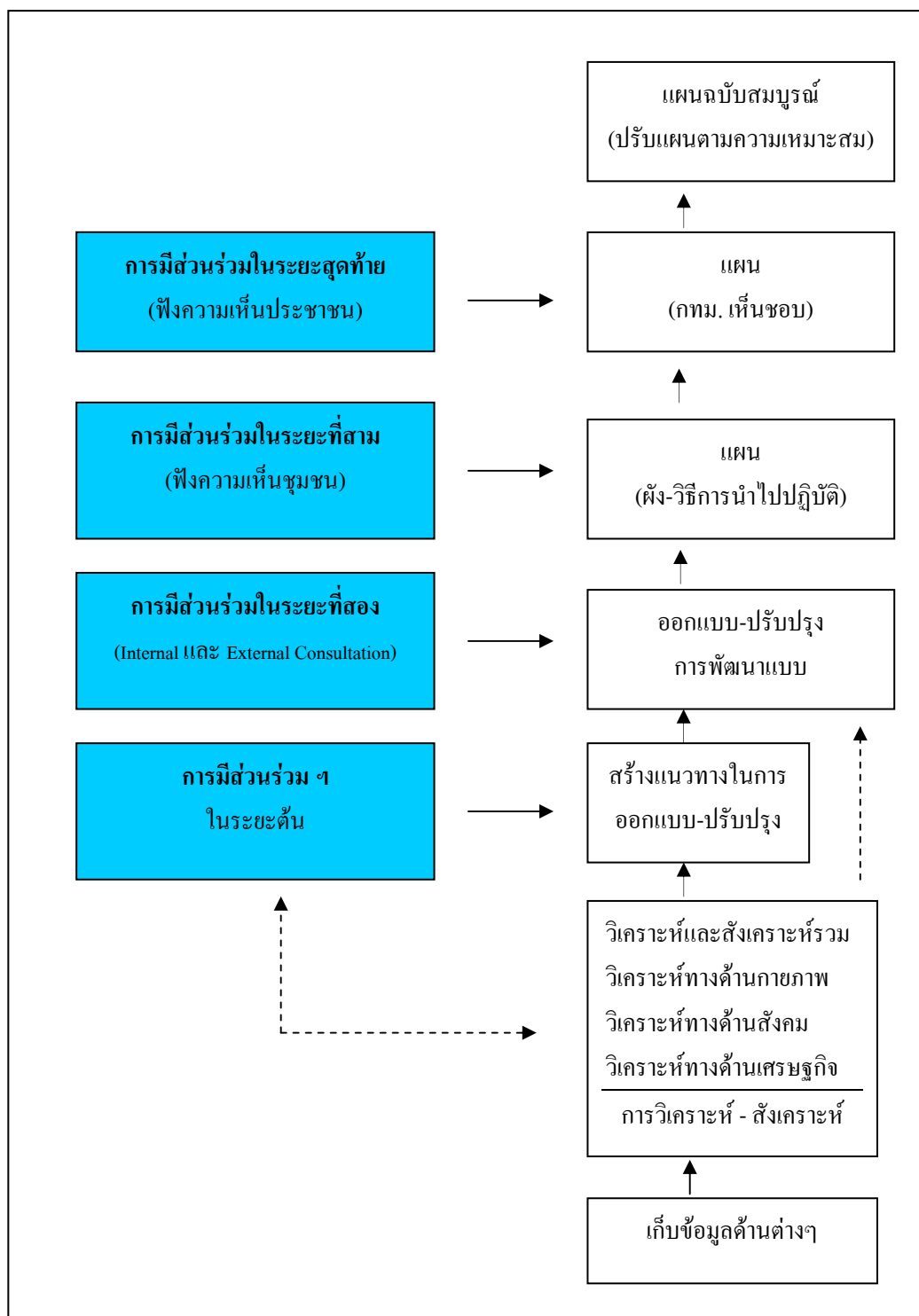
ระดับที่ 1 ให้ข้อมูลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบข้อมูลที่มากขึ้น

ระดับที่ 2 ให้คำปรึกษา ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของนักวิชาการ หรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นท้องถิ่นจะต้องรับฟังและให้ความสำคัญต่อทุกความเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

ระดับที่ 3 แสดงความคิดเห็น เป็นบทบาทของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้บริหาร

ระดับที่ 4 ร่วมตัดสินใจ การร่วมตัดสินใจมักเป็นบทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นและคณะทำงาน ซึ่งมีตัวแทนมาจากฝ่ายต่างๆ ทั้งในและนอกองค์กร โดยอาศัยมติของคนส่วนใหญ่และข้อมูลที่ถูกต้อง

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการด้านผังเมืองนั้น กรุงเทพมหานคร (2543) ได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยศิลปากรศึกษา “โครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณชุมชนท่าพระจันทร์ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน” โดยใช้วิธีการทางสังคมวิทยา คือ การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เพื่อเข้าใจโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ และจัดเก็บข้อมูลทางกายภาพโดยการสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนที่ ถ่ายภาพ และรังวัด การดำเนินการมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ชุมชนท่าพระจันทร์ดังนี้

ภาพที่ 2.2 แผนภูมิการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการออกแบบวางผังโครงการวางผังเฉพาะแห่ง
ในพื้นที่ประวัติศาสตร์บริเวณชุมชนท่าพระจันทร์

หมายเหตุ: สัญลักษณ์: หมายถึงการมีส่วนร่วม

ที่มา: กรุงเทพมหานคร (2543)

สรุปในภาพรวมจะเห็นได้ว่า รูปแบบของมีส่วนร่วมไม่มีสูตรสำเร็จตายตัวที่ใช้ได้ทุกพื้นที่ และทุกทรัพยากร การจัดการทรัพยากรร่วมกันจึงย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ และสถานการณ์ บางรูปแบบเหมาะกับการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น บางรูปแบบเหมาะกับการทำงานของนักพัฒนาชุมชน ในขณะที่บางรูปแบบเป็นแนวทางที่หน่วยงานรัฐเป็นผู้กำหนดการ ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงมีข้อพึงระวังคือรูปแบบที่ไม่มีสูตรสำเร็จอาจหมายถึงว่ามีอำนาจมากกว่าย่อมได้เปรียบผู้ที่ไม่มีอำนาจหรือน้อย ดังนั้น ในการจัดการพื้นที่สีเขียวแบบ “มีส่วนร่วม” จึงประกอบไปด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น) ภาครัฐกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน นักวิชาการวางแผน และประชาชนเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของที่ดิน

4. ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชล กาญจน์ ฮาชันนารี (2543) รวบรวมปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1) ปัญหาด้านนโยบายและองค์กรของรัฐ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

(1) ระดับนโยบาย เช่น นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา อำนาจการตัดสินใจรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง และโครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหารและเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน เป็นต้น

(2) ระดับปฏิบัติ เช่น เจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจ และไม่มีทักษะด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดการประชาสัมพันธ์และข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ขาดการประสานงานและติดตามประเมินผล เป็นต้น

2) ปัญหาที่เกี่ยวกับประชาชน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) กลุ่มผู้นำ เช่น ผู้นำไม่เข้มแข็ง ผู้นำครอบงำความคิดชาวบ้าน และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ ทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือและศรัทธา เป็นต้น

(2) กลุ่มประชาชนทั่วไป เช่น ชาวบ้านมีภาระด้านอาชีพ ครอบครัวยุคใหม่ และ สุขภาพ ชาวบ้านขาดทุนทรัพย์และวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ชาวบ้านเกิดความขัดแย้งในความคิดเห็น ขาดความสามัคคีและแบ่งพรรคแบ่งพวก ขาดการศึกษาและความรู้วิทยาการต่างๆ ขาดความเชื่อมั่น และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม และไม่ยอมรับบทบาทสตรีในการมีส่วนร่วม เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้ การจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง รายละเอียดมีดังนี้

1. การจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างเป็นธรรม

ที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด หากการใช้ที่ดินปราศจากการควบคุมโดยรัฐ ทรัพยากรอันมีค่านี้จะถูกใช้อย่างไร้ทิศทางตามกระแสเศรษฐกิจและตลาดทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น พื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรถูกนำไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรม อาคารที่มีประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมถูกทุบทิ้งเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์แบบใหม่ เป็นต้น แม้ว่ารัฐจะมีมาตรการแก้ไขปัญหาโดยการประกาศผังเมืองรวมแล้ว แต่ยังคงมีปัญหาในการปฏิบัติและบังคับใช้ นอกจากนี้ผลกระทบที่สำคัญของการควบคุมการใช้ที่ดินยังทำให้เจ้าของที่ดินเกิดภาวะที่เรียกว่า “ลากลอย” (Windfalls) และ “สูญเสียวินัย” (Wipeouts) จนกระทั่งเกิดความไม่เป็นธรรมและต่อต้านการมีผังเมือง

กรุงเทพมหานคร (2542) มีข้อเสนอแนะในการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมดังนี้

1. ให้มีการสร้างแรงจูงใจและหลักประกันให้แก่เกษตรกร เพื่อการพัฒนาด้านเกษตรและการเติบโตทางเศรษฐกิจและดำรงเอกลักษณ์ของย่านชานเมือง

2. สนับสนุนให้เขตชานเมืองเป็นแหล่งผลิตและตลาดกลางเพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภคบริโภค และเป็นแหล่งผลิตและตลาดกลางไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเป็นสินค้าที่มีความต้องการสูงมากในเมือง เพราะนำไปใช้ในการจัดภูมิทัศน์และตกแต่งสถานที่

3. ควรให้สิทธิพิเศษแก่เกษตรกร เช่น การลดหย่อนภาษี สิทธิพิเศษในการใช้บริการ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

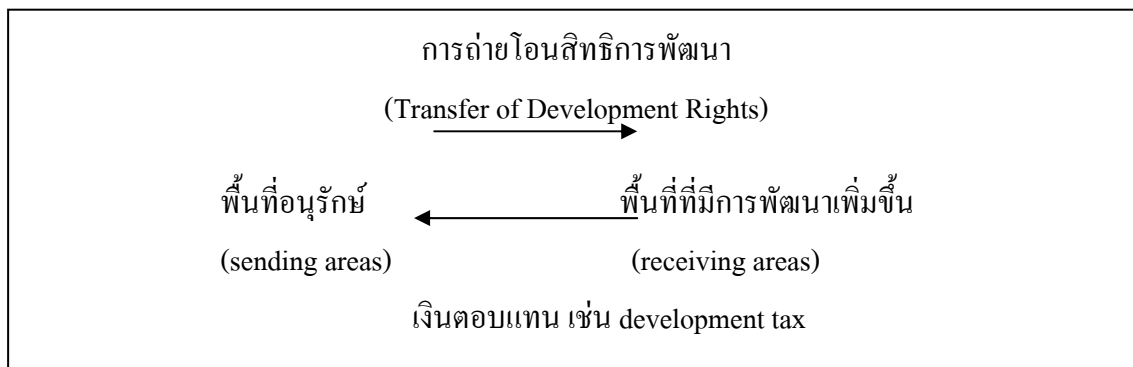
4. ควรกำหนดมาตรการเพิ่มภาระให้กับนักพัฒนาที่ดินในบริเวณพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเกษตร เพื่อควบคุมไม่ให้รูล้ำไปพัฒนาที่ดินที่เป็นกิจกรรมประเภทอื่นๆ ที่ไม่ใช่การเกษตร

การสร้างความเป็นธรรมในการควบคุมหรือบังคับใช้ประโยชน์ที่ดินมีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งถูกกำหนดให้ใช้ได้แตกต่างกันและเพื่อให้เจ้าของที่ดินที่ถูกบังคับให้ใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรหรือเขตอนุรักษ์ต่างๆ มีสิทธิได้รับประโยชน์ทัดเทียมกับเจ้าของที่ดินในเมืองที่สามารถพัฒนาพื้นที่ได้ แนวทางที่สำคัญเพื่อสร้างความเป็นธรรมมีดังนี้ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2542)

ระบบภาษี โดยการเรียกเก็บภาษีจากฐานมูลค่าที่เพิ่มขึ้นให้เข้าไปเป็นรายได้ของรัฐ แล้วนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ถ้าที่ดินในบริเวณใดมีการนำไปใช้พัฒนาจนมีมูลค่าสูงกว่าที่ดินที่ถูกบังคับให้ใช้เฉพาะกิจการบางประเภท เช่น หากราคาที่ดินเกษตรกรรมมีมูลค่าสูงก็จะถูกเรียกเก็บภาษีเข้ารัฐเพื่อนำมาใช้จ่ายให้เป็นประโยชน์กับที่ดินที่มีมูลค่าต่ำต่อไป

ระบบการโอนสิทธิการพัฒนา (Transfer of Development Right: TDR) วิธีการนี้ใช้เพื่อควบคุมให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ที่ต้องการและไม่ให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ในการนี้จะต้องกำหนดพื้นที่ส่งเสริมและพื้นที่รับการพัฒนา เจ้าของที่ดินในพื้นที่ส่งเสริมการพัฒนาที่ไม่ต้องการพัฒนาที่ดินของตนเองเต็มตามที่กฎหมายกำหนดอาจจะขายสิทธิที่ไม่ได้ใช้กับเจ้าของที่ดินในพื้นที่รับการพัฒนา วิธีการนี้จะใช้ในการอนุรักษ์พื้นที่โล่ง จำกัดการพัฒนาในพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พื้นที่อนุรักษ์ด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ดังนั้นการโอนสิทธิการพัฒนาจึงเป็นประโยชน์อย่างมาก เพราะสามารถจัดปัญหาความไม่เป็นธรรมจากลักษณะ Windfalls/Wipeouts โดยไม่เป็นภาระด้านการเงินแก่ภาครัฐ

กรณีตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกานำหลัก TDR มาใช้ในการอนุรักษ์โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ป่าไม้ หลักการของ TDR มีดังนี้

ภาพที่ 2.3 การถ่ายโอนสิทธิการพัฒนา

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2547)

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการใช้ TDR ในกว่า 20 มลรัฐ โดยมีการให้เงินทดแทน นอกจากนี้ยังมีวิธีการที่เรียกว่า “Density transfer” ในการคงไว้ซึ่งพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ หรือพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวหรือเสี่ยงทางธรรมชาติที่อยู่ต่อเนื่องกับบริเวณที่เป็นเมืองในปัจจุบัน และให้มีการโอนการกระจุกตัวของความหนาแน่นไปในพื้นที่อื่นที่ต้องการพัฒนา ทำได้โดยนักพัฒนาสามารถซื้อสิทธิในการพัฒนาจากเจ้าของพื้นที่ควรอนุรักษ์ดังกล่าวได้ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2547)

นอกจากนี้ในกลุ่มประเทศสหราชอาณาจักรได้มีมาตรการส่งเสริมการพัฒนาและอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าอันควรอนุรักษ์ในรูปของการให้รางวัลเป็นเงินแก่เจ้าของอาคารที่ทะนุบำรุงอาคารอย่างดี ยกตัวอย่างเช่นรางวัล Environment Award และ Civic Trust Award นอกจากนี้หน่วยงานระดับท้องถิ่นยังให้เงินอุดหนุนสำหรับการอนุรักษ์และภาษีท้องถิ่น (Council tax) เพื่อนำไปใช้ในการตกแต่งอาคารด้วยวัสดุที่เหมือนของเดิม โดยเฉพาะในเขตเคนซิงตันและเชลซีซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2547)

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การถ่ายโอนสิทธิในการพัฒนานี้นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์พื้นที่และอาคารที่มีคุณค่าแล้ว ยังทำให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาและควบคุมการเติบโตอย่างไร้ทิศทางของเมือง โดยที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่เสียผลประโยชน์จากด้วย

การซื้อขายสิทธิในการพัฒนา (Purchase of Development Rights: PDR) รัฐเป็นผู้ซื้อกรรมสิทธิ์การพัฒนาที่ดินจากเจ้าของที่ดิน โดยรัฐจะเป็นผู้จ่ายเงินชดเชยให้แก่เจ้าของที่ดินในเขตที่ต้องการอนุรักษ์พื้นที่นั้นไว้ให้เป็นป่าไม้หรือใช้ทำการเกษตรกรรม การดำเนินการตามวิธีนี้มีความเป็นไปได้สูง เพราะเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐและเจ้าของที่ดิน แต่ภาระทางการเงินจะตกอยู่กับหน่วยงานภาครัฐ

การบริจาคสิทธิในการพัฒนา (Donated Development Rights: DDR) เป็นการบริจาคกรรมสิทธิ์ในการพัฒนาที่ดินของเจ้าของที่ดินแก่รัฐ โดยที่กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นยังคงตกอยู่กับเจ้าของที่ดินนั้น

การตั้งกองทุนชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้สูญเสียประโยชน์ ลักษณะคือ การชดเชยความเสียหายเพิ่มเติมจากเงินชดเชย โดยมีแหล่งที่มาของกองทุนจากภาษีอสังหาริมทรัพย์ที่จัดเก็บเพิ่ม ค่าธรรมเนียมพัฒนาที่ดินที่จัดเก็บจากผู้ยื่นคำขออนุญาตพัฒนาที่ดิน

2. การมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง

รูปแบบการวางผังเมืองตาม พ.ร.บ. ผังเมือง พ.ศ. 2518 อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ผังเมืองรวมจังหวัด และผังเมืองเฉพาะ จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมืองที่ผ่านมา พบว่า การศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองรวมจังหวัด เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการจัดทำผังเมืองเฉพาะ การศึกษานี้ได้นำผลการศึกษามีส่วนร่วมด้านผังเมืองรวมมาเป็นกรณีศึกษาดังนี้

ชัยโรจน์ เจนธำรง (2530) ศึกษาเรื่อง “หลักการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการมีส่วนร่วม กระบวนการวางผังเมืองและออกแบบชุมชนเมือง ประสพการณ์การมีส่วนร่วมในการวางผังเมืองทั้งในและต่างประเทศ และเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เน้นการศึกษาเอกสาร และการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ในการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นประชาชนในการวางผังเมือง สำหรับผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีโอกาสมีส่วนร่วมโดยผ่านวิธีการรับฟังความคิดเห็นของ

ประชาชนซึ่งเป็นขั้นตอนที่กำหนดไว้ในกฎหมายผังเมือง แต่การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากปัจจัย 4 ประการคือ 1) วิธีการศึกษา 2) การสื่อสารประชาสัมพันธ์ 3) บทบาทของผู้สนับสนุนการวางผัง และการรับทราบข้อมูลข่าวสาร และ 4) ความเข้าใจในการวางผังเมือง และความสนใจของประชาชน การศึกษานี้ผู้ศึกษาได้เสนอแนะแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- การปรับปรุงการประชาสัมพันธ์
- การปรับปรุงวิธีการมีส่วนร่วมแบบเดิม และนำวิธีการแบบอื่นมาใช้
- การจัดตั้งหน่วยงานวางผังเมืองระดับท้องถิ่น
- การปรับปรุงโครงสร้างและบทบาทคณะที่ปรึกษาผังเมือง
- การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านผังเมือง
- การจัดตั้งองค์กรประชาชนในท้องถิ่นที่กิจกรรมด้านการพัฒนาเมือง

วรารัณ วังโย (2540) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษา สุขาภิบาลเจ้าเจ็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วัตถุประสงค์เพื่อทราบปัญหาความต้องการของประชาชนในการพัฒนาสุขาภิบาลเจ้าเจ็ด ศึกษาศักยภาพกระบวนการขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผน ศึกษาข้อดีข้อด้อยของการจัดทำแผนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และเสนอแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับวิธีการศึกษา คือ ใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ สอบถาม สังเกต และสำรวจพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาสำคัญของชุมชนคือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม บริการขั้นพื้นฐานขาดแคลน และประชาชนไม่ปฏิเสธการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แต่ประชาชนยังขาดความรู้และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในการพัฒนา การจัดทำแผนโดยการมีส่วนร่วมมีข้อดีคือทำให้ให้มองปัญหาได้รอบด้านและตรงประเด็น และมีข้อด้อยคือ ใช้เวลา งบประมาณ และบุคลากรมากขึ้น สำหรับแนวทางการจัดทำแผนผู้ศึกษาเสนอแนวทางสำหรับนักวางแผนต้องตระหนักในบทบาทหน้าที่ตามขั้นตอนการวางแผนและทำงานร่วมกับประชาชน สำหรับหน่วยงานรัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในทุกขั้นตอนของการวางแผน และสำหรับประชาชนควรมีความรู้ด้านเทคนิคและวิธีการมากขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาของชุมชน

อนุวงศ์ ชามุตร (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมืองรวม: ศึกษาเฉพาะกรณีผังเมืองรวมเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมือง ศึกษากลไกช่องทางเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยวิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางผังทุกขั้นตอนทำให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ แต่ประชาชนเห็นด้วยและต้องการมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง แต่ไม่ต้องการร่วมปฏิบัติในการวางผังเมือง ดังนั้น ในการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นกรมการผังเมืองต้องกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางปฏิบัติให้สำนักผังเมืองจังหวัดประสานแผนงานสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางผังเมืองครั้งต่อไป ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและจริงจัง เพื่อประชาชนจะได้เห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางผังมากขึ้น

กรวิภา วิลาชัย (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการวางผังเมือง: กรณีศึกษาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการจัดทำผังเมืองรวม” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดทำผังเมือง การมีส่วนร่วมในกฎหมายผังเมืองและกฎหมายอื่นๆ กระบวนการวางผังเมืองโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมือง วิธีการศึกษา ได้แก่ การศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ประชุมรับฟังความคิดเห็นในการวางและจัดทำผังเมืองรวม ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผังเมือง ประชาชนคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ เจ้าหน้าที่ใช้ศัพท์วิชาการที่เข้าใจยาก การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษา ได้แก่ กฎหมายต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในขั้นตอนใดของการวางผัง การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่านำข้อคิดเห็นของประชาชนไปใช้ในการวางผังเมืองหรือไม่อย่างไร สำหรับหน่วยงานรัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นต้องประสานงานกันเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548) ยังระบุว่าประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจด้านผังเมืองน้อยมาก ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือและยากลำบากต่อการปฏิบัติให้เป็นไปตามผังเมืองรวมของท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นท้องถิ่นควรที่จะที่

ดำเนินการประชาสัมพันธ์ และทำความเข้าใจกับประชาชนที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ รวมทั้งการจัดให้มีการประชุม สัมมนาชี้แจงตามโอกาสอันควร

สรุปในภาพรวมจะเห็นได้ว่า การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ด้านผังเมืองมักจะพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการวางเมืองในระดับต่ำหรือน้อยมาก จึงทำให้ ไม่ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติตามข้อกำหนดการใช้ที่ดินในผังเมืองรวม สามารถสรุปปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ดังนี้

1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผัง

(1) ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการวางผัง ได้แก่ ปัญหาวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาการสื่อสารประชาสัมพันธ์มักใช้ศัพท์วิชาการที่เข้าใจยาก ปัญหาของ หน่วยงานของรัฐและนักวิชาการด้านการวางผังที่ยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากร งบประมาณ และเวลา

(2) ปัญหาของประชาชนเจ้าของที่ดินในพื้นที่ ได้แก่ การรับทราบข้อมูลข่าวสารไม่ ชัดเจน ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผังเมือง ประชาชนขาดความสนใจด้านผังเมือง ประชาชนคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม ประชาชนขาดความ ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในการพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่ด้านผังเมืองไม่เพียงพอ เป็น ต้น

2) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผัง

(1) ขั้นตอนการวางผัง ควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึงและจริงจัง ปรับปรุง วิธีการมีส่วนร่วมแบบเดิม และนำวิธีการมีส่วนร่วมแบบอื่นๆมาประยุกต์ใช้

(2) มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางผังแบ่งได้เป็น

- หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมากขึ้น กำหนดนโยบายที่ระบุ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชัดเจน และมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่ ชัดเจน ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้านผังเมือง ปรับปรุงโครงสร้างที่ปรึกษาผังเมือง จัดตั้งหน่วยงานวาง ผังเมืองระดับท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทประชาสัมพันธ์มากขึ้น

- นักวิชาการด้านการวางผังควรตระหนักในบทบาทหน้าที่ตนและทำงาน ร่วมกับประชาชน

- ประชาชนควรเสริมความรู้ด้านเทคนิควิธีการจัดทำผังเมือง

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทหรือพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองรวม จังหวัดนนทบุรี 2548 โดยตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยพื้นที่ 6 ตำบลในเขตอำเภอปากเกร็ด ได้แก่ ตำบลคลองข่อย ตำบลบางตะไนย์ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลบางพลับ ตำบลอ้อมเกร็ด และตำบลท่าอิฐ เมื่อพิจารณารายละเอียดข้อมูล พบว่า สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่มตามลักษณะความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ คือ 1. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลโดยตรง และ 2. ข้อมูลบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลภาพรวมสภาพทั่วไประดับจังหวัดนนทบุรีและอำเภอปากเกร็ด ข้อมูลเกี่ยวกับผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี และข้อมูลโครงการด้านคมนาคมขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ได้แก่ 1) โครงการสะพานพระราม 4 2) โครงการก่อสร้างถนนต่อเชื่อมราชพฤกษ์-กาญจนาภิเษก แนวเหนือใต้-ตะวันออกตะวันตก และ 3) โครงการก่อสร้างรถไฟฟ้า เนื่องจากเนื้อหารายละเอียดของกลุ่มที่ 2 มีรายละเอียดค่อนข้างมากการศึกษานี้จึงนำไปไว้ในภาคผนวก* ดังนั้น ในบทนี้จึงจะกล่าวถึงเฉพาะข้อมูลส่วนที่ 1 หรือข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาเท่านั้น

ข้อมูลพื้นที่ศึกษาสามารถนำเสนอได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากร ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ การปกครองระดับท้องถิ่นในพื้นที่ ประชากรและความหนาแน่นของประชากร การเดินทางคมนาคม ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบสถาปัตยกรรมของบ้านเรือน ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ประปาและไฟฟ้า ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ศาสนา การสาธารณสุข และโรงงานอุตสาหกรรม

* ภาคผนวก ก ภาพรวมระดับจังหวัดนนทบุรี

ภาคผนวก ข ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548

ภาคผนวก ค โครงการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากร

ความเป็นมาของชาวชุมชนในบริเวณพื้นที่ศึกษามีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรเมืองนนทบุรี ซึ่งพอสรุปได้ว่า พื้นที่นี้มีลักษณะเชื้อสายของประชากรแบบผสมผสาน โดยคาดว่ามีคนเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาถึงยุคกรุงธนบุรี ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่เดิมคาดว่าคนไทยน่าจะอาศัยอยู่มาก่อนแม้จะไม่ปรากฏหลักฐานความเป็นมาแน่ชัด ต่อมาชนชาติมอญถูกกวาดต้อนมาในสมัยสงครามยุคปลายกรุงศรีอยุธยา-ยุคต้นรัตนโกสินทร์ โดยมาปักหลักอยู่อาศัยพร้อมๆ กับมอญแถบอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และมอญที่ตำบลเกาะเกร็ด ส่วนชนชาติจีนสันนิษฐานกันว่าอยู่มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเข้ามาค้าขายทางเรือแล้วส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา หรือทางฝั่งเทศบาลนครปากเกร็ดในปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549) จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลนี้ ปัจจุบันมีชาวไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่บริเวณเขตตำบลคลองพระอุดมและตำบลบางตะไนย์ และแม้ว่าจะชาวไทยเชื้อสายมอญแถบนี้จะไม่ได้มีการธำรงรักษาวัฒนธรรมมอญไว้ได้อย่างเด่นชัดเฉกเช่นชาวไทยเชื้อสายมอญบริเวณตำบลเกาะเกร็ด ซึ่งสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมมอญไว้ได้อย่างชัดเจนและเป็นเสมือนจุดขายของการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี แต่ชาวบ้านบริเวณนี้ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคบรรพบุรุษบางอย่างไว้ได้ เช่น พิธีรับฝีมอญ (เป็นฝักรพบุรุษที่สืบทอดเฉพาะผู้หญิง) ตัดจุก-โกนจุก และการทำศาลเพียงตา เป็นต้น

ชาวไทยอีกกลุ่มหนึ่ง คือ “ชาวไทยเชื้อสายมลายู” ซึ่งเป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงนิยมเรียกว่า “ชาวไทยมุสลิม” นั้น เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่แล้ว โดยมี “โต๊ะกีวังกะมา” หรือ “นายกองวังกะมา” ผู้เป็นทหารยศนายกองในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นบรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมแถบท่าอิฐซึ่งได้อพยพครอบครัวจากเมืองไทรบุรี รัฐปัตตานี และนายกองท่านนี้มีลูกหลานสืบทอดตำแหน่งนายกองต่อมาอีกหลายคน ซึ่งคนกลุ่มนี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ณ. บริเวณฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา แถบใกล้กับตำบลอ้อมเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (ปัจจุบัน คือ ตำบลท่าอิฐ)

ในปัจจุบันชาวไทยมุสลิมกลุ่มนี้ได้แผ่ขยายลูกหลานเป็นชุมชนขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่เกือบ 3 หมู่บ้านในเขตตำบลท่าอิฐ โดยมีมัสยิดท่าอิฐเป็นศาสนสถานศูนย์รวมจิตใจอันเก่าแก่และมีโรงเรียนระดับอนุบาล-มัธยมปลาย ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์โดยมัสยิดและชาวชุมชน โดยโรงเรียนนี้

สอนทั้งความรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอนศาสนาให้กับลูกหลานชาวท่าอิฐและชาวไทยนับถือศาสนาอิสลามบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งเยาวชนไทยมุสลิมที่มาจากจังหวัดทางภาคใต้ด้วย

นอกจากชาวไทยเชื้อสายมอญและชาวไทยเชื้อสายมลายู (ชาวไทยมุสลิม) แล้วพื้นที่นี้ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยที่อาศัยอยู่มาแต่ดั้งเดิมด้วย และเนื่องจากจังหวัดนนทบุรีมีพรมแดนติดต่อกับกรุงเทพมหานครและเป็นหนึ่งในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพฯ ทำให้ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในพื้นที่ และได้เริ่มมีกลุ่มคนใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ นั่นคือ คนไทยที่อพยพมาจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเพื่อทำมาหากินในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล

ด้านประวัติการก่อตั้งตำบลต่างๆ มีความเป็นมาสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549, กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2549 และสำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549)

ตำบลคลองข่อย เดิมพื้นที่นี้มีสภาพเป็นคลองขนาดเล็กที่มีต้นข่อยขึ้นอยู่ตามริมคลองเป็นจำนวนมาก และมีราษฎรใช้นามสกุลชื่อ “คลองข่อย” ได้อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ต่อมามีการขุดขยายคลองให้กว้างขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “คลองข่อย” และใช้เป็นชื่อของตำบล ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีลำคลองหลายสายผ่านพื้นที่ การใช้ที่ดินโดยทั่วไปเป็นสวนผลไม้และทุ่งนา อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ ทำนา ทำสวน รับราชการ และรับจ้าง

ตำบลคลองพระอุดม ชื่อตำบลตั้งขึ้นตามชื่อ “คลองพระอุดม” ที่ไหลผ่านพื้นที่ (คลองนี้เชื่อมต่อกับเขตจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีชื่อตำบลคลองพระอุดมเช่นเดียวกัน) ประชากรในตำบลมีเชื้อสายผสมผสานหลายเชื้อชาติทั้งไทย มอญ และจีน เดิมคนไทยอาศัยมาก่อน ต่อมาชนชาติมอญถูกกวาดต้อนมาในสมัยสงครามมาปักหลักอยู่พร้อมๆ กับมอญที่อำเภอสามโคก และมอญที่เกาะเกร็ด

ปัจจุบันสภาพชีวิตความเป็นอยู่ผสมผสานกันหนึ่งเดียวไม่มีความขัดแย้งระหว่างเชื้อสายและการดำรงชีวิต พื้นที่ตำบลเป็นที่ราบลุ่มติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออกและมีคลองพระอุดมรวมทั้งคลองข่อยอีกหลายสายไหลผ่านพื้นที่ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ดี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนาและทำสวนผลไม้

ตำบลบางตะไนย์ แต่ดั้งเดิมเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากสมัยก่อนเดินทางโดยทางเรือเพียงเส้นทางเดียว ปัจจุบันตำบลนี้จึงมีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเป็น

จำนวนมาก ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านเข้ามายังชุมชนทำให้มีคนมาอาศัยเพิ่มมากขึ้น และก่อตั้งขึ้นเป็นตำบลบางตะไนย์ ซึ่งเป็นภาษามอญแปลว่า “ต้นข่อย” พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ อาชีพหลักของประชากร คือ ทำสวนและทำนา

ตำบลบางพลับ เดิมตำบลบางพลับเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลคลองพระอุดม และตำบลคลองข่อย ต่อมาแยกออกมาตั้งเป็นตำบลบางพลับตามชื่อคลองในพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ตำบลบางพลับตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่น้ำเจ้าพระยาและมีเส้นทางคลองเชื่อมต่อผ่านหมู่บ้านหลายสาย เช่น คลองขุนมหาดไทย คลองบางพลับน้อย คลองบางพลับใหญ่ คลองบางภูมิ คลองห้วยจิ คลองบางวัด ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร การสัญจรไปมาทางเรือ ใช้สำหรับการอุปโภคบริโภค และอื่นๆ อาชีพหลักของประชากร คือ การทำนา ทำสวน ทำไร่

พื้นที่ตำบลบางพลับมีพื้นที่ส่วนใหญ่ติดต่อกับสะพานพระราม 4 ถนนชัยพฤกษ์ และถนนราชพฤกษ์ โดยมีที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลตั้งอยู่ริมถนนชัยพฤกษ์ซึ่งเป็นถนนตัดใหม่ที่เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2550 ที่ผ่านมา

ตำบลอ้อมเกร็ด เดิมชื่อตำบลบางบัวทองอยู่ในเขตของอำเภอบางบัวทองที่มีพื้นที่ยื่นเข้าไปในเขตอำเภอปากเกร็ด โดยมีคลองบางบัวทองซึ่งมีลักษณะคดเคี้ยวคล้ายงูล้อมรอบบริเวณตำบล ต่อมาทางราชการจึงให้เปลี่ยนเขตปกครองไปขึ้นอยู่กับอำเภอปากเกร็ด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์และการปกครอง พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อใหม่ไม่ให้ซ้ำกับตำบลบางบัวทองในอำเภอบางบัวทอง โดยเปลี่ยนเป็น “ตำบลอ้อมเกร็ด” ตามลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่มประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และค้าขาย

ตำบลทำอิฐ ทำอิฐเป็นชื่อเรียกติดปากชาวบ้านมาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมาแล้ว เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพปั้นอิฐก่อสร้างจากดินเผา บริเวณนี้มีท่าเรือส่งอิฐจำหน่ายตามบริเวณริมฝั่งเจ้าพระยา จนเรียกติดปากว่า “ทำอิฐ” จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภาพรวมลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มภาคกลางที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ในฤดูน้ำหลากพื้นที่บริเวณนี้จึงประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ ส่วนลักษณะภูมิอากาศของทั้ง 6 ตำบลจะมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น เช่นเดียวกับพื้นที่ภาคกลางของประเทศ สภาพอากาศและปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย พบว่า มีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 33.2 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 25.0 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปีโดยเฉลี่ยประมาณ 1,130.9 มิลลิเมตร

การปกครองระดับท้องถิ่นในพื้นที่

หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งทุกตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก ที่มีจำนวนหมู่บ้านรวมทั้งหมด 44 หมู่บ้าน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549, กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2549 และสำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549)

ตำบลคลองข่อย แบ่งการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านดงตาล หมู่ 2 บ้านคลองไทร หมู่ 3 บ้านคลองข่อย หมู่ 4 บ้านคลองบางภูมิ หมู่ 5 บ้านวังข่า หมู่ 6 บ้านคูวังแดง หมู่ 7 บ้านไผ่หมู่ หมู่ 8 บ้านประตู่หน้าพระอุดม หมู่ 9 บ้านคลองขุด หมู่ 10 บ้านคลองตรง หมู่ 11 บ้านคลองตรง และหมู่ 12 บ้านลำโพ

ตำบลคลองบางตะไนย์ แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านตาล หมู่ 2 บ้านน้อย หมู่ 3 บ้านเตย หมู่ 4 บ้านแหลม และหมู่ 5 บ้านแหลมเหนือ

ตำบลคลองพระอุดม มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่บริหารการปกครอง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองข่อย ซึ่งจัดว่าเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านลำพูลาย หมู่ 2 บ้านลำพูลาย หมู่ 3 บ้านแหลมฝั่งเหนือ หมู่ 4 บ้านแหลมกลาง หมู่ 5 บ้านปากคลอง และหมู่ 6 บ้านแหลมฝั่งใต้

ตำบลบางพลับ แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 คิ่งน้ำวน หมู่ 2 บางพลับใหญ่ หมู่ 3 ระแหง หมู่ 4 บางวัด และหมู่ 5 บางภูมิ

ตำบลอ้อมเกร็ด แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 ท่าลาน หมู่ 2 วัดสิงห์ทอง หมู่ 3 บางปะกุน หมู่ 4 คลองตะเคียน หมู่ 5 คลองบ้านเก่า และหมู่ 6 คลองบางน้อย อนึ่ง นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ดดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย (นายกสมาคม อบต.)

ตำบลท่าอิฐ แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคลองชมพู หมู่ 2 บ้านคานเรือ หมู่ 3 บ้านคลองขวาง หมู่ 4 บ้านศาลเจ้าปากคลอง หมู่ 5 บ้านลาดสิงห์ หมู่ 6 บ้านสุหร่าสวน หมู่ 7 บ้านสุหร่าแดง หมู่ 8 บ้านหัวเตย หมู่ 9 บ้านลำพูลาย และหมู่ 10 บ้านสุหร่าใหญ่ ในจำนวนนี้พื้นที่หมู่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 10 ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม หรือ เป็นชาวไทยมุสลิม

ประชากรและความหนาแน่นของประชากร

พื้นที่ศึกษา 6 ตำบลมีจำนวนครัวเรือน ประชากร และความหนาแน่นของประชากร ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ประชากรและความหนาแน่นของประชากรรายตำบลของพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ. 2548

ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากรรวม (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. คลองข่อย	12	962	5,549	17.085	325
2. คลองพระอุดม	6	1,203	4,690	5.2	902
3. บางตะไนย์	5	976	3,468	4.12	842
4. บางพลับ	5	1,764	4,732	7.59	623
5. อ้อมเกร็ด	6	409	2,150	3.97	542
6. ท่าอิฐ	10	2,028	11,367	51.058	223
รวม	44	7,342	31,956	89.023	358.96

ที่มา: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2549)

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า จำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษามีจำนวนทั้งหมด 31,956 คน ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรในพื้นที่เท่ากับ 358.96 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยตำบลคลองพระอุดมมีความหนาแน่นของประชากรสูงที่สุดเท่ากับ 902 คนต่อตารางกิโลเมตร ในขณะที่ตำบลทำอิฐซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดเป็นตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด เท่ากับ 223 คนต่อตารางกิโลเมตร

การเดินทางคมนาคม

การเดินทางคมนาคมในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลมีทั้งทางน้ำและทางบก ดังนี้

ทางน้ำ สืบเนื่องจากสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านและมีเส้นทางคลองน้อยใหญ่หลายสายเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายแม่มุมตัดผ่านพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นลำคลองสายใหญ่เพื่อการชลประทาน คือ คลองพระอุดม และคลองบางบัวทอง รวมทั้งคลองซอยย่อยหลายสาย ทำให้การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของผู้คนแถบนี้ตั้งอยู่ริมน้ำเป็นหลัก และประกอบกับแต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้ไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาและไม่มีเส้นทางถนนตัดผ่าน

ภาพที่ 3.1 เรือหางยาวโดยสารรับส่งชาวบ้านตลอดสายน้ำคลองพระอุดม
ที่มา: จากการสำรวจ (5 มกราคม 2549)

ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำยังคงมีบทบาทสำคัญ แม้ว่าจะมีระบบโครงข่ายถนนเข้ามาเป็นอีกหนึ่งทางเลือกแล้วก็ตาม เรือยังคงเป็นพาหนะหลักในการเดินทางสัญจรไปมาของชาวบ้านผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งจะมีทั้งเรือหางยาวโดยสารประจำคลอง เรือสองตอน (เรือที่คิดค่าโดยสารแบบเหมาลำ) เรือส่วนตัว และเรือข้ามฟากมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งอำเภอปากเกร็ด วิถีชีวิตชาวบ้านกับการเดินทางโดยใช้เรือเป็นเครื่องนำทางจึงเป็นภาพอันเจนตาของชาวบ้านแถบนี้ มาจนถึงปัจจุบัน บ้านเรือนเกือบทุกหลังจะมีศาลาริมน้ำไว้สำหรับโดยสารทางเรือ นอกจากนั้นยังพบว่าบางครัวเรือนใช้ศาลาริมคลองนี้เป็นที่กินอาหารของครอบครัว ที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือปรับเปลี่ยนให้เป็นร้านขายของขนาดเล็ก แม้ว่าเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาจะเริ่มมีการก่อสร้างสะพานนนทบุรีหรือที่นิยมเรียกกันว่าสะพานนวพลวิ และถนนสาย 345 ตัดผ่านพื้นที่ตำบลคลองข่อยและคลองพระอุดมแล้วก็ตามการเดินทางโดยทางเรือก็ยังคงได้รับความนิยมอยู่มาก เนื่องจากมีความสะดวก รวดเร็ว และคล่องตัวมาก

ทางบก การเดินทางโดยใช้รถเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้วเมื่อเริ่มมีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 หรือถนนเชื่อมต่ออำเภอบางบัวทอง-ตำบลบ้านใหม่ จังหวัดปทุมธานี สะพานพระนั่งเกล้าและถนนรัตนธิเบศน์ และสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม (ซึ่งเพิ่งเปิดใช้เส้นทางแนวเหนือใต้เมื่อเดือนเมษายน 2549 และเปิดใช้สะพานพระราม 4 และถนนแนวตะวันออก-ตะวันตกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2549 ที่ผ่านมา) นอกจากการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลแล้ว การเดินทางระหว่างพื้นที่ในเขตตำบลยังมีทางเลือกของการการเดินทางหลายทางด้วยกันได้แก่

1) การเดินทางโดยใช้รถยนต์โดยสาร (รถกระบะหลังคาสูง) ซึ่งจะมีท่ารถอยู่บริเวณท่าเรือข้ามฟากหรือตลาดหรือวัดริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น เส้นทางรถจากท่าน้ำวัดเตย-ตลาดบางบัวทอง เส้นทางรถโดยสารจากท่าน้ำวัดศรีวงศ์-ตลาดท่าอิฐ เส้นทางรถโดยสารตลาดท่าอิฐ-สะพานพระนั่งเกล้า เป็นต้น

2) การเดินทางโดยใช้รถตู้โดยสารปรับอากาศ เริ่มเกิดขึ้นเมื่อมีการเปิดใช้สะพานพระราม 4 อย่างเป็นทางการ ได้แก่ รถตู้จากคลองข่อย-ถนนราชพฤกษ์-ถนนชัยพฤกษ์-สะพานพระราม 4 – ห้างเมเจอร์สาขาห้าแยกปากเกร็ด

3) การเดินทางโดยใช้รถเมล์โดยสาร เดิมมีเพียงรถเมล์ร่วมบริการของเอกชนเส้นทาง รังสิต-บางใหญ่ เท่านั้นที่วิ่งผ่านพื้นที่ศึกษาบริเวณทางเข้าบางตะไนย์และคลองข่อย โดยเส้นทาง เริ่มจากตลาดรังสิต-ห้าแยกสวนสมเด็จ-ข้ามสะพานนวฬวิ-ผ่านทางเข้าตำบลบางตะไนย์-ตำบล คลองข่อย-สุดสายที่บางใหญ่ ต่อมาเมื่อเปิดใช้สะพานพระราม 4 อย่างเป็นทางการ พบว่า รถเมล์ทั้ง ขสมก. และรถร่วมบริการที่เคยวิ่งเส้นทางไปสุดสายที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือสุดสาย ที่บริเวณตลาดทำนน้ำปากเกร็ดได้ย้ายจุดจอดรถเมล์ไปยังฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณริม ถนนชัยพฤกษ์ ในเขตพื้นที่ตำบลคลองพระอุดม สายรถเมล์ที่เปลี่ยนจุดจอดไปบริเวณดังกล่าว เช่น รถเมล์สาย 5 และรถเมล์สายเป็นต้น

ถนนสายหลักที่เชื่อมโยงพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล กับพื้นที่ภายนอก ในปัจจุบันมีดังนี้

- ถนนบางบัวทอง-ปทุมธานี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345) มีสะพานข้ามแม่น้ำ เจ้าพระยา 1 แห่ง คือ สะพานนนทบุรี เชื่อมระหว่างฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณตำบล บ้านใหม่ กับฝั่งตะวันตก คือ ตำบลบางชะแยง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี

- ถนนนนทบุรี-ปทุมธานี (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 307)

- ถนนกาญจนาภิเษก (ทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 หรือ ถนนวงแหวนรอบนอก กรุงเทพมหานคร) เป็นถนนสายสำคัญที่มีเส้นทางเชื่อมต่อกันเป็นวงแหวนล้อมรอบตัวเมือง กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และตัดผ่านเข้าไปในพื้นที่พระนครศรีอยุธยา ด้วย

- สะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม เปิดใช้สะพานเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2549 ที่ผ่านมา จุดเริ่มต้นของสะพานพระราม 4 เริ่มจากบริเวณห้าแยกปากเกร็ดข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังพื้นที่ อำเภอปากเกร็ดฝั่งตะวันตก สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี และ ตำบลบางคูวัด จังหวัดปทุมธานี เพื่อช่วยลดปัญหาการจราจรที่แออัดในย่านห้าแยกปากเกร็ด และ แบ่งเบาปริมาณการจราจรจากถนนรัตนธิเบศร์ สะพานพระนั่งเกล้า และสะพานนนทบุรี ให้เบา บาง

ถนนภายในชุมชนพื้นที่ 6 ตำบลโดยภาพรวมแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นถนนที่ค่อนข้างดี โดยเป็นถนนคอนกรีตหรือลาดยางทั้งหมด โดยมีองค์กรที่สนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับปรุงถนน ได้แก่ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างถนนภายในพื้นที่ชุมชน

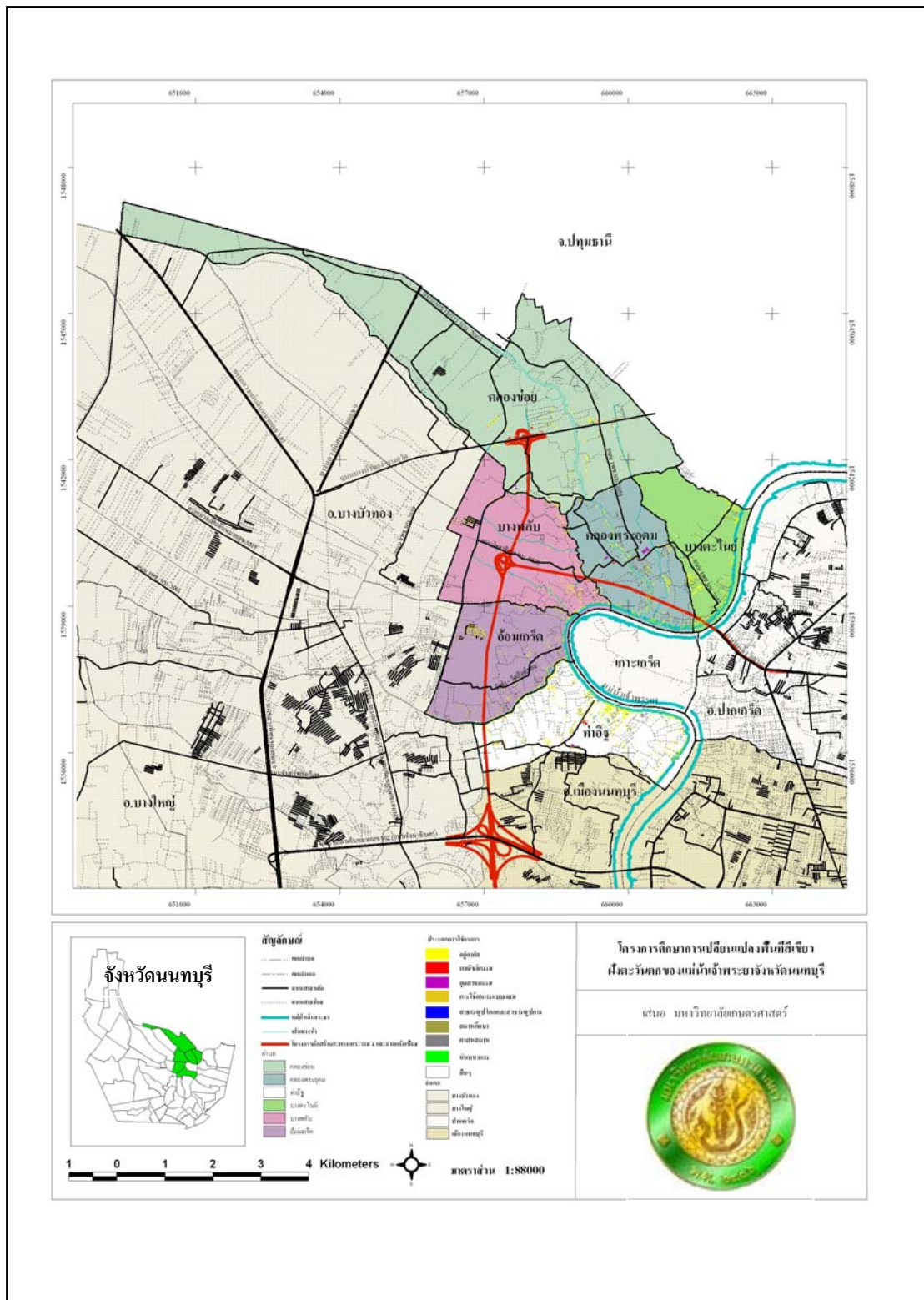
อนึ่ง การสนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับปรุงถนนในพื้นที่ชุมชนบริเวณนี้อาจยังเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับพื้นที่นี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ

ภาพที่ 3.2 ถนนคอนกรีตพบเห็นได้ทั่วไปในทุกตำบล
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบสถาปัตยกรรมของบ้านเรือน

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล เป็นที่ราบลุ่มภาคกลางที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลและคลองต่างๆ ในพื้นที่มากมาย ประกอบการลักษณะการประกอบอาชีพและการใช้ประโยชน์ที่ดินยังเป็นการเกษตร คือ การทำสวนผลไม้และทำนา ส่งผลให้ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของผู้คนพื้นที่มีความผูกพันกับสายน้ำอย่างแนบแน่น อย่างไรก็ตาม ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา นับแต่เริ่มมีการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 (ปทุมธานี-บางบัวทอง) และเริ่มโครงการบ้านจัดสรรเกิดขึ้นจึงมีกลุ่มคนใหม่ๆ จากทั่วทุกภูมิภาคอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบผสมผสานทั้งเมืองและชนบท ลักษณะการกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างแสดงได้ดังภาพที่ 3.3 โดยสามารถจำแนกการตั้งถิ่นฐานได้ดังนี้

ภาพที่ 3.3 แผนที่ลักษณะการกระจายตัวของสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล
ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

1. การตั้งถิ่นฐานริมสายน้ำ

กลุ่มคนที่อยู่อาศัยมาแต่ดั้งเดิมจะตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองสายต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ เพราะมีความสะดวกในการคมนาคมทางน้ำ พื้นที่บ้านเรือนริมแม่น้ำจะพบเห็นได้ทั่วไปบริเวณตำบลที่มีพื้นที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ริมคลองบางบัวทอง และริมคลองพระอุดม เป็นต้น เช่น ตำบลบางตะไนย์ ตำบลคลองพระอุดม ตำบลอ้อมเกร็ด และตำบลท่าอิฐ

ภาพที่ 3.4 บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามักประสบปัญหาน้ำท่วมเสมอ
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

การตั้งบ้านเรือนริมคลอง จากการสำรวจพื้นที่บริเวณริมคลองพระอุดมและคลองบางบัวทองของมูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (2549) พบว่า ภูมิทัศน์โดยทั่วไปของพื้นที่สองฝั่งคลองพระอุดมมีลักษณะเป็นสวนผลไม้สลับกับพื้นที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์และพื้นที่ปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน บรรยากาศในภาพรวมปรากฏเป็นภาพของชุมชนขนาดเล็กที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางสภาพธรรมชาติแวดล้อม

ภาพที่ 3.5 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนริมคลองพระอุดม
ที่มา: มุลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

สำหรับพื้นที่สองฝั่งคลองบางบัวทอง พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use) ส่วนใหญ่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย โดยมีลักษณะความหนาแน่นน้อย บ้านเรือนจะเกาะตัวเรียงรายไปตามแนวยาวของลำคลอง สลับด้วยวัดและโรงเรียน

นอกจากบ้านพักอาศัยโดยทั่วไปแล้ว ยังพบการดัดแปลงและต่อเติมบ้านเพื่อใช้ประกอบอาชีพมีชื่อเสียงมากอีกแห่งหนึ่งของแถบนี้ นั่นคือ ร้านขายขนมหวาน จำพวกทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ซึ่งพบมากในพื้นที่หมู่ 4 ของตำบลท่าอิฐ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับปากคลองบางบัวทอง ขนมไทยจากแหล่งนี้มีชื่อเสียงมากจนกระทั่งมีชื่อเรียกคลองนี้ว่า “คลองขนมหวาน” และมีเรือนำเที่ยวจากเกาะเกร็ดพานักท่องเที่ยวมาแวะชมแวะซื้อขนมหวานอยู่เสมอ

ภาพที่ 3.6 บ้านแถว (Townhouse) บริเวณริมคลองบางบัวทอง

ที่มา: มุลินธิสังแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

นอกจากนี้ จากการสำรวจยังคงพบเห็นวิถีชีวิตของผู้คนริมคลองค่อนข้างชัดเจน จะเห็นได้ว่า ผู้คนในพื้นที่ยังคงผูกพันกับสายน้ำ เพราะมีการใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองอย่างหลากหลาย เช่น อาบน้ำ เก็บผัก และซักเสื้อผ้า เป็นต้น การไปมาหาสู่กันโดยใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญ และกิจกรรมการค้าขายในลำเรือจึงพบเห็นได้เสมอ

ภาพที่ 3.7 บ้านเรือนที่แทรกตัวท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่โอบล้อม

ที่มา: มุลินธิสังแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

ผู้คนในพื้นที่ยังคงผูกพันกับลำคลองอยู่มาก กิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันมีความเกี่ยวข้องกับสายน้ำในคลองอย่างแนบแน่น ไม่ว่าจะเป็นการอาบน้ำชำระร่างกาย การทำความสะอาดเสื้อผ้า การจับจ่ายซื้อของใช้-ของกินภายในเรือ เรือแม่ค้าขายอาหารยังพบเห็นได้ทั่วไป แม้แต่กิจกรรมด้านความเชื่อก็ยังปรากฏให้เห็นในพื้นที่ริมน้ำแห่งนี้

ภาพที่ 3.8 เรือขายของริมคลองยังมีให้พบเห็นอยู่เสมอ
ที่มา: มุลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

ภาพที่ 3.9 ชาวบ้านจับเรือมากราบไหว้ศาลเจ้าบริเวณริมคลองบางบัวทอง
ที่มา: มุลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันมีรูปแบบสิ่งก่อสร้างใหม่ที่สร้างความแปลกแยกกับบรรยากาศความเป็นธรรมชาติของพื้นที่ ได้แก่ สะพานคอนกรีตข้ามคลองให้รถยนต์วิ่งสัญจรเนื่องจากโครงการตัดถนนใหม่ที่พาดผ่านพื้นที่ ทางเดินคอนกรีตที่เลาะไปตามริมตลิ่ง สิ่งก่อสร้างใหม่ทั้ง 2 ประเภทนี้มีรูปลักษณะภายนอกที่มีผิวสัมผัสหยาบกระด้าง (จากความเป็นคอนกรีต) ความเป็นกลุ่มก้อน (Massive) สูง เนื่องจากความใหญ่โตเทอะทะของโครงสร้างคอนกรีต ซึ่งตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับบรรยากาศธรรมชาติ

นอกจากนี้ ทางเดินคอนกรีตริมน้ำยังอาจสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นได้ นั่นคือ ทำให้คนแปลกหน้าสามารถเดินเชื่อมต่อ เดินผ่านบ้านแต่ละหลังได้ง่าย ทำให้เจ้าของบ้านหมดความเป็นส่วนตัว และต้องทำประตูกั้นที่ศาลาท่าน้ำของตนเองเพื่อกั้นคนแปลกหน้าหรือขโมยเข้าบ้าน จากเดิมที่ไม่มีทางเดินริมน้ำ บ้านแต่ละหลังมีศาลาท่าน้ำของตัวเอง ใช้ประโยชน์จากศาลาได้อย่างเต็มที่เพราะไม่มีคนแปลกหน้าเดินมาถึงได้ ไปมาหาสู่กันโดยเรือ อันเป็นภาพชีวิตที่เรียบง่าย สวยงาม

ภาพที่ 3.10 ทางเดินคอนกรีตริมน้ำอาจทำให้เสียความเป็นส่วนตัวและมีปัญหาขโมย
ที่มา: มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย (5 มกราคม 2549)

2. การตั้งบ้านเรือนแบบกระจายตามในพื้นที่เกษตร

โดยมากเป็นการตั้งบ้านเรือนในพื้นที่สวนผลไม้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบได้โดยทั่วไปในพื้นที่ทุกตำบลที่มีเกษตรกรประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ทั้งนี้เนื่องจาก การทำสวนต้องดูแลเอาใจ

ไต่มากร ประกอบกับเป็นส่วนที่มีลักษณะผสมผสาน หรือเป็นส่วนวนเกษตร ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีกิจกรรมที่ต้องทำมากมายในสวนของตนเอง เพราะปลูกต้นไม้ไว้หลากหลายชนิดนั่นเอง

3. การตั้งบ้านเรือนบริเวณริมถนน

โดยส่วนมากพบว่าเป็นการตั้งบ้านเรือนบริเวณถนนภายในชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นถนนที่เกิดจากการเริ่มต้นจากการสร้างกันเองของชาวบ้านในชุมชน และต่อมาหน่วยงานราชการต่างๆ ได้เข้ามาพัฒนาต่อให้มีความคงทนถาวรมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อเริ่มมีถนนในพื้นที่ที่มีการตั้งบ้านเรือนบริเวณริมถนนมากขึ้น การตั้งถิ่นฐานที่พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น คือ การจัดทำโครงการบ้านจัดสรรและอาคารพาณิชย์ซึ่งโดยมากจะตั้งอยู่ริมถนนเช่นเดียวกัน โดยจากการสำรวจพื้นที่ พบว่าบริเวณริมราชพฤกษ์ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 (ปทุมธานี-บางบัวทอง) กับ ถนนรัตนธิเบศ ได้เริ่มมีโครงการบ้านจัดสรรที่เป็นบ้านเดี่ยวเกิดขึ้นหลายโครงการ และบางพื้นที่เริ่มมีอาคารพาณิชย์เกิดขึ้น โดยเป็นการขออนุญาตก่อสร้างก่อนการออกกฎกระทรวงกำหนดระยะถอยร่น 15 เมตร จากริมถนนราชพฤกษ์ ซึ่งประกาศใช้เมื่อเดือนกันยายน 2549 ที่ผ่านมา (ราชกิจจานุเบกษา, 2549)

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่เกิดจากการเดินทางในพื้นที่ของผู้วิจัย คือ ชุมชนในแถบนี้มีการตั้งถิ่นฐานแบบเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางสังคม กล่าวคือ แต่ละชุมชนจะมีทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน (หรือที่เรียกว่า บ-ว-ร) และพื้นที่บางตำบลยังรวมสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ไว้ในบริเวณเดียวกันด้วย เช่น

- บริเวณย่านชุมชนของตำบลคลองพระอุดมที่ประกอบไปด้วย ชุมชน วัดสะพานสูง โรงเรียนวัดสะพานสูง โรงเรียนเตรียมอุดมอ่อนเกล้า และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม
- บริเวณย่านชุมชนของตำบลบางพลับ ประกอบไปด้วย วัดสาธุโฆภิตาราม โรงเรียนวัดสาธุโฆภิตาราม ชุมชนใกล้เคียงวัด และองค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ
- บริเวณย่านชุมชนแถบวัดตาล ตำบลบางตะไนย์ ประกอบไปด้วย วัดตาล บ้านเรือนชุมชนรอบวัดตาล และโรงเรียนวัดตาล

นอกจากนี้ บริเวณชุมชนชาวไทยนับถือศาสนาอิสลาม บริเวณหมู่ 6-7-10 ของตำบลท่าอิฐ ก็พบว่ามีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือ มีมัสยิดท่าอิฐเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีบ้านเรือนชุมชนตั้งอยู่

รายรอบมัสยิด และมีโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถม-มัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีการเรียนการสอนทั้งความรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปและเป็นโรงเรียนสอนศาสนาด้วย

รูปแบบสถาปัตยกรรม (Architecture Style) ลักษณะสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนในพื้นที่ศึกษาในภาพรวม พบว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1) รูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะของบ้านเรือนชนบทดั้งเดิมที่ยกได้สูง คือ บ้านริมคลอง ส่วนใหญ่จะมีการยกได้สูงให้พื้นระดับน้ำขึ้นไป ระดับความสูงของไต้ถุนบ้านก็แตกต่างกันไป บางหลังยกเพียงแค่ให้พื้นระดับน้ำขึ้นสูงสุดเท่านั้น เพื่อไม่ให้น้ำท่วมบ้าน แต่บางหลังก็ยกไต้ถุนขึ้นสูงเกินระดับน้ำขึ้นสูงสุดขึ้นไปอีกมากพอสมควรเพื่อใช้พื้นที่ไต้ถุนเป็นที่จอดเรือส่วนตัวหรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายในครอบครัว บางครัวเรือนมีการสร้างโรงเฉพาะสำหรับจอดเรือส่วนตัวแยกออกมาจากตัวบ้านการยกไต้ถุนนี้ทำให้เกิดภาพความโปร่งเบา ลอยตัว ดูสอดคล้องกลมกลืนไปกับสภาพภูมิประเทศริมน้ำที่ได้รับผลกระทบจากน้ำขึ้น-น้ำลง และน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก

หลังคาบ้านทางฝั่งคลองพระอุดมจะเป็นรูปทรงที่มีความลาดชัน (Slope) ส่วนใหญ่จะเป็นหลังคาจั่ว (Gable Roof) ประกอบกับหลังคาเพิงแหงน (Leans to Roof) มีการยื่นชายคา กันสาด หรือชายคาปีกนก เพื่อกันความร้อนจากแสงแดดและกันฝน เอกลักษณ์ของหลังคาบ้านเรือนสองฝั่งคลองนี้ คือ ความแตกต่างหลากหลายของความชันและรูปแบบหน้าตาของหลังคา บ้านบางหลังมีความชันหลังคาก่อนข้างสูงซึ่งมักจะเป็นเรือนไทยเดิมที่มีอายุเก่าแก่ บ้านในยุคหลังๆ ซึ่งมีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น ส่วนใหญ่หลังคามักจะป้าน ความชันน้อยลง บ้านเรือนใหม่ๆ ที่เพิ่งสร้างขึ้นในยุคปัจจุบันบางหลังยังคงใช้รูปแบบหลังคาจั่วอยู่เช่นเดิม แต่บางหลังก็เริ่มใช้หลังคามนิลา (Hip Roof) ซึ่งเป็นรูปแบบหลังคาที่มีชายคายื่นคลุมผนังทั้ง 4 ด้าน นอกจากนี้ยังพบบ้านสร้างใหม่ในยุคปัจจุบันที่ไม่มีไต้ถุน บ้านลักษณะนี้เริ่มสร้างภาพความแตกต่างของรูปแบบสถาปัตยกรรมขึ้นในพื้นที่ริมคลองให้เห็นอยู่ประปราย ด้านความสูงอาคารโดยเฉลี่ยจะอยู่ที่ 1-2 ชั้น ซึ่งถือว่าเป็นอาคารขนาดเล็กและมีความสูงของอาคารในระดับ 1-2 ชั้น ซึ่งเป็นระดับความสูงที่มีความเหมาะสมที่จะแทรกตัวอยู่กับธรรมชาติ โดยจะไม่ไปข่มความสูงของต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่ ทำให้อาคารดูกลมไปกับสภาพธรรมชาติโดยรอบได้ดี

2) อาคารพักอาศัยประเภทบ้านแถว (Townhouse) และบ้านเดี่ยวจากโครงการบ้านจัดสรรต่างๆ เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น บริเวณตำบลท่าอิฐ บริเวณริมฝั่งคลองบางบัวทอง โดยโครงการเหล่านี้ใช้วิธีถมที่ให้สูงเพื่อไม่ให้น้ำท่วมและก่อสร้างกำแพงหรือรั้วของโครงการมาจนชิดขอบตลิ่งหรือขอบที่ดินของตนเอง นอกจากนั้นยังพบร้านอาหารริมน้ำ และตลาดน้ำ

ภาพที่ 3.11 ร้านอาหาร “ครัวคันไถ” ร้านชื่อดังริมคลองบางบัวทอง
ที่มา: จากการสำรวจ (27 ธันวาคม 2550)

ภาพที่ 3.12 ตลาดน้ำริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าวัดในพื้นที่ศึกษา
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

โดยสรุปแล้ว พบว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ศึกษามีดังนี้

- 1) การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลองพระอุดมจะมีความหนาแน่นน้อย ไม่พบโครงการบ้านจัดสรรบริเวณพื้นที่ริมคลองจึงทำให้มีสภาพกลมกลืนสภาพธรรมชาติมากกว่าย่านริมคลองบางบัวทองซึ่งมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำโครงการบ้านจัดสรร เช่น บ้านแถว (Town House) ประชิดริมคลอง และมีความหนาแน่นของการอยู่อาศัยมากกว่า ไร่ละกี่ไร่ พื้นที่ริมคลองทั้ง 2 แห่ง ล้วนมีสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำพื้นที่ริมคลอง ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน วัด และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มาพร้อมกับโครงการพัฒนาพื้นที่ เช่น ทางเดินเท้าคอนกรีตริมคลอง และสะพานคอนกรีตข้ามคลอง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความไม่กลมกลืนหรือแปลกแยกกับวิถีชีวิตริมคลองและสภาพธรรมชาติแวดล้อม
- 2) การคมนาคมทางน้ำ เช่น เรือเมล์ เป็นรูปแบบการคมนาคมทางเลือกทางหนึ่งที่สอดคล้องกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และช่วยบรรเทาปัญหาการติดได้ในอนาคต
- 3) อาคารทรงไทยและเรือนไม้ยกพื้นได้ดูสูง รวมถึงสถาปัตยกรรมของวัดมีหลายแห่งด้วยกันที่ควรส่งเสริม คุ้มครอง อนุรักษ์ และทำนุบำรุง
- 4) ในอนาคตอาจพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ โดยสามารถพัฒนาต่อเนื่องจากการท่องเที่ยวบริเวณเกาะเกร็ด คลองขนมหวาน (ซึ่งอยู่ในพื้นที่ศึกษาอยู่แล้ว บริเวณปากคลองบางบัวทอง ในเขตพื้นที่ของตำบลท่าอิฐ) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบริเวณริมคลองอ้อมนนท์ ต. บางรักน้อย อ. เมือง จ. นนทบุรี

ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ

ลักษณะการประกอบอาชีพในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 6 แห่ง พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพผลิตอาหารสดประเภทเนื้อโค-กระบือ การทำขนมหวานขาย และอาชีพอื่นๆ โดยสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1. เกษตรกร

อาชีพเกษตรกรพบในพื้นที่ศึกษาทุกตำบล นับได้ว่าเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ เนื่องจากเกษตรกรเป็นกลุ่มผู้ใช้ที่ดินรายใหญ่ที่สุดของพื้นที่ ทั้งที่มีที่ดินของตนเองและที่ดินเช่า ลักษณะการเกษตรที่พบในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ทำสวนผลไม้ นาข้าว เลี้ยงปลา และสวนกล้วยไม้ เป็นต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงใช้เพื่อกิจกรรมการเกษตร ยกตัวอย่างเช่น ตำบลบางตะไนย์มีพื้นที่ทั้งหมด 2,212.73 ไร่ และมีประชากรประกอบอาชีพทำนาและทำสวนผลไม้จำนวน 1,380 ไร่

สวนผลไม้: สำนักงานเกษตรนนทบุรี (2550) ระบุว่า จังหวัดนนทบุรีเป็นแหล่งปลูกไม้ผลที่มีชื่อเสียงและสำคัญทางประวัติศาสตร์ด้านการเกษตรมาช้านาน นนทบุรีเป็นแหล่งพันธุกรรมของไม้ผลหลายชนิดโดยเฉพาะทุเรียน สวนทุเรียนจึงเปรียบเสมือนประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจของเกษตรกรชาวนนทบุรี เปรียบเสมือนโอเอซิสของภาคกลางเพราะมีระบบคลองชลประทานที่เก่าแก่มาช้านาน ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิด และมีวิถีชีวิตที่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์จากการประกอบอาชีพ ผู้ที่เป็นเจ้าของทุเรียนมักถูกเรียกขานว่า “เศรษฐีสวนทุเรียน” หรือ “เศรษฐีสวนนนท์” สวนผลไม้ดั้งเดิมในจังหวัดนนทบุรีเป็นสวนที่สร้างขึ้นตามรูปแบบของ“วนเกษตร” กล่าวคือ มีลักษณะคล้ายป่า เนื่องจากมีความหลากหลายของชนิดพืช มีการจัดระบบการปลูกพืชตามลักษณะความแตกต่างของระดับเรือนยอดและระบบราก ซึ่งมีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม ตามลักษณะของการอยู่ร่วมกันของต้นไม้ในป่าธรรมชาติ โดยพืชแต่ละชนิดมีบทบาทและลักษณะที่เหมาะสมแตกต่างกัน และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน สามารถแบ่งออกตามฐานะและบทบาทได้ดังนี้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2550)

1. พืชพี่เลี้ยง ได้แก่ ทองหลาง และกล้วย
2. พืชระดับบน ได้แก่ หมาก และมะพร้าว
3. ไม้ทรงพุ่มใหญ่ ได้แก่ ทุเรียน ขนุน กระท้อน ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย
4. ไม้ทรงพุ่มเตี้ย ได้แก่ ฝรั่ง น้อยหน่า ละมุด มะนาว ส้ม ส้มโอ มะเฟือง มะไฟ และมะปราง เป็นต้น

5. พืชพื้นบ้านระดับล่าง ได้แก่ พืชผักและสมุนไพรต่างๆ เช่น ผือก มันต่างๆ (มันเสา มันมือเสือ มันตะพาบ กลอย) ฟักข้าว พริก มะเขือ ตำลึง โหระพา กระเพรา กระชาย ข่า ตะไคร้ ดีปลี ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน และพริกไทย เป็นต้น

6. พืชบังลมและรักษาความชุ่มชื้น ได้แก่ จี๋เหล็ก สะเดา ใผ่ มะขวิด เป็นต้น

7. พืชใช้สอย ได้แก่ มะพร้าว และไผ่สีสุก

ปัจจุบันการทำสวนผลไม้ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ทำสวนผลไม้ พบว่า ในปัจจุบันการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรในพื้นที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1) สวนผลไม้รวม หรือสวนผสม เป็นกลุ่มสวนผลไม้ที่พบมากในย่านนี้ สวนแบบนี้จะประกอบไปด้วยผลไม้หลากหลายชนิด ได้แก่ กระท้อน มะม่วง ส้ม กล้วย ทุเรียน และขนุน เป็นต้น สำหรับผลไม้ที่เป็นความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ คือ ทุเรียนเมืองนนท์ หรือ ทุเรียนพันธุ์ก้านยาว มังคุด และกระท้อน อย่างไรก็ดี ปัจจุบันเกษตรกรปลูกทุเรียนนนท์ลดจำนวนลงมาก เนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2538 ทำให้สวนผลไม้รวมทั้งสวนทุเรียนนนท์เสียหายจำนวนมาก

2) สวนผลไม้แบบเชิงเดี่ยว เป็นสวนที่มีการปลูกผลไม้ประเภทเดียวเพื่อการค้าโดยเฉพาะ เช่น กระท้อน ทุเรียน และมะพร้าว เป็นต้น

ภาพที่ 3.13 สวนกล้วยในพื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ด

ที่มา: จากการสำรวจ (14 ตุลาคม 2549)

ภาพที่ 3.14 สวนผลไม้รวมของเกษตรกรรายหนึ่งในตำบลท่าอิฐ

ที่มา: จากการสำรวจ (26 ธันวาคม 2549)

การขายผลผลิตจากสวนผลไม้จะมีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อผลผลิตจากสวนถึงในพื้นที่สวน และนอกจากนี้ในพื้นที่ศึกษายังพบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตการเกษตร คือ การเป็นแม่ค้า-พ่อค้าขายพืชผักผลไม้จากสวน พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้จะเป็นลูกหลานของเกษตรกรเองที่จะนำผลผลิตในสวนของตนเองไปขายยังตลาดบริเวณใกล้เคียง เช่น ตลาดท่าอิฐ ตลาดทำน่าน้ำปากเกร็ด และตลาดนัดในหมู่บ้านจัดสรรในเขตอำเภอบางบัวทอง เป็นต้น

นาข้าว: เนื่องจากพื้นที่นี้อยู่ในเขตพื้นที่ได้รับประโยชน์จากระบบชลประทาน คือ (1) โครงการชลประทานคลองพระพิมล (2) โครงการชลประทานคลองบางบัวทอง (3) โครงการชลประทานนนทบุรี ทำให้สามารถทำนาได้หลายครั้ง ดังนั้นชาวนาจึงสามารถทำได้ทั้งนาปี และนาปรัง โดยนาปีจะทำกันในช่วงเดือนสิงหาคม – ตุลาคมของทุกปี ส่วนนาปรังจะทำในช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน ของทุกปี ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนา ส่วนใหญ่พบว่า นาที่ทำทั้งหมดเป็นนาหว่าน และส่วนใหญ่เป็นที่ดินเช่า

ภาพที่ 3.15 นาหว่านในพื้นที่ตำบลบางพลับ

ที่มา: จากการสำรวจ (30 ธันวาคม 2549)

ภาพที่ 3.16 ลูกตาลผลผลิตจากปลายนานาในพื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ด

ที่มา: จากการสำรวจ (14 ธันวาคม 2549)

บ่อเลี้ยงปลา: ชนิดปลาที่เลี้ยง ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาสร้อย ปลาแรด และปลาสลิด เป็นต้น

สวนกล้วยไม้: พบไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพระอุดม

ภาพที่ 3.17 ชาวบ้านกำลังนำปลาคูออกจากบ่อซึ่งอยู่ใกล้ อบต. ทำอิฐ
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ธันวาคม 2549)

ภาพที่ 3.18 ปลาคูกพร้อมขาย
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ธันวาคม 2549)

ภาพที่ 3.19 สวนกล้วยไม้บริเวณตำบลคลองพระอุดม

ที่มา: จากการสำรวจ (12 ธันวาคม 2549)

ภาพที่ 3.20 กล้วยไม้แสนสวยจากสวนแถบตำบลคลองพระอุดม

ที่มา: จากการสำรวจ (12 ธันวาคม 2549)

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีการรวมกลุ่มในลักษณะของกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ที่ดำเนินการจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูกหลานมาเกือบ 70 ปี ตั้งแต่ปี 2482 ภายใต้ชื่อสหกรณ์การเกษตรปากเกร็ด จำกัด ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปัจจุบันมีสมาชิกสหกรณ์ประมาณ 20 กลุ่ม โดยมีกลุ่มที่มีสมาชิกอยู่ในบริเวณพื้นที่ศึกษาจำนวนประมาณ 9 กลุ่ม รวมทั้งกลุ่มของประธานสหกรณ์การเกษตรปากเกร็ด จำกัด ด้วย และอำเภอปากเกร็ดเป็นอำเภอเดียวในจังหวัดนนทบุรีที่ไม่มีการตั้งสาขาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ในพื้นที่อำเภอ

ปากเกร็ด สำนักงานสหกรณ์ปากเกร็ด จำกัด ตั้งอยู่บริเวณท่าหน้าปากเกร็ด และมีสำนักงานสาขา รวมทั้งปั๊มน้ำมันบางจากของสหกรณ์ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลคลองข่อย

ปัจจุบัน สหกรณ์ฯ มีสมาชิกจำนวนทั้งหมด 20 กลุ่ม แบ่งเป็นสมาชิกสามัญ 1,929 คน สมาชิกสมทบ 392 คน มีทุนสหกรณ์จำนวน 117,855,822.98 บาท ในขณะที่มีหนี้สิน 422,376,573.77 บาท (เฉพาะกลุ่มสมาชิกที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลมีจำนวน 9 กลุ่ม) ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์จึงพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้เสียและธุรกิจขาดสภาพคล่อง ประธานสหกรณ์ปากเกร็ดคนปัจจุบันได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาและทิศทางการดำเนินงานของสหกรณ์และเกษตรเกษตรบริเวณนี้ว่า

“ในอดีตอาชีพเกษตรเป็นรายได้อันดับหนึ่งของประเทศ แต่ปัจจุบันรายได้อันดับต้นๆ มาจากภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวทดแทนภาคเกษตร พื้นที่จังหวัดนนทบุรีและพื้นที่ข้างเคียงมีราคาที่ดินสูงมากขึ้นผิดปกติ สมาชิกสหกรณ์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรเปลี่ยนอาชีพไป พื้นที่เกษตรหายไป จำนวนคนทำการเกษตรลดลงทุกปี ทำให้ธุรกิจสหกรณ์ขาดสภาพคล่อง”

ประเด็นการลดลงของพื้นที่เกษตรดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับที่ประธานกลุ่มสหกรณ์ซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่อยู่บริเวณตำบลบางพลับ ซึ่งเป็นตำบลที่มีพื้นที่ติดริมถนนชัยพฤกษ์และถนนราชพฤกษ์ที่สร้างต่อเชื่อมกับสะพานพระรามสี่ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ของกลุ่มตนว่า

“ปี 2549 มีสมาชิกกลุ่มลาออกประมาณ 10 กว่ารายเพราะเขามีเงิน เขารวยแล้ว จากการขายที่ดินให้นายทุนที่มากว่าซื้อดิน”

2. อาชีพผลิตอาหารสดประเภทเนื้อโค-กระบือ

อาชีพนี้พบในบริเวณพื้นที่ของตำบลท่าอิฐซึ่งมีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก พื้นที่ท่าอิฐนี้นับได้ว่าเป็นแหล่งผลิตเนื้อโคและเครื่องขายการตลาดเนื้อโคและกระบือที่ใหญ่และสำคัญมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจาก โรงฆ่าโคและกระบือมีมากถึง 100 กว่าแห่ง ประชาชนส่วนหนึ่งจึงมีอาชีพเกี่ยวกับการฆ่าโคและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อโคและกระบือ

เพื่อส่งไปจำหน่ายในเขตจังหวัดนนทบุรี กรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ ในเขตปริมณฑล รวมปริมาณการผลิตประมาณวันละ 200-400 ตัวต่อวัน

ภาพที่ 3.21 การชำแหละเนื้อในโรงฆ่าสัตว์แห่งหนึ่งของตำบลท่าอิฐ
ที่มา: จากการสำรวจ (26 ธันวาคม 2549)

อย่างไรก็ดี โรงฆ่าสัตว์บริเวณนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพและความสะอาดของเนื้อสัตว์ที่ยังไม่มีการควบคุมด้านสุขอนามัยที่เหมาะสม ระบบการผลิตจากโรงฆ่าสัตว์ไปจนถึงมือผู้บริโภคจึงมีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนของเชื้อโรคและสารอันตรายที่อาจตกค้างในเนื้อสัตว์ ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐได้เห็นความสำคัญของอาชีพนี้จึงมีแนวคิดริเริ่มที่จะจัดทำโรงฆ่าสัตว์และระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐานโดยของงบประมาณสนับสนุนส่วนหนึ่งจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยเมื่อปี 2549 ที่ผ่านมา องค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐได้จ้างให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ดำเนินการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ โรงฆ่าสัตว์และระบบบำบัดน้ำเสียตามมาตรฐาน GMP ขึ้น (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐ, 2549)

3. อาชีพทำขนมหวานขาย

ผู้ประกอบการอาชีพนี้จะมีบ้านเรือนตั้งเกาะกลุ่มอยู่ในพื้นที่หมู่ 4 ของตำบลท่าอิฐ หรือบริเวณปากกริมคลองบางบัวทอง (ชาวบ้านนิยมเรียกว่า คลองขนมหวาน) อาชีพนี้เป็นอาชีพที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ ปัจจุบันชาวบ้านในพื้นที่นี้มีอาชีพทำขนมไทยส่งจำหน่ายทั้งในบริเวณพื้นที่บ้านของตนพื้นที่เกาะเกร็ด และส่งจำหน่ายทั่วประเทศ อาชีพนี้จึงจัดได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมชุมชน ขนมไทยที่

ทำในหมู่บ้านบริเวณนี้ ได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง และเม็ดยวน เป็นต้น และขนมหวานอิสลาม

4. อาชีพอื่นๆ

อาชีพอื่นๆ ได้แก่ ลูกจ้างของโรงงานอุตสาหกรรม รับราชการ ลูกจ้างบริษัทเอกชน และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ คือ คนรุ่นลูกหลานของเกษตรกรที่มีการศึกษาสูงขึ้นและไม่ประสงค์จะทำอาชีพเกษตรสืบทอดจากพ่อแม่ ทำขนม และทำโรงฆ่าสัตว์ เช่นเดียวกับคนรุ่นพ่อแม่ตนเอง

ประปาและไฟฟ้า

ข้อมูลพื้นฐานด้านน้ำประปาและไฟฟ้า สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 3.2 จำนวนหมู่บ้านและครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ ของพื้นที่ศึกษา

ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน			จำนวนครัวเรือน		
	ทั้งหมด	มีน้ำประปาใช้	ร้อยละ	ทั้งหมด	มีน้ำประปาใช้	ร้อยละ
1. คลองข่อย	12	11	91.67	962	790	82.12
2. คลองพระอุดม	6	5	83.33	1,203	652	54.20
3. บางตะไนย์	5	5	100.00	976	842	86.27
4. บางพลับ	5	5	100.00	1,764	976	55.33
5. อ้อมเกร็ด	6	6	100.00	409	311	76.04
6. ท่าอิฐ	10	7	70.00	2,028	842	41.52
รวม	44	39	88.63	7,342	4,413	60.10

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548)

จากตารางข้างต้น พบว่า พื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่มีน้ำประปาใช้จำนวน 39 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 88.63 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด (44 หมู่บ้าน) และหมู่บ้านที่ไม่มีน้ำประปาใช้มีจำนวน 5 หมู่บ้านอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ต. คลองข่อย 1 หมู่บ้าน ต. คลองพระอุดม 1 หมู่บ้าน และ ต. ท่าอิฐ

3 หมู่บ้าน และเมื่อพิจารณาในระดับครัวเรือน พบว่า ผู้ที่ไม่มีน้ำประปาใช้มีสูงถึงเกือบร้อยละ 40 จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้จะเป็นพื้นที่บ้านสวนและบริเวณริมแม่น้ำ หรือ ริมคลอง ซึ่งบ้านเรือนเหล่านั้นจะใช้น้ำจากบ่อบาดาลและน้ำจากคลอง

ตารางที่ 3.3 การใช้ไฟฟ้ารายหมู่บ้านและครัวเรือนรายตำบลในพื้นที่ศึกษา

ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน			จำนวนครัวเรือน		
	ทั้งหมด	มีไฟฟ้าใช้	ร้อยละ	ทั้งหมด	มีไฟฟ้าใช้	ร้อยละ
1. คลองข่อย	12	12	100.00	962	962	100.00
2. คลองพระอุดม	6	6	100.00	1,203	1,147	95.34
3. บางตะไนย์	5	5	100.00	976	976	100.00
4. บางพลับ	5	5	100.00	1,764	1,764	100.00
5. อ้อมเกร็ด	6	6	100.00	409	409	100.00
6. ท่าอิฐ	10	10	100.00	2,028	2,017	99.46
รวม	44	44	100.00	7,342	7,275	99.08

ที่มา: สำนักงานจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางข้างต้น พบว่า พื้นที่ 6 ตำบลมีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นบางครัวเรือนในตำบลคลองพระอุดมและตำบลท่าอิฐยังไม่มีไฟฟ้าใช้

ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในบริเวณพื้นที่ศึกษาสามารถศึกษาได้จากฐานข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 3.4 ความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในพื้นที่ศึกษา

(หน่วย: ไร่)

ตำบล	พื้นที่ความเหมาะสมในการเพาะปลูก					
	2f	3f	8	11f	ที่อยู่อาศัย	รวม
1. คลองข่อย	865.24	7,243.15	2,776.56	109.26	-	10,994.21

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ตำบล	พื้นที่ความเหมาะสมในการเพาะปลูก					
	2f	3f	8	11f	ที่อยู่อาศัย	รวม
2. คลองพระอุดม	-	1,131.66	1,974.49	-	-	3,106.15
3. บางตะไนย์	-	1,508.05	466.02	-	1,522.93	3,497.00
4. บางพลับ	-	1,235.42	1,419.90	-	-	2,655.32
5. อ้อมเกร็ด	-	1,271.38	2,264.98	-	-	3,536.36
6. ท่าอิฐ	-	830.79	942.71	-	685.96	2,459.46
รวม	865.24	13,220.45	9,844.66	109.26	2,208.89	26,248.50
ร้อยละ	3.30	50.37	37.51	0.42	8.42	100.00

หมายเหตุ: สัญลักษณ์มีดังนี้

2f หมายถึง ดินไม่ค่อยเหมาะสม มีปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำป่า ทำให้เสียหายในฤดูฝน

3f หมายถึง ดินไม่เหมาะสม และมีปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน

8 หมายถึง ดินเหมาะสมกับการปลูกไม้ผล พืชผัก และพืชไร่บางชนิด แต่มีปัญหาน้ำท่วม/น้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน

11f หมายถึง ดินเหมาะสมกับการทำนา แต่มีปัญหาน้ำท่วม/น้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2549)

จากข้อมูลความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในพื้นที่ศึกษา 3 อันดับแรกจะพบว่า พื้นที่ศึกษากว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50.37 ประสบปัญหาน้ำท่วมจึงเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการเกษตร รองลงมาเป็นที่ดินที่เหมาะสมจะเป็นสวนผลไม้ ปลูกพืชผัก และพืชไร่บางชนิด ร้อยละ 37.51 และลำดับที่สามเป็นที่ดินที่เหมาะสมจะเป็นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 8.82 เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า พื้นที่บริเวณนี้ส่วนหนึ่งมีความเหมาะสมกับการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกไม้ผล ปลูกพืชผัก และพืชไร่บางชนิด แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นที่ราบลุ่มริมน้ำจึงประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลากอยู่เสมอ

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา จากฐานข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดินสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 3.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ 6 ตำบล ปี พ.ศ. 2544

(หน่วย: ไร่)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	ขนาดพื้นที่ในตำบล						รวม	ร้อยละ
	คลองข่อย	บางตะไนย์	คลองพระอุดม	บางพลับ	อ้อมเกร็ด	ท่าอิฐ		
นาข้าว/ไม้ผลผสม	312.480	-	-	38.42	-	-	350.90	1.16
นาหว่าน	1,878.59	1,346.23	740.75	1,090.29	872.42	680.94	6,609.22	21.87
ไม้ผลผสม	427.21	701.01	4,088.30	1,346.85	2,274.11	755.91	9,593.39	31.74
ไม้ผลผสม-หมู่บ้านพื้นราบ	1,359.50	-	-	-	-	-	1,359.50	4.50
พืชผัก	56.08	-	-	-	-	-	56.08	0.19
พืชผัก-ไม้ผลผสม	1,181.46	-	-	-	-	-	1,181.46	3.91
เพาะเลี้ยงปลา	-	-	-	-	60.43	-	60.43	0.20
นาหว่านใช้น้ำชลประทาน	5,526.05	-	2,741.00	-	-	-	8,267.05	27.35
หมู่บ้านบนพื้นราบ	-	117.54	284.25	112.40	131.86	394.65	1,040.70	3.44
สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	-	6.82	45.67	-	-	-	52.49	0.17
แม่น้ำลำคลอง	252.79	41.13	810.07	67.36	197.55	284.99	1,653.89	5.47
รวม	10,994.16	2,212.73	8,710.04	2,655.32	3,536.37	2,116.49	30,225.11	100
ร้อยละ	36.37	7.32	28.82	8.79	11.70	7.00	100	

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2544)

จากข้อมูลในตารางข้างต้น พบว่า ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่พบมากเป็นอันดับแรกคือ ไม้ผลผสม มีจำนวนร้อยละ 31.74 โดยพบมากที่สุดในพื้นที่ตำบลคลองพระอุดม จำนวน 4,088.30 ไร่ รองลงมาพบในเขตตำบลบางพลับจำนวน 1,346.85 ไร่ และตำบลอ้อมเกร็ดจำนวน 2,274.11 ไร่ ตามลำดับ

ศาสนา

เนื่องจาก ข้อมูลการนับถือศาสนาในระดับตำบลยังไม่มีการสรุปไว้ชัดเจน ดังนั้น อาจพิจารณาแนวโน้มจากข้อมูลของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี (2550) ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลการนับถือศาสนาในระดับอำเภอไว้และพบว่า ประชากรในพื้นที่อำเภอปากเกร็ดนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด จำนวน 194,087 คน รองลงมาคือประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 8,298 คน และลำดับสุดท้าย คือ ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวน 2,054 คน ตามลำดับ

อย่างไรก็ดี ในการนี้จึงต้องศึกษาข้อมูลจำนวนศาสนาสถาน (ดังตารางที่ 3.6) และสอบถามผู้นำศาสนาและประชาชนในพื้นที่ประกอบด้วย ทำให้สามารถสรุปได้ในเบื้องต้นว่า ข้อมูลจำนวนการนับถือศาสนาพุทธจะมีความสอดคล้องกับจำนวนวัดในศาสนาพุทธที่มีมากถึง 19 แห่ง แต่เนื่องจากในพื้นที่ศึกษาไม่มีโบสถ์ของศาสนาคริสต์ (โบสถ์คริสต์ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) จึงอาจอนุมานได้ว่าผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์อาจมีจำนวนน้อยกว่าผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเนื่องจากมีมัสยิด 1 แห่งในเขตตำบลท่าอิฐ คือ มัสยิดท่าอิฐ ซึ่งประชาชนโดยรอบมัสยิดจำนวน 3 หมู่บ้านส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม

ตารางที่ 3.6 จำนวนและรายชื่อศาสนสถานแยกรายตำบลของพื้นที่ศึกษา

(หน่วย: แห่ง)

ตำบล	วัด	มัสยิด	รายชื่อศาสนสถาน
คลองข่อย	2	0	ไม่มีข้อมูล
บางตะไนย์	5	0	วัดศาล วัดตำหนักเหนือ วัดเดย วัดป่าเลไลย์ และวัดอินทราราม
คลองพระอุดม	5	0	วัดท้องคุ้ง วัดบางจาก วัดปากคลองพระอุดม วัดโปรดเกษ และวัดสะพานสูง
อ้อมเกร็ด	2	0	วัดสิงห์ทอง และวัดใหญ่สว่างอารมณ์
บางพลับ	1	0	วัดสาภิโขภิตาราม
ท่าอิฐ	4	1	วัดเชิงเลน วัดท่าอิฐ วัดบางบึงทอง วัดแสงสิริธรรม และมัสยิดท่าอิฐ
รวม	19	1	

ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรี (2550)

จากตารางข้างต้น พบว่า วัดในศาสนาพุทธมีจำนวน 19 แห่ง และมีมัสยิด 1 แห่ง โดย 2 ตำบลที่มีวัดมากถึง 5 แห่ง ได้แก่ ตำบลบางตะไนย์ และตำบลคลองพระอุดม รองลงมาเป็นตำบลท่าอิฐมีวัด 4 แห่ง ส่วนตำบลอ้อมเกร็ดและตำบลคลองข่อยมีวัดตำบลละ 2 แห่ง และตำบลบางพลับมีวัด 1 แห่ง

การสาธารณสุข

จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษาไม่มีโรงพยาบาล โดยมีเพียงสถานบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน คือ สถานีอนามัยที่มีอยู่ในพื้นที่เกือบทุกตำบล (ตารางที่ 3.7) ในกรณีที่ประชาชนเจ็บป่วยมากจะเดินทางเข้ามาโรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ฝั่งอำเภอปากเกร็ดหรือทางตะวันออก ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลประจำอำเภอปากเกร็ด ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับสำนักงานที่ว่าการอำเภอปากเกร็ดและสำนักงานเทศบาลนครปากเกร็ด หรือเดินทางไปยังโรงพยาบาลในตัวจังหวัดนนทบุรีหรือกรุงเทพมหานครที่มีทั้งโรงพยาบาลรัฐและเอกชนให้เลือกใช้บริการมากมาย

นอกจากนี้ จากการสอบถามประชาชนในพื้นที่ พบว่า ในอนาคตโรงพยาบาลปากเกร็ดมีแนวโน้มที่จะย้ายสถานที่มายังบริเวณพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากปัจจุบันโรงพยาบาลตั้งอยู่บนที่ดินของเทศบาลนครปากเกร็ดทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยพื้นที่ใหม่นั้นอาจเป็นที่ดินของวัดแห่งหนึ่งในพื้นที่ซึ่งมีที่ดินอยู่บริเวณริมถนนราชพฤกษ์ในเขตของตำบลบางพลับ หรืออาจเป็นที่ดินของมูลนิธิแห่งหนึ่งริมถนนสาย 345 ในเขตพื้นที่ตำบลคลองข่อย

ตารางที่ 3.7 รายชื่อและจำนวนผู้ป่วยของสถานบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานในพื้นที่ศึกษา

ชื่อสถานบริการ	จำนวนผู้ป่วยนอก	
	จำนวนคนที่ใช้บริการ	จำนวนครั้งที่ใช้บริการ
1. สอ. ตำบลคลองข่อย	762	3,530
2. สอ. หมู่ 10 ตำบลคลองข่อย	665	893
3. สอ. ตำบลบางตะไนย์	938	3,611
4. สอ. ตำบลคลองพระอุดม	1,899	4,926
5. สอ. ตำบลบางพลับ	3,310	9,876

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

ชื่อสถานบริการ	จำนวนคนที่ใช้บริการ	
	จำนวนคนที่ใช้บริการ	จำนวนครั้งที่ใช้บริการ
6. สอ. ตำบลอ้อมเกร็ด	2,973	4,572
7. สอ. ตำบลท่าอิฐ	2,821	11,177
8. สอ. หมู่ 8 บ้านไทยพุทธ ตำบลท่าอิฐ	1,411	4,183
9. สอ. หมู่ 3 ตำบลท่าอิฐ วัดบางบัวทอง	3,920	12,407
รวมจำนวนผู้รับบริการ	18,699	55,175

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ เดือนมกราคม 2549

ที่มา: สาธารณสุขจังหวัดนนทบุรี (2549)

จากตารางข้างต้น พบว่า ในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลมีสถานอนามัยจำนวนทั้งหมด 9 แห่ง โดยมี 2 ตำบลที่มีสถานอนามัยมากกว่า 1 แห่ง นั่นคือ ตำบลท่าอิฐมีสถานอนามัย 3 แห่ง และตำบลคลองข่อยมีสถานอนามัย 2 แห่ง ซึ่งจากการสอบถามข้อมูลพบว่า เนื่องจากพื้นที่ตำบลท่าอิฐมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและการนับถือศาสนามีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการรับบริการจึงมีจำนวนสถานอนามัยมากกว่าตำบลอื่นๆ ในขณะที่ตำบลคลองข่อยนั้นเป็นตำบลที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าหนึ่งหมื่นกว่าไร่ จึงจำเป็นต้องมีสถานอนามัย 2 แห่ง เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประชาชน

โรงงานอุตสาหกรรม

ตารางที่ 3.8 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมรายตำบลในพื้นที่ศึกษา

(หน่วย: แห่ง)

ตำบล	จำนวนโรงงาน ทั้งหมด	ประเภทโรงงาน		
		ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3
คลองข่อย	28	0	1	27
บางตะไนย์	10	0	2	8
คลองพระอุดม	7	0	0	7
บางพลับ	4	0	0	4

ตารางที่ 3.8 (ต่อ)

(หน่วย: แห่ง)

ตำบล	จำนวนโรงงาน ทั้งหมด	ประเภทโรงงาน		
		ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3
บางพลับ	4	0	0	4
รวม	53	0	3	50

หมายเหตุ: ตาม พ.ร.บ. โรงงานอุตสาหกรรม พ.ศ. 2535 มีคำอธิบายเรื่องโรงงาน ดังนี้

โรงงานจำพวกที่ 1 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่สามารถประกอบกิจการโรงงานได้ทันทีตามความประสงค์ของผู้ประกอบกิจการโรงงาน

โรงงานจำพวกที่ 2 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่เมื่อจะประกอบกิจการโรงงานต้องแจ้งให้ผู้อนุญาตทราบก่อน

โรงงานจำพวกที่ 3 ได้แก่ โรงงานประเภท ชนิด และขนาดที่การตั้งโรงงานจะต้องได้รับใบอนุญาตก่อนจึงจะดำเนินการได้

ที่มา: กรมโรงงานอุตสาหกรรม (2549)

จากตารางข้างต้น พบว่า ในพื้นที่ศึกษาไม่มีโรงงานจำพวกที่ 1 ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นโรงงานจำพวกที่ 3 โดยมีจำนวนมากถึง 50 แห่ง รองลงมาคือ โรงงานจำพวกที่ 2 จำนวนเพียง 3 แห่ง โดยเมื่อพิจารณาเทียบกับประเภทโรงงานที่ผังเมืองจังหวัดนนทบุรี 2548 อนุญาตแล้วจะพบว่า โรงงานจำนวน 36 แห่งหรือร้อยละ 69 ขออนุญาตประกอบกิจการมาก่อนที่ผังเมืองจะประกาศใช้ และโรงงานที่เหลือ 17 แห่งหรือร้อยละ 32 เป็นโรงงานที่ขออนุญาตประกอบกิจการภายหลังจากที่ผังเมืองประกาศใช้ไปแล้ว

เมื่อพิจารณาในเบื้องต้นถึงลักษณะการประกอบกิจการเทียบกับชนิดโรงงานอุตสาหกรรมที่ห้าม/อนุญาตให้สร้างในพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองได้นั้น พบว่าเป็นไปตามระเบียบผังเมือง อย่างไรก็ดี มีข้อพึงสังเกตว่าหากในอนาคตจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นโดยไม่มีการควบคุม นั้นย่อมหมายความว่า จำนวนประชากรแฝงที่เข้ามาเป็นลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรมจะเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งคนงานเหล่านี้มีความต้องการที่พักอาศัยและต้องการใช้บริการพื้นฐานสาธารณะร่วมกับประชากรในพื้นที่ศึกษา ในขณะที่ พื้นที่สีเขียวตามผังเมืองไม่อนุญาตให้ปลูกสร้างห้องแถว ดังนั้น การจัดการพื้นที่สีเขียวทางผังเมืองในอนาคตของ

บริเวณนี้ จึงควรคำนึงถึงประเด็นเรื่องความสามารถในการรองรับปริมาณโรงงานอุตสาหกรรมของพื้นที่ศึกษาด้วยต่อไป

บทที่ 4

สถานการณ์และลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียว

กรอบแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทหรือพื้นที่สีเขียวของ จังหวัดนนทบุรีถูกกำหนดไว้ด้วยข้อกำหนดในผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ซึ่งระบุไว้ โดยสรุปว่าสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการด้านเกษตรกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับการ เกษตรกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สำหรับการใช้เพื่อ กิจการอื่นสามารถใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 15 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ กิจการที่ห้ามใช้ ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียว ได้แก่ โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน ยกเว้นบางจำพวก สถานที่บรรจุหรือเก็บก๊าซ สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง โรงแรม การจัดสรรที่ดิน เพื่อประกอบอุตสาหกรรม การจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรม บ้านแถว ห้องชุด อาคารชุด หรือหอพัก ทั้งนี้โดยมีข้อยกเว้นบางประการตามเอกสารแนบท้ายผังเมือง (รายละเอียดข้อกำหนดการใช้ที่ดิน ตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ดังภาคผนวก ข) โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าแนวทางการ ใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองจังหวัดนนทบุรีอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินได้ทั้งพื้นที่ เกษตรกรรมและพื้นที่สิ่งปลูกสร้างที่อนุญาตให้สร้างได้

อย่างไรก็ดี การที่มีข้อยกเว้นอนุญาตให้ปลูกสร้างบางอย่างได้บางอย่างแนบท้ายผังเมือง อาจกลายเป็นได้ทั้งการอำนวยความสะดวกเป็นความยืดหยุ่นให้กับประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่อีก ด้านหนึ่งนั้นอาจกลายเป็นช่องว่างหรือปัญหาของการคงอยู่ของพื้นที่สีเขียวได้ในอนาคตได้ เนื่องจาก ปัจจุบันวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดนนทบุรีต้องการเห็นจังหวัดนี้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชั้นดี ประกอบกับที่นโยบายการพัฒนาด้านคมนาคมของหน่วยงานรัฐต้องการเปิดพื้นที่และเชื่อมโยง โครงข่ายการคมนาคมบริเวณฝั่งตะวันตกกับฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาของแม่น้ำเจ้าพระยา ให้มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น กรมทางหลวงชนบทได้ก่อสร้างโครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และ ถนนต่อเชื่อม ที่เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการแล้วเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2549 ที่ผ่านมานอกจากนี้ใน อนาคตบริเวณพื้นที่ศึกษาในเขตตำบลบางพลับและตำบลคลองข่อยจะมีโครงการก่อสร้างถนน เกิดขึ้นอีก 2 โครงการ ส่วนบริเวณใกล้เคียงตำบลท่าอิฐจะมีการก่อสร้างโครงการก่อสร้างรถไฟฟ้า สายบางซื่อ-บางใหญ่ และโครงการก่อสร้างถนนนนทบุรี (รายละเอียดของโครงการก่อสร้าง สะพานพระราม 4 และโครงการด้านคมนาคมในอนาคต ดังภาคผนวก ค)

โครงการคมนาคมขนาดใหญ่ดังกล่าวข้างต้นอาจส่งผลให้การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและชุมชนชนบทแบบดั้งเดิมลดน้อยลงไป ในขณะที่ความต้องการใช้พื้นที่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม ห้างแถว และโรงงานอุตสาหกรรมอาจมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ดังนั้น การวางแผนทางการใช้ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวเพื่อนำสู่การใช้ที่ดินอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต จึงต้องพิจารณาแนวโน้มสถานการณ์การใช้ที่ดินรวมทั้งสภาพปัญหาพร้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ชัดเจน ทั้งในบริเวณพื้นที่ศึกษาและบริบทแวดล้อมระดับจังหวัด ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอตามลำดับดังนี้

สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในภาพรวมจังหวัดนนทบุรี

สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในบริเวณพื้นที่ศึกษา

ปัญหาการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษา

- 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม
 - 1) น้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก
 - 2) น้ำเสียและขยะเพิ่มมากขึ้น
 - 3) ผลกระทบของการพัฒนามาพร้อมกับรถบรรทุก
- 2) ประชากรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น
- 3) ปัญหาที่เกษตรกรเผชิญอยู่
 - (1) พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดน้อยลง
 - (2) หนี้สินของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น
 - (3) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรมีแนวโน้มลดลงและขาดลูกหลานสืบทอด
- 4) ปัญหาด้านผังเมืองในบริเวณพื้นที่สีเขียว
 - (1) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านผังเมืองน้อย
 - (2) การติดตามผลการใช้ที่ดินตามผังเมืองยังไม่มีประสิทธิภาพมากเท่าที่ควร
 - (3) การวางผังเมืองล่าช้าและข้อมูลไม่ทันต่อสถานการณ์

สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในภาพรวมจังหวัดนนทบุรี

การใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียวในภาพรวมระดับจังหวัดนนทบุรีมีความเกี่ยวข้องกับระบบกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นนทบุรีซึ่งมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่เมืองหลวงของประเทศ คือ

กรุงเทพมหานครอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากนนทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

1. ภาพรวมการพัฒนาพื้นที่เมื่อนนทบุรีจากอดีต-ปัจจุบัน

จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครที่เคยเป็นจังหวัดขนาดเล็กมีประชากรไม่มากนัก ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มภาคกลาง และมีคุณภาพดินเหมาะสมกับการเกษตร พื้นที่นี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำและริมคลองย่อยภายในพื้นที่จำนวนมาก ประชากรจึงตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยเกาะกลุ่มอยู่บริเวณริมน้ำและการเดินทางใช้เรือเป็นหลัก และประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก ผลไม้สวนเมืองนนท์ที่มีชื่อเสียงมาก เช่น ทุเรียนนนท์ กระท้อน และมังคุด เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549)

ต่อมาในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พื้นที่จังหวัดนนทบุรีฝั่งตะวันออกได้เริ่มมีการก่อสร้างถนนซึ่งขยายตัวต่อเนื่องจากกรุงเทพเข้ามาภายในพื้นที่มากขึ้น รถยนต์เข้ามามีบทบาทมากขึ้น พื้นที่สวนผลไม้เดิมในพื้นที่ชั้นในหรือฝั่งตะวันออกของจังหวัดนนทบุรีจึงกลายเป็นแหล่งรองรับการขยายตัวของเมืองที่ออกมาจากกรุงเทพมหานครมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่พักอาศัย ศูนย์จัดงานประชุมและนิทรรศการ (เช่น โครงการเมืองทองธานี) และสถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการ เช่น หน่วยงานในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์ราชการกรุงเทพมหานคร กระทรวงยุติธรรม หน่วยงานบางส่วนในสังกัดของกระทรวงการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และบริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด มหาชน เป็นต้น เมื่อหมู่บ้านจัดสรรหรือสถานที่ราชการเพิ่มมากขึ้นตามแนวถนน เช่น ดิวนนท์ ถนนแจ้งวัฒนะ ถนนงามวงศ์วาน และแนวสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่ว่าจะเป็นสะพานนนทบุรี (สะพานนวพล) สะพานพระนั่งเกล้า รวมทั้งแนวถนนต่อเนื่องจากสะพาน การสร้างถนนวงแหวนรอบนอกตะวันตกและโครงข่ายเชื่อมโยง ซึ่งโครงข่ายคมนาคมเหล่านี้ได้เข้าไปเปิดพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาส่งผลให้สวนผลไม้และทุเรียนนนท์จึงถูกซื้อไปทำหมู่บ้านจัดสรรหรือโครงการพัฒนาต่างๆ โดยมีราคาขายที่ดินสูงกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเกษตรเป็นอย่างมาก ทำให้เจ้าของที่ดินยอมขายที่ดินดั้งเดิมและหันไปประกอบอาชีพอื่นหรือไปซื้อพื้นที่เกษตรรอบนอกหรือต่างจังหวัด เช่น นครปฐม สุพรรณบุรี เพื่อทำการเกษตรต่อไป (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการจราจรขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และสำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2550)

ภาพรวมการใช้พื้นที่จังหวัดนนทบุรีแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะปะปนกัน คือ กลุ่มแรก คือ ประชากรดั้งเดิมของท้องถิ่นยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และกลุ่มที่สอง คือ ประชากรที่เข้ามาใหม่เนื่องจากการขยายตัวมาจากกรุงเทพ คนเหล่านี้อาศัยอยู่ทั้งในพื้นที่ต่อเนื่องจากกรุงเทพ และพื้นที่จังหวัดนนทบุรีตามแนวถนนสายหลักที่สร้างขึ้นทั้งทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเป็นกลุ่มคนที่ยังผูกพันกับเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพหรือพื้นที่จังหวัดนนทบุรีบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ชีวิตประจำวันของผู้คนเหล่านี้จึงเดินทางเข้าออกนนทบุรี-กรุงเทพ หรือเดินทางจากฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออก ทั้งการทำงาน การเรียน การรักษาพยาบาล และการทำธุรกิจอื่นๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนต่างๆ เหล่านี้ยังอาศัยทรัพยากรและบริการสาธารณะของนนทบุรี และเป็นสาเหตุของปัญหาจราจรที่ติดขัดมากยิ่งขึ้น (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2550 และสำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549)

ปัจจุบัน เมืองนนทบุรีมีลักษณะเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบทอยู่โดยเฉพาะทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะประชากรในเมืองนนทบุรีปัจจุบันจึงมีทั้งกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนนทบุรีมีทั้งคนไทยเชื้อสายมอญ คนไทยมุสลิม คนไทย-จีนที่อยู่มาดั้งเดิมในพื้นที่ และกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งเป็นคนไทยที่อพยพมาจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากนนทบุรีเป็นจังหวัดที่ใกล้กรุงเทพฯ มีปริมาณการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ชาวไทยทั่วทุกภูมิภาคจึงจะมาพักอาศัยอยู่ที่จังหวัดนนทบุรีเพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้า-ออกกรุงเทพฯ ทำให้เมืองนนทบุรีมีปัญหาการติดขัดไม่ต่างจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะอำเภอทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีพื้นที่ติดกับกรุงเทพฯ

2. แนวทางการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี 2548

ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 กำหนดแนวทางการใช้ที่ดินในพื้นที่สีเขียวหรือที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมไว้ว่า ให้ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม หรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม หรือการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่นให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบห้าของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ ที่ดินประเภทนี้ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนด ดังต่อไปนี้

- 1) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน เว้นแต่โรงงานตามประเภท ชนิด และจำพวกที่กำหนดให้ดำเนินการได้ตามบัญชีท้ายกฎกระทรวงนี้ และโรงงานบำบัดน้ำเสียรวมของ

ชุมชน สำหรับที่ดินบริเวณหมายเลข 6.13 และ 6.15 ที่อยู่ในบริเวณที่ 2 บริเวณที่ 3 และบริเวณที่ 4 ของกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงดังกล่าว

2) สถานที่บรรจุก๊าซและสถานที่เก็บก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว แต่ไม่หมายความรวมถึงสถานบริการ ร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ สำหรับที่ดินบริเวณหมายเลข 6.13 และ 6.15 ที่อยู่ในบริเวณที่ 2 ของกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสถานที่บรรจุก๊าซ และสถานที่เก็บก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว

3) สถานที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง เว้นแต่เป็นสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง สำหรับที่ดินบริเวณหมายเลข 6.13 และ 6.15 ที่อยู่ในบริเวณที่ 3 ของกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสถานที่ใช้ในการเก็บน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อจำหน่ายและสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงโรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม

4) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบการอุตสาหกรรม

5) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชยกรรม เว้นแต่เป็นการจัดสรรที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด

6) การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

7) การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรมประเภทห้องแถวหรือตึกแถว เว้นแต่เป็นการดำเนินการในโครงการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด สำหรับที่ดินบริเวณหมายเลข 6.13 และ 6.15 ที่อยู่ในบริเวณที่ 2 ของกฎกระทรวง ฉบับที่ 46 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการก่อสร้างห้องแถวหรือตึกแถว

8) การอยู่อาศัยประเภทบ้านแถว เว้นแต่เป็นการดำเนินการในโครงการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 20 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด

9) การอยู่อาศัยประเภทห้องชุด อาคารชุด หรือหอพัก

ถ้ามีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชยกรรมตาม (6) และเพื่อการอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรมประเภทห้องแถวหรือตึกแถวตาม (8) ดำเนินการอยู่ในการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยโครงการเดียวกัน ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการดังกล่าวรวมกันไม่เกินร้อยละสิบของพื้นที่โครงการทั้งหมด สำหรับที่ดินบริเวณหมายเลข 6.9 ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินและห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดเช่นเดียวกับข้อ 8 ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 ถนนวงแหวนรอบนอกกรุงเทพมหานคร (ตอนบางบัวทอง - ลาดหลุมแก้ว) ให้มีที่ว่างตามแนวนานเขตทางไม่น้อยกว่า 15 เมตร สำหรับการก่อสร้างอาคารตามแนวทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 ถนนวงแหวนรอบนอกกรุงเทพมหานคร (ตอนตลิ่งชัน - บางบัวทอง) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 แยกทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 (บางบัวทอง) - บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ชัยนาท) (ตอนบางบัวทอง - ต่อเขตแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ 2) ให้มีที่ว่างตามแนวนานเขตทางไม่น้อยกว่า 6 เมตร

3. ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวของจังหวัดนนทบุรี

เนื่องจากพื้นที่สีเขียวของจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ดังนั้น การศึกษาการใช้ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวจึงสามารถพิจารณาได้จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เมื่อปี 2546 ของสำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2548) ซึ่งพบว่า จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน 388,393 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นหลัก จำนวน 164,039 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.24 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยด้านการถือครองที่ดินนั้น พื้นที่เกษตรร้อยละ 57.57 เป็นที่ดินของเกษตรกรเอง และพื้นที่ร้อยละ 42.43 ไม่ใช่พื้นที่ของเกษตรกร ส่วนลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการปลูกข้าว จำนวน 108,397 ไร่ หรือร้อยละ 66.1 รองลงมาเป็นการปลูกพืชยืนต้นและไม้ผล และอันดับสามเป็นการปลูกพืชผักสมุนไพรและไม้ประดับ จำนวนร้อยละ 18.7 และ 10.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.1 เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดินและลักษณะการถือครองที่ดิน ปี พ.ศ. 2546

รายการ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
พื้นที่จังหวัดนนทบุรี	388,393.00	100.00
เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด	164,039.00	57.57
จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน		
ปลูกข้าว	108,397.00	66.08
ปลูกพืชยืนต้นและไม้ผล	30,759.00	18.75
ปลูกพืชไร่	290.00	0.18
ปลูกพืชผัก สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ	17,373.00	10.59
ปลูกสวนป่า	13.00	0.01
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	189.00	0.12
คอกสัตว์	474.00	0.29
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด	3,151.00	1.92
ไม่ระบุ	3,393.00	2.07
รวม	164,039.00	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน		
เนื้อที่ของตนเอง	94,439.00	57.57
เนื้อที่มิใช่ของตนเอง	69,600.00	42.43
รวมพื้นที่เกษตร	164,039.00	100.00

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2549)

พ.ศ. 2546 จังหวัดนนทบุรีมีผู้ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรจำนวนทั้งหมด 14,445 ราย โดยมีเนื้อที่เกษตรรวมทั้งสิ้น 164,039 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.2 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด (388,939 ไร่) เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมีมากที่สุดในอำเภอไทรน้อยจำนวนร้อยละ 23.5 รองลงมาเป็นอำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง อำเภอปากเกร็ด และอำเภอเมืองนนทบุรี จำนวนร้อยละ 20.1 ร้อยละ 14.4 ร้อยละ 15.9 ร้อยละ 12.9 และร้อยละ 11.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 จำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรรายอำเภอ จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. 2546

อำเภอ	ผู้ถือครองทำการเกษตร		เนื้อที่ถือครองทำ การเกษตร		เนื้อที่ถือครอง เฉลี่ย
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ	(ไร่)
เมืองนนทบุรี	1,620	11.21	5,641	3.44	3.48
บางกรวย	2,377	16.44	10,988	6.70	4.62
บางใหญ่	2,904	20.09	26,617	16.23	9.17
บางบัวทอง	2,299	15.90	28,321	17.26	12.32
ไทรน้อย	3,392	23.47	76,848	46.85	22.66
ปากเกร็ด	1,863	12.89	15,624	9.52	8.39
รวม	14,455.00	100.00	164,039	100.00	11.35

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2546)

4. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวของจังหวัดนนทบุรี

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียวสามารถพิจารณาได้จากเนื้อที่ถือครองเฉลี่ยด้านการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลพื้นที่เกษตรระหว่างปี 2546 และ ปี 2536 (สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี, 2548) พบว่า ในปี 2546 พื้นที่เกษตรมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับเนื้อที่ถือครองในปี 2536 ซึ่งมีเนื้อที่ถือครองด้านการเกษตร จำนวน 193,293 ไร่ ในขณะที่ ปี 2546 มีเนื้อที่ถือครองทั้งหมด 164,039 ไร่ (ดังตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนผู้ถือครอง และเนื้อที่ถือครองทำ
การเกษตร จังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2536 และ 2546

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พ.ศ. 2536		พ.ศ. 2546	
	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่
ปลูกข้าว	5,821.00	126,632.00	4,748.00	108,397.00
ปลูกพืชยืนต้น และ ไม้ผล	8,809.00	46,328.00	7,580.00	30,759.00
ปลูกพืชไร่	87.00	295	100.00	290.00
ปลูกพืชผัก สมุนไพร และ ไม้ดอก ไม้ประดับ	2,990.00	15,419.00	3,644.00	17,373.00
ปลูกสวนป่า	4.00	11.00	3.00	13.00
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	22.00	337.00	43.00	189.00
คอกสัตว์	ไม่มี	ไม่มี	440.00	474.00
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด	ไม่มี	ไม่มี	1,349.00	3,151.00
ไม่ระบุ	1,075.00	4,271.00	1,892.00	3,393.00
รวม	14,856.00 *	193,293.00	14,455.00 *	164,039.00

หมายเหตุ: * หมายถึง ผู้ถือครอง 1 ราย อจรายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่า 1 ลักษณะ
ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2548)

นอกจากนี้ จากข้อมูลสถิติการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวของสำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี (2550) พบว่า พื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่เก็บเกี่ยวของจังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่ปี 2546-0549 มีแนวโน้ม

ลดลง (ดังตาราง 4.4) โดยเฉพาะเมื่อปี 2549 ที่พื้นที่เกษตรของจังหวัดนนทบุรีประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากทำให้พื้นที่เก็บเกี่ยวผลผลิตลดน้อยลงไป

ตารางที่ 4.4 พื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่เก็บเกี่ยวของจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2546-2549

(หน่วย: ไร่)

ปี พ.ศ.	พื้นที่เพาะปลูก	พื้นที่เก็บเกี่ยว
2546	443,835	430,101
2547	477,219	466,545
2548	447,573	441,300
2549	277,057	215,291

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี (2550)

สาเหตุของการลดลงของพื้นที่เกษตร ข้อมูลภาพรวมการใช้ที่ดินของจังหวัดนนทบุรีสะท้อนให้เห็นว่า การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรลดลงไปมากและอาจมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ในอนาคตนั้นย่อมหมายถึงว่าที่ดินที่เคยใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้ถูกนำไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่น ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลการจัดสรรที่ดินของสำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี (2549) พบว่า โครงการจัดสรรที่ดินเพื่อจัดสร้างหมู่บ้านจัดสรร/อาคารชุดมีแนวโน้มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเกิดขึ้นมากในพื้นที่อำเภอบางบัวทอง รองลงมา คือ พื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรี และอำเภอปากเกร็ด ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 จำนวนหมู่บ้านจัดสรรในเขตจังหวัดนนทบุรีในปัจจุบัน

(หน่วย: แห่ง)

อำเภอ	จำนวนโครงการ
เมืองนนทบุรี	172
ปากเกร็ด	147
บางใหญ่	83
บางกรวย	51
บางบัวทอง	228
ไทรน้อย	30
ไทรน้อย	30

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

(หน่วย: แห่ง)

อำเภอ	จำนวนโครงการ
รวม	711

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549

ที่มา: สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี (2549)

นอกจากนี้ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2548) เรื่อง จำนวนผู้ที่ได้รับ อนุมัติให้ก่อสร้าง จำนวนสิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ก่อสร้างอาคารโรงเรียน จำแนกตามเขตการปกครอง และชนิดของอาคาร พ.ศ. 2547 พบว่า สิ่งปลูกสร้างหลายประเภทได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยในพื้นที่เขตเทศบาลนั้น สิ่งปลูกสร้างที่ได้รับอนุญาตให้ปลูกสร้าง (รวมทั้งปรับปรุง/ต่อเติม) ได้ มาก 3 อันดับแรก คือ อาคารเพื่อการอยู่อาศัย อาคารเพื่อการพาณิชย์ และอาคารชุด/คอนโดมิเนียม ตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่นอกเขตเทศบาล พบว่า สิ่งปลูกสร้างที่ได้รับอนุญาตให้ปลูกสร้างได้ (รวมทั้งปรับปรุง/ต่อเติม) มากเป็น 3 อันดับแรก ได้แก่ อาคารเพื่อการอยู่อาศัย อาคารเพื่อการพาณิชย์ และอาคารเพื่อการอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรม ตามลำดับ

สถานการณ์การใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา

1. แนวทางการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในพื้นที่ศึกษา

ตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นผังการใช้ที่ดินในอนาคตที่มีอายุการใช้ ผังระยะ 5 ปี (พ.ศ.2548-2552) ได้กำหนดให้พื้นที่ศึกษา 6 ตำบลของอำเภอปากเกร็ดซึ่งอยู่ในฝั่ง ตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนใหญ่ให้ใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมหรือที่นิยมเรียก กันว่าพื้นที่สีเขียว วัตถุประสงค์เพื่อการประกอบเกษตรกรรม การอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว บ้าน แผลด ในพื้นที่เขตชานเมือง ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีในการตั้งถิ่นฐาน รายละเอียดการใช้ประโยชน์ ที่ดินตามผังเมืองของพื้นที่ 6 ตำบลมีดังนี้

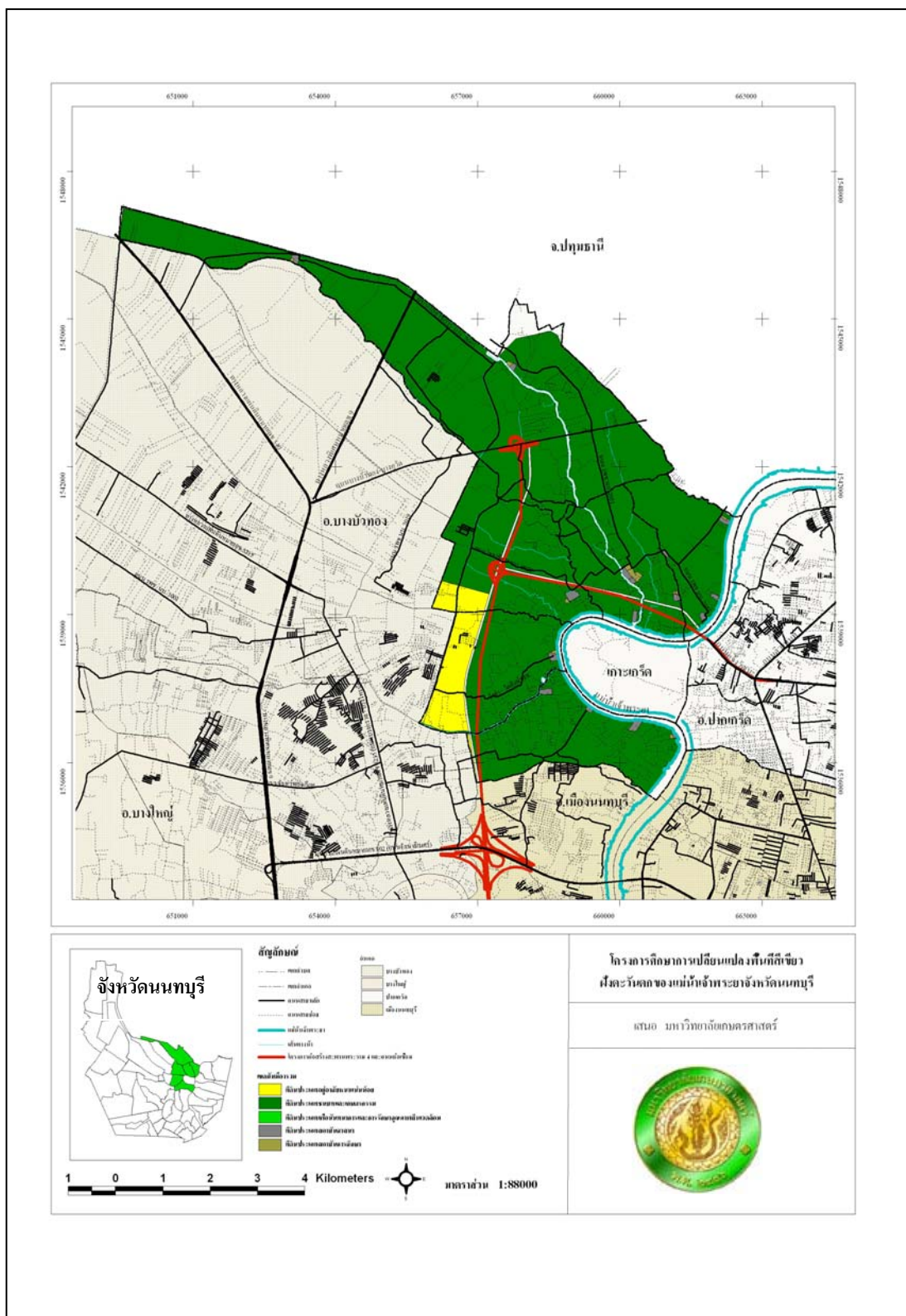
ตารางที่ 4.6 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา ตามข้อกำหนดในผังเมืองรวม
จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548

(หน่วย: ไร่)

ประเภท การใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามผังเมืองรวม	พื้นที่						รวมพื้นที่ ทั้งหมด	ร้อยละ
	คลองย่อย	บาง ตะไนย์	คลองพระ อุดม	บางพลับ	อ้อมเกร็ด	ท่าอิฐ		
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (พื้นที่สีเหลือง)	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	5.05	26.37	ไม่มี	31.42	0.13
สถาบันการศึกษา (พื้นที่สีเขียวมะกอก)	10.00	0.66	36.94	3.60	5.09	6.08	62.37	0.27
สถาบันศาสนา (พื้นที่สีเทาอ่อน)	27.00	23.99	47.63	25.72	33.38	43.91	201.63	0.86
ที่โล่งเพื่อนันทนาการ และสิ่งแวดล้อม (พื้นที่สีเขียวอ่อน)	239.00	20.44	73.11	9.41	64.13	34.16	440.25	1.89
ชนบทและเกษตรกรรม (พื้นที่สีเขียว)	10,361.14	2,032.27	2,683.49	2,426.58	3,268.52	1,806.28	22,578.28	96.84
รวมพื้นที่ทั้งหมด	10,637.14	2,077.36	2,841.17	2,470.36	3,397.49	1,890.43	23,313.95	100.00
ร้อยละ	45.63	8.91	12.19	10.60	14.51	8.11	100.00	

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า พื้นที่ทั้ง 6 ตำบลมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 23,313.95 ไร่ โดยตำบลคลองข้อมมีส่วนจำนวนพื้นที่มากที่สุด คือ ร้อยละ 45.63 ของพื้นที่ทั้งหมด ในขณะที่ตำบลท่าอิฐมีพื้นที่น้อยที่สุด คือ ร้อยละ 8.11 ของพื้นที่ทั้งหมด ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า การใช้ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 96.84 ลำดับรองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา และที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย จำนวนร้อยละ 1.89 ร้อยละ 0.86 ร้อยละ 0.27 และร้อยละ 0.13 ตามลำดับ

ภาพที่ 4.2 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวม บริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล
ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง (2548)

เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่เกษตรกรรมและชนบทแยกแยะรายตำบล พบว่าพื้นที่สีเขียวส่วนใหญ่อยู่ในเขตตำบลคลองข่อยจำนวน 10,361.14 ไร่ ลำดับรองลงมาอยู่ในตำบลอ้อมเกร็ด จำนวน 3,397.49 ไร่ ตำบลคลองพระอุดม จำนวน 2,683.49 ไร่ ตำบลบางพลับ จำนวน 2,426.58 ไร่ ตำบลบางตะไนย์ จำนวน 2,032.27 ไร่ และตำบลท่าอิฐ จำนวน 1,806.28 ไร่ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 สรุปปริมาณพื้นที่จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตามข้อกำหนดในผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	50,277.06	31.42	0.05
สถาบันการศึกษา	100,470.82	62.79	0.10
สถาบันศาสนา	322,237.42	201.40	0.32
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	704,545.46	440.34	0.70
ชนบทและเกษตรกรรม	36,125,257.21	22,578.29	36.13
รวมทั้งสิ้น	37,302,787.98	23,314.24	37.30

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

เมื่อจำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายตำบล ตามที่กำหนดไว้ในผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 และสภาพการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริง สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.8 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลคลองข่อย

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
สถาบันการศึกษา	16,673.68	10	0.02
สถาบันศาสนา	2,827.24	27	0.04
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	382,546.26	239	0.38
ชนบทและเกษตรกรรม	16,577,824.07	10,361.14	16.58
รวมพื้นที่	17,019,871.25	10,637.42	17.02

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ และการสำรวจพื้นที่เพิ่มเติม พบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลคลองข่อยมีการใช้ที่ดินเพื่อเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งพบว่าเป็นพื้นที่นาและพื้นที่สวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ ประเภทการใช้ที่ดินลำดับรองลงมาได้แก่ พื้นที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม พบว่า คือ บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ริมคลองพระอุดม ส่วนการใช้ที่ดินประเภทที่เป็นสถานการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งมี 2 แห่งในพื้นที่ตำบลคลองข่อย

ตารางที่ 4.9 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลบางตะไนย์

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
สถานการศึกษา	1,056.60	0.66	0.00
สถานศาสนา	38,380.59	23.99	0.04
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	32,706.65	20.44	0.03
ชนบทและเกษตรกรรม	3,251,639.81	2,032.27	3.25
รวมทั้งสิ้น	3,323,783.64	2,077.36	3.32

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ ข้างต้น และการสำรวจสภาพพื้นที่เพิ่มเติม โดยผู้วิจัย พบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลบางตะไนย์ถูกกำหนดให้ใช้ที่ดินเพื่อเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งพบว่าเป็นพื้นที่สวนผลไม้และนา สำหรับประเภทการใช้ที่ดินลำดับรองลงมาได้แก่ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นสถานการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีในพื้นที่ตำบล ส่วนการใช้ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อมนั้น พบว่าชุมชนแถบตำบลบางตะไนย์จะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 4.10 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ตำบลคลองพระอุดม

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
สถานการศึกษา	59,103.06	36.94	0.06
สถานศาสนา	76,208.47	47.63	0.08

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	116,977.45	73.11	0.12
ชนบทและเกษตรกรรม	4,293,588.00	2,683.49	4.29
รวมทั้งสิ้น	4,545,876.99	2,841.17	4.55

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ ข้างต้น และการสำรวจสภาพพื้นที่เพิ่มเติมโดยผู้วิจัย พบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลคลองพระอุดมเป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งจากการสำรวจสภาพพื้นที่ พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ นา และบางส่วนเป็นสวนกล้วยไม้ สำหรับประเภทการใช้ที่ดินลำดับรองลงมาได้แก่ การใช้ที่ดินประเภทที่เป็นสถานบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของรัฐบาล 1 แห่ง คือ โรงเรียนเตรียมอุดม น้อมเกล้า รวมถึงโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีในพื้นที่ เช่น โรงเรียนวัดสะพานสูง เป็นต้น สำหรับการใช้ที่ดินประเภทสถานบันการศึกษานั้นพบมากเป็นลำดับที่สาม โดยพบว่าตำบลบางตะไนย์มีวัดในพระพุทธศาสนาหลายแห่งด้วยกัน เช่น วัดตาล วัดเตย และวัดป่าเลไลย์ เป็นต้น

ตารางที่ 4.11 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลบางพลับ

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	8,085.05	5.05	0.01
สถานบันการศึกษา	5,755.08	3.60	0.01
สถานบันศาสนา	41,158.11	25.72	0.04
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	15,055.06	9.41	0.02
ชนบทและเกษตรกรรม	3,882,522.48	2,426.58	3.88
รวมทั้งสิ้น	3,952,575.78	2,470.36	3.95

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ ข้างต้น และการสำรวจสภาพพื้นที่เพิ่มเติมโดยผู้วิจัย พบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลบางพลับถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ชนบทและ

เกษตรกรรมมากที่สุดเช่นเดียวกับตำบลอื่นๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนผลไม้และนา สำหรับประเภทการใช้ที่ดินลำดับรองลงมาได้แก่ สถาบันศาสนา เช่น วัดสาธิตโชภิตาราม สำหรับการใช้ที่ดินประเภทที่ 3 คือ ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นที่ในบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองต่างๆ ในพื้นที่ เช่น คลองบางพลับใหญ่ คลองบางพลับน้อย เป็นต้น

ตารางที่ 4.12 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลอ้อมเกร็ด

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	42,192.01	26.37	0.04
สถาบันการศึกษา	8,149.39	5.09	0.01
สถาบันศาสนา	53,404.38	33.38	0.05
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	102,600.76	64.13	0.10
ชนบทและเกษตรกรรม	5,229,627.12	3,268.52	5.23
รวมทั้งสิ้น	5,435,973.66	3,397.48	5.44

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ ข้างต้น และการสำรวจสภาพพื้นที่เพิ่มเติมพบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลอ้อมเกร็ดกำหนดให้เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมมากที่สุดเช่นเดียวกับตำบลอื่นในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้และนา รองลงมา ได้แก่ ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม และที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

ตารางที่ 4.13 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ในตำบลท่าอิฐ

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ตรม)	พื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ (ตร.กม.)
สถาบันการศึกษา	9,733.02	6.08	0.01
สถาบันศาสนา	70,258.63	43.91	0.07
ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม	54,659.28	34.16	0.05
ชนบทและเกษตรกรรม	2,890,055.73	1,806.28	2.89
รวมทั้งสิ้น	3,024,706.65	1,890.44	3.02

ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองฯ ข้างต้น และการสำรวจสภาพพื้นที่เพิ่มเติม โดยผู้วิจัย พบว่า ผังเมืองฯ กำหนดให้พื้นที่ตำบลท่าอิฐกำหนดให้เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม มากที่สุดเช่นเดียวกับตำบลอื่นๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวนผลไม้ สำหรับประเภทการใช้ที่ดิน ลำดับรองลงมา ได้แก่ สถาบันศาสนา ซึ่งในพื้นที่ตำบลท่าอิฐมีหลายแห่งด้วยกัน ทั้งศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ได้แก่ วัดเชิงเลน มัสยิดท่าอิฐ เป็นต้น สำหรับประเภทการใช้ที่ดินลำดับที่ 3 ได้แก่ ที่โล่งเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อม พบว่าเป็นบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณริม คลองบางบัวทอง

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า พื้นที่สีเขียวตามข้อกำหนดในผังเมืองบริเวณนี้กำหนดให้เป็น พื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจยังพบว่า พื้นที่โล่งเพื่อนันทนาการนั้นจำนวนไม่น้อยเป็นบ้านเรือนอยู่อาศัยริมน้ำของคนดั้งเดิมที่อยู่กันมานานและพื้นที่โครงการบ้านจัดสรรที่เกิดขึ้นใหม่

2. การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษา

การใช้ประโยชน์ที่ดินของบริเวณพื้นที่ศึกษาจากฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศและการใช้ประโยชน์ที่ดินของกรมพัฒนาที่ดิน เมื่อปี พ.ศ. 2544 พบว่า พื้นที่ศึกษา 6 ตำบลมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรมากที่สุด เมื่อรวมทุกกิจกรรมการเกษตรแล้วมีมากกว่าร้อยละ 90 โดยกิจกรรมการเกษตรที่พบในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ปลูกข้าว ปลูกไม้ผล เลี้ยงสัตว์ หมู่บ้านพื้นราบ เป็นต้น

ตารางที่ 4.14 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล ปี พ.ศ. 2544

(หน่วย: ไร่)

การใช้ประโยชน์ ที่ดิน	ขนาดพื้นที่ในตำบล (ไร่)						รวม	ร้อยละ
	คลองข่อย	บาง ตะไนย์	คลอง พระอุดม	บางพลับ	อ้อมเกร็ด	ท่าอิฐ		
นาข้าว/ไม้ผลผสม	312.480	-	-	38.42	-	-	350.90	1.16
นาหว่าน	1,878.59	1,346.23	740.75	1,090.29	872.42	680.94	6,609.22	21.87
ไม้ผลผสม	427.21	701.01	4,088.30	1,346.85	2,274.11	755.91	9,593.39	31.74
ไม้ผลผสม- หมู่บ้านพื้นราบ	1,359.50	-	-	-	-	-	1,359.50	4.50

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	ขนาดพื้นที่ในตำบล (ไร่)						รวม	ร้อยละ
	คลองข่อย	บางตะไนย์	คลองพระอุดม	บางพลับ	อ้อมเกร็ด	ท่าอิฐ		
พืชผัก	56.08	-	-	-	-	-	56.08	0.19
พืชผัก-ไม้ผลผสม	1,181.46	-	-	-	-	-	1,181.46	3.91
สถานที่เพาะเลี้ยงปลา	-	-	-	-	60.43	-	60.43	0.20
นาหว่าน	5,526.05	-	2,741.00	-	-	-	8,267.05	27.35
ใช้น้ำชลประทาน								
หมู่บ้านบนพื้นราบ	-	117.54	284.25	112.40	131.86	394.65	1,040.70	3.44
สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	-	6.82	45.67	-	-	-	52.49	0.17
แม่น้ำลำคลอง	252.79	41.13	810.07	67.36	197.55	284.99	1,653.89	5.47
รวม	10,994.16	2,212.73	8,710.04	2,655.32	3,536.37	2,116.49	30,225.11	100
ร้อยละ	36.37	7.32	28.82	8.79	11.70	7.00	100	

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2544)

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า พื้นที่รวมทั้ง 6 ตำบลมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 30,225.11 ไร่ ลักษณะการเกษตรที่พบมากที่สุด คือ การปลูกไม้ผลผสม พบจำนวน 9,593.39 ไร่ หรือร้อยละ 31.74 รองลงมาได้แก่ นาหว่านใช้น้ำชลประทาน จำนวน 8267.05 ไร่ หรือร้อยละ 27.35 และนาหว่านที่ใช้น้ำฝนตามฤดูกาล จำนวน 6,609.22 ไร่ หรือร้อยละ 21.87

สรุปลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล เมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้ดังภาพที่ 4.3

3. การใช้ที่ดินเพื่อจัดทำโครงการหมู่บ้านจัดสรร/จัดสรรที่ดินในพื้นที่ศึกษา

เมื่อพิจารณาข้อมูลทั้งหมดของโครงการจัดสรรที่ดินของสำนักงานที่ดินนนทบุรี ณ เดือนสิงหาคม 2549 พบว่า แนวโน้มการใช้ที่ดินเพื่อเป็นโครงการบ้านจัดสรรมีแนวโน้มสูงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น การศึกษานี้จึงควรพิจารณาข้อมูลการมีอยู่ของโครงการจัดสรรที่ดินเพื่อพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาด้วย ซึ่งจากการศึกษา พบว่า หมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษามาเมื่อประมาณ 20 ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มต้นครั้งแรกเมื่อปี 2530 ในพื้นที่ตำบลคลองข่อย ปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2550) ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล มีจำนวนโครงการหมู่บ้านจัดสรร/จัดสรรที่ดิน รวมทั้งสิ้น 21 โครงการ ดังนี้

ตารางที่ 4.15 จำนวนโครงการจัดสรรที่ดิน/หมู่บ้านจัดสรรจำแนกรายตำบลในพื้นที่ศึกษา

ที่	ตำบล	จำนวนโครงการ
1.	คลองข่อย	3
2.	ท่าอิฐ	11
3.	บางพลับ	4
4.	อ้อมเกร็ด	3
5.	บางตะไนย์	ไม่มี
6.	คลองพระอุดม	ไม่มี

ที่มา: สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี (2549)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า หมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ 6 ตำบลมีจำนวน 21 โครงการ โดยตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลท่าอิฐมากที่สุดรวมจำนวน 11 โครงการ รองลงมาพบในเขตตำบลบางพลับ จำนวน 4 โครงการ ตำบลคลองข่อย จำนวน 3 โครงการ และตำบลอ้อมเกร็ด จำนวน 3 โครงการ ส่วนตำบลบางตะไนย์และตำบลคลองพระอุฒม์ยังไม่มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น

หมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในบริเวณนี้โดยเริ่มสร้างครั้งแรกในเขตพื้นที่ตำบลคลองข่อย เมื่อปี 2530 หลังจากนั้นจึงเริ่มก่อสร้างขึ้นปีละ 1-2 โครงการ โดยพบมากขึ้นในช่วงปี 2539-2540 ในบริเวณเขตตำบลท่าอิฐ ตำบลบางพลับ และตำบลอ้อมเกร็ด หลังจากนั้นในช่วงปี 2545-2548 มี

หมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น 5 โครงการในตำบลท่าอิฐ และในปี 2549 หมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น 2 โครงการ บริเวณริมถนนแนวเหนือ-ใต้ (ถนนราชพฤกษ์) ซึ่งเป็นถนนตัดใหม่ในเขตโครงการเดียวกับที่ก่อสร้างสะพานพระราม 4 ซึ่งถนนราชพฤกษ์เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2549

ปัญหาการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษา

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สีเขียวบริเวณเขตพื้นที่ศึกษามาจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สามารถจำแนกลักษณะปัญหาสถานการณ์ร่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้หลายประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการเกษตร และปัญหาด้านการผังเมือง เป็นต้น โดยปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่ชุมชน รายละเอียดสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษามีดังนี้

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

1) น้ำท่วมพื้นที่สีเขียวในฤดูน้ำหลาก

ปัญหาน้ำท่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูน้ำหลากเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเสมอ เนื่องจาก จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบที่มีโครงข่ายลำน้ำธรรมชาติจำนวนมาก โดยมีคลองในพื้นที่นนทบุรีจำนวนทั้งหมด 216 สาย เชื่อมโยงกันและมีลักษณะการไหลของน้ำแบบ 2 ทิศทาง คือ ทั้งระบายน้ำออกจากพื้นที่ในฤดูน้ำหลาก และรับน้ำเข้าในฤดูแล้ง เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนของทุกปีจะมีน้ำเหนือ ซึ่งมีแม่น้ำสายหลักประกอบด้วย แม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน ไหลมารวมกันที่จังหวัดนครสวรรค์แล้วรวมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา และมีแม่น้ำป่าสักไหลมาสมทบที่บริเวณอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไหลลงสู่พื้นที่ตอนล่างผ่านจังหวัดปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ และไหลลงสู่อ่าวไทย ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มสูงที่จะเกิดอุทกภัยในฤดูน้ำหลาก (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดนนทบุรี, 2548)

ระดับน้ำที่จะทำให้เกิดสถานะน้ำท่วมจังหวัดนนทบุรี คือ ระดับน้ำเฉลี่ยเกิน + 2.00 เมตร และมีปริมาณน้ำไหลเกิน 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งระดับน้ำฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ

เจ้าพระยาด้านเหนือถนนรัตนวิเศษ (บริเวณพื้นที่ศึกษา) มีระดับน้ำเฉลี่ยเกิน + 2.26 เมตร ส่วนทางด้านใต้ของถนนมีระดับน้ำเฉลี่ยเกิน + 2.00 ม. จะเห็นได้ว่า บริเวณพื้นที่ศึกษาซึ่งตั้งอยู่ทางด้านเหนือของถนนรัตนวิเศษมีโอกาสสูงที่จะเกิดปัญหาน้ำท่วม

สภาพปัญหาน้ำท่วม จากการคาดการณ์ว่าจะเกิดอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา ในปี 2548 สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดนนทบุรีได้คาดการณ์พื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมในจังหวัดนนทบุรีอยู่ในเขตทั้ง 6 อำเภอ ในพื้นที่ 37 ตำบล รวม 109 หมู่บ้าน ในปี 2548 เฉพาะบริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบลนั้น สำนักงานฯ ได้คาดการณ์พื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมไว้ดังนี้

ตารางที่ 4.16 พื้นที่ที่คาดการณ์ว่าจะเสี่ยงภัยน้ำท่วมในพื้นที่ศึกษา

ตำบล	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน		พื้นที่เสี่ยง		พื้นที่ ปลอดภัย เพื่ออพยพ
		ประชากร (คน)	บ้านเรือน (หลัง)	บ้านเรือน (หลัง)	พื้นที่เกษตร (ไร่)	
1. คลองข่อย	หมู่ 2 บ้านคลองไทร	406	119	71	300	วัดสะพานสูง
	หมู่ 4 บ้านบางภูมิ	499	137	82	120	วัดสะพานสูง
2. คลองพระอุดม	หมู่ 2 บ้านลำพูนราย	681	162	109	60	วัดบางจาก
	หมู่ 5 บ้านปากคลอง	735	183	109	60	วัดปากคลอง
3. บางตะไนย์	หมู่ 2 บ้านน้อย	649	105	50	176	วัดตำหนัก
	หมู่ 5 บ้านแหลมเหนือ	781	184	110	60	วัดตำหนัก
4. บางพลับ	หมู่ 1 บ้านคิ่งน้ำวน	467	114	68	500	วัดใหญ่สว่าง อารมณ์
	หมู่ 3 บ้านระแหง	551	129	77	200	วัดสาวิโ
5. อ้อมเกร็ด	หมู่ 3 บ้านบางประทุน	266	73	43	280	สถานีอนามัย อ้อมเกร็ด
	หมู่ 6 บ้านคลองบางน้อย	339	81	48	200	วัดใหญ่สว่าง อารมณ์
6. ท่าอิฐ	หมู่ 6 บ้านสุหร่า	1,947	377	226	5	มัสยิดท่าอิฐ
	หมู่ 7 บ้านท่าอิฐ	625	152	91	40	สุหร่าแดง
	หมู่ 10 บ้านสุหร่าใหญ่	2,088	354	212	5	มัสยิดท่าอิฐ
รวม	13 หมู่บ้าน	10,034	2,170	1,296	2,006	9 แห่ง

ที่มา: สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนนทบุรี (2548)

จากตารางการคาดการณ์พื้นที่น้ำท่วมข้างต้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล จะมีพื้นที่ส่วนหนึ่งที่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา รวมจำนวน 13 หมู่บ้าน (หมู่บ้านในพื้นที่ศึกษามีทั้งหมด 44 หมู่บ้าน) แบ่งเป็น พื้นที่บ้านเรือนหรือชุมชนจำนวน 1,296 ไร่ และเป็นพื้นที่เกษตรจำนวน 2,006 ไร่ รวมแล้วจำนวน 3,302 ไร่

สภาพปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ พบว่า เมื่อเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2549 พื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทยรวมทั้งจังหวัดนนทบุรี ได้เกิดเหตุการณ์อุทกภัย เนื่องจากเกิดร่องความกดอากาศต่ำต่อเนื่อง พายุดีเปรสชัน และพายุซังสาร ซึ่งเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2549 สำนักเลขาธิการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยได้สรุปสถานการณ์อุทกภัยและการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบอุทกภัย ระหว่างวันที่ 27 สิงหาคม-30 ตุลาคม 2549 เสนอต่อรัฐบาล โดยสรุปสถานการณ์น้ำท่วมพื้นที่จังหวัดนนทบุรีว่า น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่การเกษตรใน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางกรวย อำเภอเมือง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย ประกอบกับกรมชลประทานระบายน้ำจากทุ่งเจ้าเจ็ดผ่านคลองพระยาบันลือ ทำให้มีระดับน้ำสูงขึ้นประมาณ 0.40-1.70 ม. ทำให้มีครัวเรือนได้รับความเสียหาย 67,832 ครัวเรือน รวมจำนวน 194,442 คน เมื่อเดือนธันวาคม 2549 ที่ผ่านมาสํานักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรีได้สรุปความเสียหายของพื้นที่จากอุทกภัยของจังหวัดนนทบุรี ไว้ดังนี้ (ดังตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.17 สรุปพื้นที่เสียหายจากอุทกภัยจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2549

ที่	อำเภอ	เกษตรกร (ราย)	ข้าว (ไร่)	พืชไร่ (ไร่)	พืชสวนและอื่นๆ (ไร่)	รวมพื้นที่ (ไร่)
1.	เมืองนนทบุรี	204.00	20.00	-	609.25	629.25
2.	บางกรวย	880.00	265.00	-	3,680.00	3,945.00
3.	บางใหญ่	818.00	771.00	-	2,375.00	3,146.00
4.	บางบัวทอง	789.00	1,963.00	-	1813.50	3,776.50
5.	ปากเกร็ด	1,110.00	1,438.00	-	3,638.00	5,076.00
6.	ไทรน้อย	1,870.00	9,334.50	6.00	5,098.25	14,438.75
	รวม	5,671.00	13,791.50	6.00	17,214.00	31,011.50

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี (2549)

ตารางข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นที่อำเภอไทรน้อยมีความเสียหายมากที่สุดจำนวน 14,438.75 ไร่ ส่วนพื้นที่อำเภอปากเกร็ดมีความเสียหายมากเป็นอันดับสอง คือ จำนวน 5,076 ไร่ ส่วนอันดับสาม คือ อำเภอบางกรวย จำนวน 3,945 ไร่ ซึ่งจากการสอบถามข้อมูลจากทางสำนักงานเกษตรจังหวัด พบว่า พื้นที่ 6 ตำบลในอำเภอปากเกร็ดฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและตำบลเกาะเกร็ดได้รับความเสียหายมากกว่าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ความเคลื่อนไหวในพื้นที่ศึกษาเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วม พบว่า เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.อ. บุญรอด สมทัศน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเดินทางไปตรวจสอบสภาพน้ำท่วม และให้การช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในพื้นที่วัดเชิงเลน ตำบลท่าอิฐ และวัดปรมัยยิกาวาส ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ต่อมา เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2549 นายอารีย์ วงศ์อารยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (นับถือศาสนาอิสลาม) พร้อมด้วยอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น พร้อมคณะเดินทางไปมอบถุงยังชีพ 1,000 ชุด และกล่าวให้กำลังใจแก่ผู้ประสบภัยที่มีสภิตท่าอิฐ ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากการสำรวจสภาพพื้นที่ในช่วงน้ำท่วมเมื่อเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2549 พบว่า ทุกตำบลให้ความสำคัญกับปัญหานี้เป็นอย่างมาก ทุกตำบลได้จัดทำแผนการป้องกันน้ำท่วมและมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง ทำให้ปัญหาน้ำท่วมครั้งที่ผ่านมานั้นสามารถวางแผนตั้งรับปัญหาน้ำท่วมได้ค่อนข้างดี เนื่องจากได้รับการสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์เพื่อจัดการปัญหาต่างๆ ได้อย่างทันการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการติดตั้งเครื่องสูบน้ำ การจัดซื้อทรายเพื่อทำถุงทรายเป็นแนวป้องกันน้ำท่วม การจัดซื้อเรือเพื่อใช้อำนวยความสะดวกในพื้นที่ การแจกถุงยังชีพเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ ประกอบกับการประสานความร่วมมือระหว่างพื้นที่ตำบลที่ติดกันเพื่อวางแผนการจัดการน้ำท่วมอย่างเป็นระบบมากขึ้น และการขอความช่วยเหลือหน่วยงานภายนอก เช่น การได้รับสนับสนุนทรายจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี การขอความช่วยเหลือจากกองบัญชาการทหารเรือในการส่งทหารเรือมาช่วยชาวบ้านตักทราย/ทำถุงทรายป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น ทำให้โดยภาพรวมแล้วผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกตำบลมีความพึงพอใจกับการจัดการปัญหาน้ำท่วมในครั้งนี้

นอกจากนี้ ในส่วนของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีการวางแผนเพาะปลูกให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก่อนจะเกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำจึงท่วมเฉพาะพื้นที่เกษตรแต่ไม่ได้สร้าง

ความเสียหายกับพืชผลด้านการเกษตรมากนัก ยกเว้นพื้นที่สวนผลไม้ที่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไม่มีแนวถนนในพื้นที่ช่วยกันน้ำท่วม และเมื่อต้นปี 2550 ที่ผ่านมารัฐบาลได้จ่ายค่าชดเชยความเสียหายแก่เกษตรกรในพื้นที่อำเภopakเกร็ด

ภาพที่ 4.4 น้ำท่วมสวนฝรั่งในตำบลคลองข่อย

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลคลองข่อย (23 ตุลาคม 2549)

ภาพที่ 4.5 น้ำท่วมสวนกล้วยในตำบลบางพลับ

ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

ภาพที่ 4.6 น้ำท่วมโรงเรียนในเขตตำบลท่าอิฐ
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

ภาพที่ 4.7 ชาวบ้าน ทหาร และนักเรียนร่วมทำแนวป้องกันน้ำท่วม
ที่มา: จากการสำรวจ (12 ตุลาคม 2549)

ภาพที่ 4.8 ชาวบ้านเข้าแถวรอรับถุงยังชีพในช่วงน้ำท่วม

ที่มา: จากการสำรวจ (15 ตุลาคม 2549)

สาเหตุของปัญหาน้ำท่วมในจังหวัดนนทบุรี สรุปได้ดังนี้

- 1) จิตความสามารถระบายน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาและลำน้ำสาขาไม่เพียงพอ เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยามีจิตความสามารถในการระบายน้ำประมาณ 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ทำให้เมื่อมีน้ำไหลเกินจิตความสามารถที่จะรับได้จึงเกิดสภาวะน้ำไหลล้นตลิ่งและน้ำท่วม
- 2) ฝนตกหนักในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา ในระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคมของทุกปีมักจะเมื่อเกิดฝนตกหนักเป็นบริเวณกว้างในพื้นที่ลุ่มน้ำ จึงเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่ลุ่มต่ำ และหากไม่สามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้จะให้น้ำท่วมขังขยายออกเป็นบริเวณกว้างมากขึ้น
- 3) อิทธิพลของน้ำทะเลหนุน เนื่องจากบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ภายใต้อิทธิพลของน้ำทะเลหนุน ดังนั้น เมื่อน้ำไหลมาพบกับน้ำทะเลหนุน จะทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำยกตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ที่น้ำทะเลจะมีระดับสูงกว่าระดับเฉลี่ยปกติ ทำให้เกิดน้ำไหลบ่าล้นตลิ่งหรือน้ำท่วมได้ง่ายขึ้น
- 4) ผลกระทบจากการพัฒนาที่ดินและแนวคันกั้นน้ำในพื้นที่ราบริมตลิ่ง การพัฒนาที่ดินทำให้เกิดน้ำท่วมได้มากขึ้นและไหลมาเร็วมากขึ้น ส่วนคันกั้นน้ำริมตลิ่งจะเป็นตัวกั้นน้ำท่วมไหลเข้าพื้นที่ทุ่งน้ำท่วม ซึ่งเป็นการลดการชะลอการไหลของน้ำท่วม

5) ระบบป้องกันน้ำท่วมของจังหวัดนนทบุรีแบ่งได้ตามฝั่งแม่น้ำ คือ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีระบบป้องกันที่ค่อนข้างสมบูรณ์ โดยใช้ถนนในพื้นที่เป็นคันกั้นน้ำ ส่วนในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา แม้จะมีถนนรัตนวิเบศร์เป็นคันกั้นน้ำแต่จัดว่าอยู่ในระดับที่ต่ำมาก

2) ปริมาณน้ำเสียในพื้นที่สีเขียวมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี (2550) ได้ประเมินความต้องการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยใช้อัตราการใช้น้ำ 50 ลิตรต่อคนต่อวัน ซึ่งเมื่อนำข้อมูลการประเมินเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาซึ่งจัดได้ว่าตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล พบว่า ในช่วงปี 2545-2548 บริเวณนี้มีความต้องการใช้น้ำจำนวน 1,742.9 1,768.1 1,823.6 และ 1,864.0 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน ตามลำดับ และเมื่อประเมินปริมาณน้ำเสีย โดยใช้อัตราการเกิดน้ำเสียของชุมชนที่คิดเป็นร้อยละ 80 ของอัตราการใช้น้ำ พบว่า ในช่วงปี 2545-2548 มีปริมาณน้ำเสียเกิดขึ้นจำนวน 1,394 1,414.44 1,458.88 และ 1,491.20 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าความต้องการใช้น้ำและปริมาณน้ำเสียค่อยๆ เพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งนี้ตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น

ด้านคุณภาพน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณพื้นที่ศึกษา จากข้อมูลการตรวจสอบคุณภาพน้ำของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 จังหวัดนนทบุรี (2549) โดยใช้ดัชนี 5 ดัชนี ได้แก่ ออกซิเจนละลาย (DO) บีโอดี (BOD) แอมโมเนียไนเตรท (NH_3) โคลิฟอร์มทั้งหมด (Total coliform) และฟีคัลโคลิฟอร์ม (Fecal Coliform) จากการเก็บตัวอย่างบริเวณสะพานพระราม 6 อำเภอบางกรวย และสถานีสะพานนนทบุรี สรุปว่า คุณภาพน้ำที่ไหลผ่านจังหวัดนนทบุรีอยู่ระหว่างเกณฑ์พอใช้ - เลือ่มโทรมมาก จัดได้ว่ามีคุณภาพน้ำประเภทที่ 3-5⁵

⁵ คุณภาพน้ำประเภทที่ 3 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถเป็นประโยชน์เพื่อ

1) การอุปโภคและบริโภค โดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน และ 2) การเกษตร

คุณภาพน้ำประเภทที่ 4 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อ

1) การอุปโภคและบริโภค โดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน และ 2) การเกษตร

คุณภาพน้ำประเภทที่ 5 ได้แก่ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทิ้งจากกิจกรรมบางประเภทและสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการคมนาคม

ด้านคุณภาพแหล่งน้ำผิวดินนั้น จากข้อมูลการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำของจังหวัดนนทบุรีภายใต้โครงการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำจังหวัดนนทบุรี (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด, 2549) ที่มีการเก็บตัวอย่างน้ำคลอง 30 แห่งใน 6 อำเภอในฤดูแล้ง (เดือนพฤศจิกายน 2548 - กุมภาพันธ์ 2549) โดยใช้ดัชนีบ่งชี้ 7 ดัชนี คือ อุณหภูมิ ความเป็นกรดด่าง (pH) BOD DO ไนเตรทไนโตรเจน (NO_3) โคลิฟอร์มทั้งหมด และฟีคัลโคลิฟอร์ม พบว่า หากใช้ BOD เป็นเกณฑ์จัดประเภทแหล่งน้ำผิวดินในช่วงหน้าแล้งทุกอำเภอจะมีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมากและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมได้เท่านั้น และหากพิจารณาในทุกดัชนีบ่งชี้พบว่า คุณภาพน้ำที่เป็นคลองตัวแทนของอำเภอปากเกร็ดจะมีคุณภาพน้ำต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับอำเภออื่นๆ เนื่องจากอำเภอปากเกร็ดมีการขยายตัวของประชากรและการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ (บริเวณเกาะเกร็ด) และมีการทำการเกษตร เช่น สวนทุเรียน เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการตรวจสอบคุณภาพน้ำทั้งจากที่ดินจัดสรรของโครงการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด, 2549) จากการเก็บตัวอย่างน้ำจำนวน 30 ตัวอย่าง จากโครงการที่ดินจัดสรรในพื้นที่ 6 อำเภอ พบว่า คุณภาพน้ำทั้งจากโครงการที่ดินจัดสรรในพื้นที่อำเภอปากเกร็ดและบางบัวทองมีค่า BOD ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานกำหนด (ที่ดินจัดสรรระหว่าง 100-499 แปลง มาตรฐานกำหนดให้น้ำทิ้งมีค่า BOD ไม่เกิน 30 มิลลิกรัมต่อลิตร และที่ดินจัดสรรเกิน 500 แปลงขึ้นไปมีค่า BOD ในน้ำทิ้งได้ไม่เกิน 20 มิลลิกรัมต่อลิตร) และจากการวิเคราะห์ตัวอย่างทั้งหมด พบว่า มีตัวอย่างน้ำที่มีค่า BOD เกินมาตรฐานสูงถึงร้อยละ 73.33 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาน้ำเสียที่พบในพื้นที่ศึกษามีแหล่งที่มาทั้งจากภายในพื้นที่และเชื่อมโยงกับภายนอกพื้นที่ชุมชน โดยแหล่งกำเนิดน้ำเสียมาจากน้ำทิ้งจากบ้านเรือนชุมชนซึ่งไม่ได้มีการบำบัดน้ำก่อนทิ้ง (เช่น ติดตั้งบ่อดักไขมัน) น้ำทิ้งจากหมู่บ้านจัดสรร และน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม

เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาน้ำเสียในพื้นที่ศึกษา สรุปได้ว่า การจัดการปัญหาน้ำเสียในบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นการปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรงโดยไม่ผ่านการบำบัด โดยมีเพียงเทศบาลนครนนทบุรี (ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) ที่มีระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย แต่ยังคงมีปัญหาว่าไม่มีท่อน้ำเสียที่ครอบคลุมพื้นที่เขตเทศบาลนครนนทบุรีได้ทั้งหมด สำหรับการ

จัดการ/แก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของเกษตรกรพบว่า เมื่อพบปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและหมู่บ้านจัดสรรไหลเข้าสู่พื้นที่เกษตร เกษตรกรจะแจ้งไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลพื้นที่ของตน ซึ่งจะได้มีการจัดการปัญหาเป็นครั้งคราวไป

แม้ว่าในปัจจุบันหลายหน่วยงานได้เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาน้ำเสียในพื้นที่ เช่น เมื่อปี 2550 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรีได้จัดทำแผนแม่บทการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรีขึ้น และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ออกหนังสือ ที่ มท 0891.4/ว.393 ลงวันที่ 3 มีนาคม 2549 เรื่องการติดตั้งบ่อดักไขมันบำบัดน้ำเสียในอาคาร โดยระบุให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทุกแห่งประสานความร่วมมือกับชาวบ้านที่จะสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่จัดทำบ่อดักไขมันก่อนการระบายน้ำทิ้ง และกรณีสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่เดิมให้ขอความร่วมมือจากเจ้าของในการติดตั้งบ่อดักไขมัน โดย อบต. สามารถสนับสนุนงบประมาณหรือจัดตั้งกองทุนบ่อดักไขมันให้แก่ชาวบ้านได้ตามความเหมาะสม โดยให้รายงานผลทุกวันที่ 15 ของเดือน เริ่มครั้งแรกวันที่ 15 เมษายน 2549 แต่เนื่องจากยังไม่มีการติดตามการดำเนินงานในเรื่องนี้อย่างจริงจังและ อบต. มีปัญหาเรื่องไม่มีงบประมาณ ทำให้เรื่องนี้ไม่ได้รับความสนใจปฏิบัติตามจากท้องถิ่นมากเท่าที่ควรนัก

ปัญหาน้ำเสียที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นมีความเชื่อมโยงกับข้อกำหนดของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สีเขียวที่อนุญาตให้สร้างหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทได้ ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2550 สรุปว่า พื้นที่ศึกษามีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นจำนวน 21 โครงการ และจากข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2549 ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี สรุปได้ว่า โรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ศึกษามีจำนวน 53 แห่ง ส่วนใหญ่กว่า 50 แห่งเป็นโรงงานจำพวกที่ 3 และที่เหลืออีก 3 แห่ง เป็นโรงงานจำพวกที่ 2 แม้ว่าการอนุญาตให้สร้างได้จะเป็นไปตามข้อกำหนดในผังเมือง แต่จากข้อมูลคุณภาพน้ำทั้งดังกล่าวข้างต้นย่อมสะท้อนให้เห็นว่าหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมได้สร้างปัญหาต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยการปล่อยน้ำทิ้งที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานออกมาสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในคลองและสร้างความเสียหายต่อพื้นที่สวนผลไม้และนาข้าวของเกษตรกรในพื้นที่

นอกจากนี้ ในส่วนของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำเสีย กล่าวว่า น้ำเสียในบริเวณพื้นที่ศึกษามีที่มาจาก 2 แหล่ง แหล่งแรกคือน้ำเสียจากแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนอีกแหล่ง คือ การปิดเปิดประตูน้ำในคลอง เช่น คลองบางบัวทอง และคลองพระอุดม ซึ่งเมื่อปิด-เปิด

ประตุน้ำแล้วจะทำให้ น้ำเสียจากทางอำเภอบางบัวทองซึ่งมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากและปล่อยน้ำทิ้งไหลเข้าสู่คลอง และไหลต่อมาสู่พื้นที่เกษตรสร้างความเสียหายให้กับพืชผลทางการเกษตรได้เนื่องจากพืชสวน เช่น ทุเรียน มังคุด และกระเทียม เป็นต้น รวมทั้งข้าวล้นต้องการน้ำสะอาดเพื่อการเจริญเติบโต

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า ปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาไม่ได้มีสาเหตุเฉพาะภายในพื้นที่ศึกษาเพียงอย่างเดียว หากแต่เชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เนื่องจากทั้งเกษตรกร ผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรมล้วนใช้ประโยชน์จากลำน้ำสายเดียวกันไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำหรือคลองที่ไหลพาดผ่านพื้นที่

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษากล่าวถึงประเด็นปัญหาน้ำเสียว่า “ในอนาคต คาดว่าประเด็นปัญหาน้ำเสียจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเพราะ โครงการจัดสรรที่ดินจะเกิดมากขึ้นทางฝั่งทางตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โครงการจัดสรรที่ดินจำนวนมากที่ปล่อยน้ำทิ้งโดยไม่ผ่านการบำบัดอย่างถูกต้อง”

3) ผู้ประกอบการพร้อมกับบรรทุกและการพัฒนาพื้นที่

ปัญหาผู้ประกอบการมีสาเหตุมาจากรบรทุกดินที่วิ่งเข้ามาถมดินในพื้นที่ศึกษาหรือใช้พื้นที่ศึกษาเป็นเส้นทางผ่าน ปัญหานี้พบได้โดยทั่วไปในบริเวณพื้นที่ที่มีการทำโครงการบ้านจัดสรร ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้โดยตรงจึงเป็นผู้อยู่อาศัยริมถนนในพื้นที่ การจัดการปัญหาที่ผ่านมาของผู้ได้รับผลกระทบ คือ การร้องเรียนไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลที่เขตพื้นที่ของตน ซึ่งได้รับการแก้ไขปัญหาเป็นครั้งคราว โดยยังขาดมาตรการการจัดการในระยะยาว

2. ประชากรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นจากการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรร

จากข้อมูลประชากรและความหนาแน่นของประชากร พบว่า จำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษามีจำนวน 31,956 คน ความหนาแน่นเฉลี่ยต่อพื้นที่เท่ากับ 358.96 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งตามหลักการวางแผนและจัดทำผังเมืองแล้วจัดได้ว่าเป็นกลุ่มเมืองขนาดเล็ก (มีประชากรน้อยกว่า 60,000 คน)

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของโครงการจัดสรรที่ดินหรือโครงการบ้านจัดสรรในพื้นที่ศึกษาที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้สามารถคาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตประชากรในพื้นที่ศึกษาจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน เนื่องจาก จึงทำให้ประชากรจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยที่ทำงานในพื้นที่ใกล้เคียงจะอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านจัดสรร และอีกประเด็นหนึ่ง คือ ประชากรแฝง ยกตัวอย่างเช่น ลูกจ้างของโรงงานอุตสาหกรรมและคนงานก่อสร้างในโครงการบ้านจัดสรรที่มีเพิ่มมากขึ้น และคนงานเหล่านี้ย่อมต้องการที่พักอาศัยและต้องการใช้บริการพื้นฐานสาธารณะร่วมกับประชากรในพื้นที่ศึกษา ในขณะที่พื้นที่สีเขียวตามผังเมืองจังหวัดนนทบุรีไม่อนุญาตให้ปลูกสร้างห้องแถว ดังนั้น การจัดการพื้นที่สีเขียวทางผังเมืองในอนาคตของบริเวณนี้ จึงควรคำนึงถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอนาคตกับความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมด้านประปา-ไฟฟ้า ซึ่งในบริเวณพื้นที่ศึกษานั้นยังมีไม่ถึงทั่วถึง กล่าวคือ พื้นที่ที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้มีถึงร้อยละ 40 และบางครัวเรือนในเขตตำบลคลองพระอุดมและท่าอิฐยังไม่มีไฟฟ้าใช้

3. ปัญหาด้านการเกษตร

1) **พื้นที่เกษตรกรรมลดลง** จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่ศึกษา เมื่อปี 2546 พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนไม้ผลผสม และการทำนา โดยพบไม้ผลผสมมากที่สุดเขตตำบลคลองพระอุดม ในขณะที่ตำบลคลองข่อยซึ่งมีพื้นที่ตำบลมากที่สุด (ร้อยละ 36.7 ของพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล) ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะใช้ที่ดินเพื่อการทำนาโดยเฉพาะนาหว่านที่มีมากกว่าร้อยละ 50 อย่างไรก็ดี จากสถิติการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนผู้ถือครอง และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร ในภาพรวมของจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2536 และ 2546 รวมทั้งสถิติการเพาะปลูกและพื้นที่เก็บเกี่ยวของจังหวัดนนทบุรี ปี พ.ศ. 2545-2549 สรุปได้ว่า ปี 2546 พื้นที่เกษตรลดลงเมื่อเทียบกับปี 2536 คือ ลดลงจำนวน 29,254 ไร่ และจำนวนผู้ถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรลดลงจำนวน 411 ราย จากปี 2536 ที่มีจำนวนผู้ถือครองที่ดิน 14, 856 ราย และปี 2546 มีจำนวนผู้ถือครอง 14,455 ราย สอดคล้องกับข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่เก็บเกี่ยวของจังหวัดที่มีพื้นที่เพาะปลูกลดลง และพื้นที่เก็บเกี่ยวลดลงด้วยเช่นกัน เช่น ปี 2546 มีพื้นที่เพาะปลูก 443, 835 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่สามารถเกี่ยวเกี่ยวผลผลิตได้จำนวน 430,101 ไร่ แต่ในปี 2549 มีพื้นที่เพาะปลูกเหลืออยู่เพียง 277, 057 ไร่ โดยสามารถเก็บผลผลิตได้ในพื้นที่เพียง 215, 291 ไร่

เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้สามารถสรุปถึงสาเหตุที่ทำให้พื้นที่เกษตรลดลงได้ดังนี้

- พื้นที่เกษตรบริเวณนี้เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม โดยเฉพาะในฤดูน้ำหลาก เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มภาคกลางและตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาจึงเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมเกือบทุกปี และจากข้อมูลความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในพื้นที่ศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 50.37 ประสบปัญหาน้ำท่วมเสมอ จึงเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการเกษตร รองลงมาเป็นที่ดินที่เหมาะสมจะเป็นสวนผลไม้ ปลูกพืชผัก และพืชไร่บางชนิด ร้อยละ 37.51 และลำดับที่สามเป็นที่ดินที่เหมาะสมจะเป็นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 8.82 เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่า พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะมีปัญหาน้ำท่วม รองลงมามีความเหมาะสมกับการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกไม้ผล ปลูกพืชผัก และพืชไร่บางชนิด

- การเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมที่เข้ามาเปิดพื้นที่เกษตรบริเวณนี้ ยกตัวอย่างเช่น โครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม โครงการตัดถนนในอนาคต เช่น โครงการถนนต่อเชื่อมราชพฤกษ์-กาญจนาภิเษกที่ตัดผ่านบริเวณตำบลบางพลับ โครงการถนนต่อเชื่อมสาย 345-ถนนปทุมธานี ที่ผ่านพื้นที่ตำบลคลองข่อย และโครงการถนนนันทบุรีที่ตัดผ่านพื้นที่แถบวัดเฉลิมพระเกียรติซึ่งใกล้กับบริเวณพื้นที่ศึกษาไปทางทิศใต้ การเกิดขึ้นของโครงการคมนาคมเหล่านี้ต้องเวนคืนที่ดินจึงยอมทำให้สูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมไปบางส่วน เช่น การก่อสร้างโครงการสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อมตัดผ่านใจกลางบริเวณพื้นที่ศึกษาทำให้สูญเสียพื้นที่นาไปจำนวนหนึ่ง โดยแนวถนนต่อเชื่อมในทิศตะวันออก-ตะวันตกของโครงการนี้หรือถนนชัยพฤกษ์มีความยาวประมาณ 4.17 กิโลเมตร และมีเขตทางกว้าง 60 เมตร ส่วนถนนต่อเชื่อมในทิศเหนือ-ใต้หรือถนนราชพฤกษ์ มีความยาว 9.44 กิโลเมตรและมีเขตทางกว้าง 60 เมตร

- ราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น สืบเนื่องจากการจัดทำโครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม (ถนนชัยพฤกษ์และถนนราชพฤกษ์) ของกรมทางหลวงชนบท ซึ่งเริ่มเวนคืนที่ดินในช่วงปี 2541-2542 นั้น ที่ดินที่ถูกเวนคืนมีราคาไร่ละประมาณ 4 ล้านบาท หลังจากนั้นเกิดการซื้อขายที่ดินเพื่อเก็งกำไร ปัจจุบันราคาที่ดินสูงมากขึ้นหลายเท่าตัว โดยเฉพาะบริเวณริมถนนที่ก่อสร้างใหม่นั้น ราคาที่ดินสูงถึงไร่ละ 15-20 ล้านบาท

- โครงการจัดสรรที่ดินเพิ่มจำนวนมากขึ้น ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงปี 2550 บริเวณพื้นที่ศึกษามีโครงการจัดสรรที่ดินเกิดขึ้นแล้วจำนวน 21 โครงการ (จำนวนโครงการจัดสรรที่ดินของจังหวัดนนทบุรีทั้งหมด 711 โครงการ) โดยพบมากที่สุดในพื้นที่ตำบลท่าอิฐ 11 โครงการ รองลงมาอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลบางพลับ 4 โครงการ ตำบลคลองข่อยและตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลละ 3 โครงการ ส่วนตำบลบางตะไนย์และตำบลคลองพระอุดมไม่มีโครงการจัดสรรที่ดิน

ปัจจัยที่ทำให้บริเวณพื้นที่ศึกษามีโครงการจัดสรรที่ดินมีแนวโน้มมากขึ้นนั้น เนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่เมืองจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระมายังฝั่งตะวันตก โดยเฉพาะการพัฒนาที่อยู่อาศัย ประกอบกับข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ที่แม้จะกำหนดให้บริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม แต่อนุญาตให้จัดทำโครงการที่อยู่อาศัยได้ โดยจะเห็นได้จากบริเวณพื้นที่ตำบลท่าอิฐซึ่งมีหมู่บ้านจัดสรรมากที่สุดนั้นเป็นพื้นที่รอยต่อกับเขตการปกครองของเทศบาลตำบลไทรมา อำเภอนนทบุรี ซึ่งมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นจำนวนมากและการเดินทางคมนาคมสะดวก กล่าวคือ อยู่ติดกับถนนรัตนาธิเบศร์ มีรถเมล์โดยสารประจำทาง และในอนาคตบริเวณถนนรัตนาธิเบศร์จะมีโครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนเส้นทางบางซื่อ-บางใหญ่เกิดขึ้นผ่านในย่านนี้ โดยตั้งชื่อสถานีจอดรถไฟฟ้าในบริเวณนี้ว่า สถานีท่าอิฐ แม้จะไม่ได้ผ่านบริเวณตำบลท่าอิฐโดยตรงก็ตาม นอกจากนี้ พื้นที่ส่วนหนึ่งในเขตตำบลบางพลับ (ประมาณ 5 ไร่) และตำบลอ้อมเกร็ด (ประมาณ 26 ไร่) นั้น ตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ได้กำหนดเขตการใช้ที่ดินบริเวณตำบลท่าอิฐและตำบลบางพลับบางส่วนให้เป็นพื้นที่สีเหลืองอ่อน หรือ เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยซึ่งอนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและการสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่

แม้ว่าทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษาจะเป็นทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนนทบุรี ที่ต้องการให้จังหวัดนนทบุรีเป็นที่อยู่อาศัยชั้นดีแต่อย่างไรก็ดี การเพิ่มขึ้นของโครงการจัดสรรที่ดินย่อมหมายถึงว่าในขณะเดียวกัน พื้นที่เกษตรกรรมได้ลดลงไปด้วยเช่นกัน

2) ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษาเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรปากเกร็ด ที่มีจำนวนกลุ่มสมาชิกทั้งหมด 20 กลุ่ม ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 17 กลุ่ม

จากสรุปข้อมูลรายงานผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรปากเกร็ดประจำปี 2549 (ตุลาคม 2548 – กันยายน 2549) สรุปว่า สมาชิกกลุ่มสหกรณ์มีจำนวนทั้งหมด 2,287 คน สมาชิกกลุ่มที่เป็นลูกหนี้เงินกู้ระยะสั้นจำนวน 73, 231,804.64 บาท และเป็นลูกหนี้ระยะยาว จำนวน 28,227,755.03 บาท โดยเป็นหนี้เสียค้ำงานของสมาชิกผู้กู้และผู้ค้ำประกันที่ไม่มีหลักทรัพย์จำนองกับสหกรณ์ จำนวน 110 ราย เป็นหนี้เงินกู้ค้างชำระ ระยะเวลา 5-17 ปี

แม้ว่าสหกรณ์จะดำเนินการเรียกประชุมสมาชิกเพื่อปรับโครงสร้างหนี้ ดำเนินการจัดเสวนารายเดือนอย่างต่อเนื่อง ติดตามสมาชิกที่เป็นหนี้อย่างสม่ำเสมอ และในกรณีจำเป็นจะดำเนินคดีตามคำพิพากษาของศาล แต่ยังไม่สามารถลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรได้เท่าที่ควร

3) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรมีแนวโน้มลดลง จากข้อมูลสัมภาษณ์ประธานและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร พบว่า จำนวนเกษตรกรลดลง และขาดคนรุ่นลูกหลานสืบทอด ในปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรจะเป็นคนรุ่นพ่อแม่ ส่วนลูกหลานของเกษตรกรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพด้านอื่น เช่น รับราชการ ค้าขาย และทำงานโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น ทั้งนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก ทศนคคของเกษตรกรที่ต้องการให้ลูกหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อจะได้มีโอกาสและทางเลือกมากขึ้นในการประกอบอาชีพอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับราชการ

4. ปัญหาด้านสังคม

ภาพรวมทางสังคมของชุมชนในบริเวณพื้นที่ศึกษาจัดได้ว่าเป็นชุมชนชนบทชานเมืองนนทบุรีที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำและมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวมุสลิมชาวนานและเกี่ยวเนื่องกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรเมืองนนทบุรี ซึ่งคาดว่ามีคนเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ประชากรในพื้นที่นี้มีลักษณะเชื้อสายของประชากรแบบผสมผสานทั้งคนไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายมอญ (ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่แถบตำบลคลองพระอุดมและตำบลบางตะไนย์ ซึ่งยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคบรรพบุรุษไว้ เช่น พิธีรับฝีมอญซึ่งสืบทอดเฉพาะผู้หญิง พิธีตัดจุก-โกนจุก และการทำศาลเพิงตา เป็นต้น) และคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู (ปัจจุบันอาศัยอยู่แถบตำบลท่าอิฐ นับถือศาสนาอิสลาม และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพโรงฆ่าสัตว์จำพวกโค-กระบือ) และเนื่องจากจังหวัดนนทบุรีมีพรมแดนติดต่อกับกรุงเทพมหานครและเป็นหนึ่งในจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพฯ ทำให้ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นใน

พื้นที่ และมีกลุ่มคนใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ นั่นคือคนไทยที่อพยพมาจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเพื่อทำมาหากินในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล

เนื่องจาก การแผ่ขยายของการพัฒนาพื้นที่เมืองจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามายังฝั่งตะวันตกทำให้เกิดโครงการจัดสรรที่ดินเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการเกิดขึ้นของโครงการก่อสร้างสะพานและถนนขึ้นหลายเส้นทางทั้งสะพานพระนั่งเกล้า สะพานกรุงธนบุรี ถนนรัตนธิเบศร์ ถนนสาย 345 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อมที่ตัดผ่านใจกลางบริเวณพื้นที่ศึกษาโดยตรง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การเข้าถึงพื้นที่สะดวกมากยิ่งขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาหลายประการ ซึ่งประเด็นปัญหาสังคมที่ชาวบ้านห่วงใยมีดังนี้

1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดลง เนื่องจากการเดินทางเข้าถึงพื้นที่สะดวกมากขึ้นทำให้คนนอกพื้นที่เข้ามาในพื้นที่ได้สะดวก ทั้ง คนเดินทางผ่านพื้นที่ คนงานก่อสร้างในโครงการบ้านจัดสรร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มมิจฉาชีพหรือโจรขโมย ที่ผ่านมา ชาวบ้านในพื้นที่เริ่มพบปัญหามากขึ้น เช่น การลักขโมยผลไม้ในสวน การหลอกลวงคนชราที่อยู่เฝ้าบ้านคนเดียว นอกจากนี้ รูปแบบการพัฒนาเส้นทางเท้าริมน้ำในพื้นที่ที่เป็นลักษณะทางเดินคอนกรีตยาวตลอดริมคลอง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ริมคลอง อาจสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นได้คือ ทำให้คนแปลกหน้าสามารถเดินเชื่อมต่อ เดินผ่านบ้านแต่ละหลังได้ง่าย ทำให้เจ้าของบ้านหมดความเป็นส่วนตัว ทำให้ต้องทำประตูกันที่ศาลาท่าน้ำหน้าบ้านของตนเองเพื่อกันคนแปลกหน้าหรือขโมยเข้าบ้าน จากเดิมที่ไม่มีทางเดินริมน้ำ บ้านแต่ละหลังมีศาลาท่าน้ำของตนเอง สามารถใช้ประโยชน์จากศาลาท่าน้ำของตนได้อย่างเต็มที่ เช่น อาบน้ำ รับประทานอาหาร เป็น ทั้งนี้ เพราะคนแปลกหน้าไม่สามารถเดินเข้ามาได้ และไปมาหาสู่กันโดยเรือ อันเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสวยงาม

2) คนที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากชาวบ้านดั้งเดิมในพื้นที่ศึกษามีวิถีชีวิตแบบชุมชนชนบท กล่าวคือ ชาวบ้านทุกคนรู้จักกันส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเหมือนกัน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเหมือนกัน เช่น ทำบุญตักบาตรที่วัด และช่วยเหลือกันในช่วงน้ำท่วม เป็นต้น แต่เมื่อเริ่มมีคนใหม่เข้ามาอยู่อาศัย โดยเฉพาะในโครงการบ้านจัดสรร พบว่า กลุ่มคนในบ้านจัดสรรจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหรือกิจกรรมทางสังคมในชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากมีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่และทำงานในพื้นที่อื่น เมื่อปัญหาเกิดขึ้น เช่น ขยะ น้ำเสีย คนในบ้านจัดสรรจะถือว่าเป็น

หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องจัดการ ไม่ใช่หน้าที่ของคนที่จะต้องมีส่วนร่วม ทำให้การขอความร่วมมือในกิจกรรมพัฒนาชุมชนจะไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร

3) **น้ำประปายังไม่เพียงพอ** โดยพบว่า บ้านเรือนในพื้นที่ศึกษาร้อยละ 40 ยังไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องอาศัยน้ำคลองและชื่อน้ำดื่ม ซึ่งจากข้อมูลคุณภาพน้ำในบริเวณพื้นที่ศึกษา พบว่าน้ำเสียมิแวนโน้มเพิ่มมากขึ้น น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเสื่อมโทรมมากและคุณภาพน้ำในคลองต่ำกว่ามาตรฐาน จึงไม่ควรนำมาดื่มและอาบ

5. ปัญหาด้านผังเมือง

1) **ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองบริเวณ “พื้นที่สีเขียว” ค่อนข้างน้อย** จากการสัมภาษณ์นายกและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรกร และประชาชนในพื้นที่ศึกษา พบว่า ประชาชนโดยส่วนใหญ่รับทราบข้อมูลว่าพื้นที่ที่ตนอยู่อาศัยเป็นพื้นที่สีเขียวและห้ามสร้างโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภท โดยยังไม่ชัดเจนในรายละเอียดว่าสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินทำอะไรได้บ้าง

ในกรณีที่ประชาชนต้องการขออนุญาตปลูกสร้างบ้านเรือน หรือมีปัญหาความไม่ชัดเจนในการขออนุญาตใช้ที่ดิน ชาวบ้านจะไปสอบถามฝ่ายโยธาขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลรับผิดชอบในเขตที่ดินที่อยู่ในพื้นที่ของตน ซึ่งทางฝ่ายโยธาของทุก อบต. จะตรวจสอบรายละเอียดให้โดยพิจารณาภายใต้กรอบการอนุญาตของกฎหมาย 2 ฉบับ คือ พ.ร.บ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และ พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518 และหากเจ้าหน้าที่โยธาของ อบต. มีปัญหาจะสอบถามไปยังสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี ปัจจุบันเหล่านี้ ทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญและขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่สีเขียว

2) **การติดตามผลการใช้ที่ดินตามผังเมืองยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร** เนื่องจากหน่วยงานด้านการผังเมืองมีข้อจำกัดในการดำเนินงาน กล่าวคือ มีอุปสรรคหลายประการโดยเฉพาะการขาดงบประมาณและเจ้าหน้าที่จึงทำให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น ไม่สามารถในการส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้และเข้าใจข้อกำหนดในผังเมืองรวมจังหวัดยังมีอุปสรรคในด้านงบประมาณ และเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ การติดตามตรวจสอบการอนุญาตใช้ที่ดินยังไม่สามารถดำเนินการได้ใน

ทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง ดังจะเห็นได้จาก การวัดผลการดำเนินงานจะใช้ผลการดำเนินงานเฉพาะบางตำบลในจังหวัดนนทบุรีเท่านั้น (ซึ่งไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานในบริเวณพื้นที่ศึกษา)

3) การประกาศใช้ผังเมืองล่าช้าและข้อมูลประกอบการจัดทำผังเมืองไม่ทันต่อสถานการณ์การใช้ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไป ตามกฎหมายผังเมือง 2518 ระบุว่า ผังเมืองรวมมีอายุ 5 ปี สามารถขยายระยะเวลาการใช้ผังเมืองฉบับเดิมออกไปได้ สำหรับการประกาศใช้ผังเมืองรวมของจังหวัดนนทบุรีนั้น พบว่า ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรีฉบับแรกประกาศใช้เมื่อปี 2533 และมีอายุการใช้ผังเมืองถึงปี 2537 ซึ่งตามหลักการแล้ว ผังเมืองฉบับที่ 2 ควรเริ่มใช้ตั้งแต่ ปี 2538 แต่ในทางปฏิบัติแล้ว พบว่า การเริ่มจัดเก็บข้อมูลประกอบการจัดทำผังเมืองมาตั้งแต่ก่อนปี 2538 เมื่อมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่ในบริเวณพื้นที่สีเขียว เนื่องจากเห็นว่าการกำหนดการใช้ที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียวจะทำให้ไม่สามารถพัฒนาที่ดินไปใช้เป็นอย่างอื่นได้และทำให้ราคาที่ดินถูกลง ส่งผลให้การประกาศใช้ผังเมืองรวมฉบับที่ 2 ก่อนข้างล่าช้ากว่าปกติ กว่า 10 ปี โดยสามารถประกาศใช้ผังเมืองฉบับที่ 2 เมื่อต้นปี 2548 ที่ผ่านมาซึ่งการจัดทำผังเมืองฉบับนี้ยังคงใช้ฐานข้อมูลเดิมที่ยังไม่ปรับปรุงให้ทันสมัย ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานการณ์การใช้ที่ดินและเสนอแนะทางการจัดการพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี ในบริเวณพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคลองข่อย บางตะไนย์ คลองพระอุดม บางพลับ อ้อมเกร็ด และท่าอิฐ ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี วิธีการศึกษานี้เน้นแนวทางเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตการณ์ การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษา พบว่า พื้นที่ศึกษาเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยาและมีปัญหาน้ำท่วมเสมอในฤดูน้ำหลาก พื้นที่ทั้งหมดมีจำนวน 23,313.95 ไร่ ประชากรรวมจำนวน 31,956 คน เป็นพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมหรือพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรีร้อยละ 96 ของพื้นที่ทั้งหมด 6 ตำบล ในจำนวนนี้มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรร้อยละ 90 ของพื้นที่ โดยกิจกรรมการเกษตร ได้แก่ นาข้าว/นาหว้าน สวนผลไม้ผสม (เช่น ทุเรียน กุ้ง กระเทียม มังคุด และมะพร้าว เป็นต้น) เลี้ยงปลา และสวนกล้วยไม้ เป็นต้น รองลงมาเป็นการใช้ที่ดินเพื่อเป็นพื้นที่แม่น้ำลำคลองร้อยละ 5 และที่อยู่อาศัยร้อยละ 3.44

พื้นที่เกษตรมีแนวโน้มลดลงมากเช่นเดียวกับภาพรวมการลดลงของพื้นที่เกษตรของจังหวัดนนทบุรี โดยพบว่า เมื่อปี 2546 มีพื้นที่เกษตรลดลงจากปี 2536 มากถึง 29,254 ไร่ ต่อมาในช่วงปี 2537 กรมทางหลวงชนบทได้เริ่มดำเนินงานโครงการสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อมซึ่งเป็นโครงการที่ตัดผ่านใจกลางพื้นที่สีเขียวในบริเวณศึกษา ส่งผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้น โดยเฉพาะบริเวณใกล้แนวถนน การซื้อที่ดินส่วนใหญ่เพื่อเก็งกำไร (ปัจจุบันให้เช่าที่ดินเพื่อทำนาเป็นส่วนใหญ่) และทำโครงการที่ดินจัดสรร สอดคล้องกับข้อมูลการขออนุญาตจัดทำโครงการจัดสรรที่ดินจากสำนักงานที่ดินนนทบุรี ที่พบว่า ตั้งแต่ปี 2530-2549 โครงการจัดสรรที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ปลูกสร้างในบริเวณพื้นที่ศึกษามีจำนวนทั้งหมด 21 โครงการ พบมากที่สุดในตำบลท่าอิฐ 11 โครงการ รองลงมา คือ ตำบลบางพลับ 4 โครงการ และคลองข่อย 3 โครงการ และโดยเฉพาะในช่วงปี 2548-2549 ที่บริเวณแนวริมถนนราชพฤกษ์ซึ่งสร้างตัดผ่านพื้นที่ตำบลบางพลับ อ้อมเกร็ด คลองข่อย และท่าอิฐ พบว่า โครงการบ้านจัดสรรและอาคารพาณิชย์มีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่

ยังไม่มากนัก เนื่องจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรีได้ออกกฎกระทรวงห้ามก่อสร้างตัดแปลงหรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางประเภทบริเวณริมถนน และแม้ว่าผังเมืองจะอนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นหลัก ส่วนที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมทำได้บางประเภท รวมทั้งห้ามปลูกสร้างห้องแถว แต่ยังไม่สามารถหยุดการขยายตัวของเมืองจากทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาได้ เนื่องจาก การประกาศใช้ผังเมืองค่อนข้างล่าช้ามากทำให้การพัฒนาที่ผ่านมาไร้ทิศทาง นอกจากนี้ เกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่วนหนึ่งมีแนวโน้มที่จะขายที่ดินที่เคยใช้เพื่อทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงมากจากการเกิดขึ้นของโครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการประกอบอาชีพเกษตรต่อไป แต่อาจไม่เห็นความสำคัญของพื้นที่สีเขียวบริเวณนี้มากนัก เพราะหากขายบริเวณนี้ก็สามารถไปซื้อที่ดินในจังหวัดที่ต้องการได้ นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณนี้ยังประสบปัญหาน้ำท่วม ขยะ และน้ำเสีย

แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียว

แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรมบริเวณนี้มาจากการประมวลสถานการณ์การใช้ที่ดินและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบล ในพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และรวบรวมวิเคราะห์ความคิดเห็นของหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเกษตรกรในพื้นที่ทำให้สามารถสรุปแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ได้ดังนี้

1. มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์

มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์ควรนำมาใช้ เพื่อเสริมแรงจูงใจให้เจ้าของที่ดินยังคงใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรต่อไป ได้แก่

1) ควรจ่ายค่าเสียโอกาสหรือค่าเช่าที่ดินให้แก่เกษตรกร ในการขอใช้ที่ดินให้กับเกษตรกร/เจ้าของที่ดิน เพื่อใช้พื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งรองรับน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก และเพื่อสร้างความชอบธรรมในการบังคับใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมือง โดยการจ่ายเงินค่าชดเชยแก่เกษตรกรหรือเจ้าของที่ดินที่ยินยอมให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่สีเขียวต่อไป อนึ่ง ที่มาของงบประมาณเพื่อการจ่ายค่าเสียโอกาสอาจมาจาก

2) องค์การบริหารส่วนตำบลควรออกข้อบัญญัติเพื่อยกเว้นการเก็บภาษีแก่เจ้าของที่ดินเพื่อการเกษตร (นาทำเอง ไร่ละ 5 บาท, นาให้เช่า ไร่ละ 10 บาท สวนไม้ดัดคลอง ไม้ดัดถนน ไร่ละ 30 บาท, สวนดัดคลอง ดัดถนน ไร่ละ 50 บาท) และจัดเก็บภาษีผู้ที่ปล่อยที่ดินว่างเปล่าและไม่ทำประโยชน์เพิ่มขึ้น โดยอาจเพิ่มจากเดิมเสียไร่ละ 100 บาท เป็นไร่ละ 500 บาท เป็นต้น

2. มาตรการด้านการส่งเสริมการเกษตร

1) รัฐควรส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และการประกอบอาชีพเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ เช่น การทำสวนกล้วยไม้

2) รัฐควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ เพื่อเป็นรายได้เสริมและลดปัญหาหนี้สินให้กับเกษตรกร เนื่องจากบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นที่เป็นพื้นที่เกษตรใกล้เมืองนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร และมีลักษณะการเกษตรที่หลากหลายรูปแบบทั้งการทำสวนผลไม้ผสม ทำนา เลี้ยงปลา และสวนกล้วยไม้ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสวนผลไม้ที่ทางสำนักงานเกษตรนนทบุรี (2550) ระบุไว้ว่า นนทบุรีเป็นแหล่งพันธุกรรมของไม้ผลหลายชนิดโดยเฉพาะทุเรียน สวนทุเรียนจึงเปรียบเสมือนประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจของเกษตรกรชาวนนทบุรี สวนผลไม้ดั้งเดิมในจังหวัดนนทบุรีเป็นสวนที่สร้างขึ้นตามรูปแบบของ “วนเกษตร” กล่าวคือ มีลักษณะคล้ายป่า เนื่องจากมีความหลากหลายของชนิดพืช มีการจัดระบบการปลูกพืชตามลักษณะความแตกต่างของระดับเรือนยอดและระบบราก ซึ่งมีการกระจายตัวอย่างเหมาะสม ตามลักษณะของการอยู่ร่วมกันของต้นไม้ในป่าธรรมชาติ ดังนี้

1. พืชที่เลื้อย ได้แก่ ทองหลวง และกล้วย
2. พืชระดับบน ได้แก่ หมาก และมะพร้าว
3. ไม้ทรงพุ่มใหญ่ ได้แก่ ทุเรียน ขนุน กระท้อน ลิ้นจี่ มะม่วง ลำไย
4. ไม้ทรงพุ่มเตี้ย ได้แก่ ฝรั่ง น้อยหน่า ละมุด มะนาว ส้ม ส้มโอ มะเฟือง มะไฟ

และมะปราง เป็นต้น

5. พืชพื้นบ้านระดับล่าง ได้แก่ พืชผักและสมุนไพรต่างๆ เช่น ผักกอก มันต่างๆ (มันเสา มันมือเสือ มันตะพาบ กลอย) พักข้าว พริก มะเขือ ตำลึง โหระพา กะเพรา กระชาย ข่า ตะไคร้ ดีปลี ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน และพริกไทย เป็นต้น

6. พืชบังลมและรักษาความชุ่มชื้น ได้แก่ จี๋เหล็ก สะเดา ใผ่สีสุก มะขวิด และมะตูม เป็นต้น

7. พืชใช้สอย ได้แก่ มะพร้าว และใผ่สีสุก

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ โดยสามารถเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพิ่มเติมได้จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดนนทบุรีบริเวณคลองอ้อมนนท์

3. มาตรการด้านผังเมือง

1) การวางผังเมืองในอนาคตของพื้นที่บริเวณต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทุกระดับตั้งแต่เริ่มต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวและความรู้เรื่องผังเมือง

2) ขั้นตอนการวางผังเมืองในอนาคตควรปรับปรุง โดยควรจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นระดับตำบลก่อนที่จะมีการประชุมรวมทั้งจังหวัด เพื่อพิจารณาให้ความเห็นต่อร่างผังเมืองแต่ละฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่าในอนาคต พื้นที่สีเขียวในบริเวณพื้นที่ศึกษาควรมีทิศทางการพัฒนาไปเช่นไร ยกตัวอย่างเช่น พื้นที่บริเวณริมถนนที่สร้างใหม่ควรเปลี่ยนสีจากสีเขียวเป็นสีเหลืองอ่อน เป็นต้น

3) หน่วยงานรับผิดชอบหลักด้านการวางผังเมืองของจังหวัดนนทบุรี คือ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ควรเร่งจัดทำและออกกฎกระทรวง เรื่อง การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภทในพื้นที่ที่มีการก่อสร้างถนนตัดผ่าน เนื่องจาก ปัจจุบัน (2550) กรมทางหลวงชนบท กำลังดำเนินการก่อสร้างโครงการ โดยจัดทำไปพร้อมกับการก่อสร้างถนนที่จะเกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่เพื่อป้องกันปัญหาการพัฒนาบริเวณริมถนนแบบไร้ทิศทางไร้ระเบียบ เช่น โครงการถนนราชพฤกษ์-กาญจนภิเษก ที่ตัดผ่านพื้นที่ตำบลบางพลับ โครงการถนนสายบางบัวทอง-ปทุมธานี (ถนนสาย 345) ตัดผ่านตำบลคลองข่อยไปบรรจบกับถนนสายปทุมธานี เป็นต้น

4) หน่วยงานรับผิดชอบหลักด้านการวางผังเมืองของจังหวัดนนทบุรี คือ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ควรจัดทำเขตการจัดสรรที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สีเขียวให้ชัดเจน โดยประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลในทุกพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมา การอนุญาตให้จัดสรรที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยไม่มีรายละเอียดการสำรวจ/จัดเก็บข้อมูลที่ชัดเจนว่าในแต่ละตำบลมีพื้นที่คงเหลือเพื่อปลูกสร้างสิ่งต่างๆ ทั้งที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมเหลืออยู่อีกเท่าใด ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดกรอบทิศทางการจัดการพื้นที่สีเขียวให้ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

4. มาตรการด้านสิ่งแวดล้อม

1) หน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานจังหวัดนนทบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ควรจัดซื้อที่ดินเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวแบบถาวรและเป็นของรัฐ เพื่อพัฒนาเป็นสวนสาธารณะของจังหวัดนนทบุรีในอนาคต เนื่องจากกรรมสิทธิ์ที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียวตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ซึ่งในระยะยาวอาจเกิดการเปลี่ยนมือไปทำอย่างอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรได้ ประกอบกับในปัจจุบันพื้นที่จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่สีเขียวที่เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนนนทบุรี หรือ สวนสาธารณะค่อนข้างน้อย (เช่น สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ และสวนในหน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น) ดังนั้น ในอนาคตตามวิสัยทัศน์ของจังหวัดนนทบุรีที่ต้องการให้เมืองนนทบุรีเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชั้นดี เป็นเมืองและชุมชนที่น่าอยู่อาศัย ในขณะที่พื้นที่สีเขียวอาจมีแนวโน้มลดลงไป

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยั้งจะต้องมีการวางแผนเพื่อจัดซื้อที่ดินสำหรับการจัดสร้างสวนสาธารณะแห่งเมืองนนทบุรีในอนาคต โดยอาจพิจารณาบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในบริเวณพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ตำบลที่เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เดินทางเข้าถึงสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ และไม่ไกลจากฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามากนัก เพื่อจัดสร้างเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ โดยควรจัดสร้างให้มีสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งรองรับน้ำหรือเป็นแก้มลิงช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมด้วยอีกทางหนึ่ง

2) หน่วยงานรัฐด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับจังหวัดและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเร่งจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคูณภาพน้ำเสื่อมโทรม (หรือน้ำเสีย) และขยะในบริเวณพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้มี

แนวโน้มปัญหารุนแรงมากในอนาคต โดยในเบื้องต้นจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งควรเข้มงวดกับการจัดการปัญหาน้ำเสียระดับครัวเรือน ทั้งนี้ ตามคำสั่งของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนับสนุนให้ทุกบ้านเรือนติดตั้งบ่อดักไขมัน

5. มาตรการทางสังคมเพื่อสร้างแรงจูงใจในการรักษาพื้นที่สีเขียว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมเชิงบวก เพื่อให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สีเขียวเล็งเห็นคุณค่า ประโยชน์ และมีความภาคภูมิใจในการช่วยกันรักษาพื้นที่สีเขียว และเห็นว่าการอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สีเขียวเป็นข้อได้เปรียบ เพราะมีสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด มีการเดินทางคมนาคมที่สะดวก ถนนหนทางมีความสวยงามแวดล้อมด้วยสวนผลไม้และนาข้าวริมทาง ทั้งนี้ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติที่ว่า “พื้นที่สีเขียวทำให้ที่ดินราคาถูก” ไปด้วย

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2548. ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร วันที่ 31 ธันวาคม 2548 (Online). www.dopa.go.th/news/pk20041231.htm, 1 กันยายน 2549.
- กรมทางหลวงชนบท. 2542. เอกสารประชาสัมพันธ์โครงการ: โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม. ม.ป.ท. (อค์สำเนา)
- _____. 2548. แผนที่แสดงแนวเส้นทางโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณห้าแยกปากเกร็ดฯ.
- _____. 2548. รายงานความก้าวหน้าประจำเดือน ฉบับที่ 21 โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม สัญญาที่ 1 แนวตะวันออก-ตะวันตก.
- _____. 2548. รายงานความก้าวหน้าประจำเดือน ฉบับที่ 21 โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม สัญญาที่ 2 แนวเหนือ-ใต้.
- _____. 2548. แผนที่โครงข่ายถนนของกรมทางหลวงชนบทในเขตกรุงเทพมหานครและนนทบุรี (Online). www.dor.go.th/~pakkret/assets/RATCHAPHURK-MAP.jpg, 5 กันยายน 2549.
- _____. 2548. แผนที่ตั้งโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม (Online). www.dor.go.th/~pakkret/pkbmap.html, 5 กันยายน 2549.
- _____. 2548. โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนต่อเชื่อม (Online). www.dor.go.th/pakkret, 5 กันยายน 2549.

กรมการพัฒนาชุมชน. 2549. ข้อมูลทั่วไป: ต. คลองข่อย อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี (Online).

www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=120610, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลทั่วไป: ต. คลองพระอุดม อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี (Online).

www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=120606, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลทั่วไป: ต. ทำอิฐ อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี (Online).

www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=120607, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลทั่วไป: ต. บางตะไนย์ อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี (Online).

www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=120605, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลทั่วไป: ต. อ้อมเกร็ด อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี (Online).

www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=120609, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลตำบลจังหวัดนนทบุรี (online).

www.thaitambon.com/tambon/tamplist.asp?ID=12, 5 กันยายน 2549.

กรมพัฒนาที่ดิน. 2544. ภูมิสารสนเทศดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินจังหวัดนนทบุรี. [CD-ROM].

ศูนย์สารสนเทศ, กรมพัฒนาที่ดิน.

_____. 2549. ระบบฐานข้อมูลกลุ่มชุดดิน (Online). <http://giswebladd.ddd.go.th>, 5 กันยายน

2549.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. 2542. รายงานสรุปการสร้างความเป็นธรรมจากการบังคับใช้ประโยชน์ที่ดิน.

_____. 2544. เกณฑ์และมาตรฐานการวางและจัดทำผังเมืองรวม ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2544.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. 2545. คำจำกัดความและความหมายที่ใช้ในด้านผังเมือง ศัพท์ทางผังเมืองที่พบเสมอ คำจำกัดความและความหมายที่ใช้ในด้านวิจัย.

_____. 2547. รายงานการศึกษานับสุดท้าย (Final Report) โครงการศึกษา เรื่องหลักกฎหมายผังเมืองของต่างประเทศ กรณีศึกษา: ประเทศสหรัฐอเมริกา.

_____. 2547. รายงานการศึกษานับสุดท้าย (Final Report) โครงการศึกษา เรื่อง หลักกฎหมายผังเมืองของต่างประเทศ กรณีศึกษา: ประเทศสหราชอาณาจักร.

_____. 2548. ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี (พ.ศ. 2548). ม.ป.ท.

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2549. ระบบสารสนเทศองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Online). www.thailocaladmin.go.th/ABTInfoSystem/abtInfoSys.jsp, 1 กันยายน 2549.

_____. 2549. ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแยกรายจังหวัด ณ วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2549 (Online). [www.thailocaladmin.go.th/upload/schemaID\[14\]/11_1150432361140_ma.pdf](http://www.thailocaladmin.go.th/upload/schemaID[14]/11_1150432361140_ma.pdf), 1 กันยายน 2549.

กรุงเทพมหานคร. 2542. ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่1). ม.ป.ท.

_____. 2543. รายงานขั้นสมบูรณ์โครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณชุมชนท่าพระจันทร์ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: เจปรีนซ์.

กรวิภา วิชาชัย. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมือง กรณีศึกษา การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในกระบวนการจัดทำผังเมืองรวม. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลาม ตำบลท่าอิฐ. 2549. สันทนากลุ่ม, 30 ธันวาคม 2549.

โครงการชลประทานนนทบุรี. มปป. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ
จังหวัดนนทบุรี. ม.ป.ท. (อัดสำเนา)

เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2549

ชัยโรจน์ เจนธำรง. 2530. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผนและออกแบบ
ชุมชนเมือง. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชน
เมือง, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชาวบ้านในพื้นที่ 6 ตำบล. 2549. สัมภาษณ์, 16-30 ธันวาคม 2549.

ตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา 6 ตำบล. 2549. สันทนา กลุ่ม, 16-30 ธันวาคม 2549.

ทรงยศินทร์ ชนปทาธิป. 2544. ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและผลกระทบต่อการพัฒนาเมือง
: กรณีศึกษาเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมือง
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม. 2549. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2549.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองข่อย. 2549. สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางตะไนย์. 2549. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2549.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ. 2549. สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2549.

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด. 2549. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2549.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. 2549. ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบชุมชนเมือง สภาพแวดล้อม และ
สิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรม. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2549

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองข่อย. 2549. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2549.

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐ. 2549. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2549.

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ. 2549. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2549.

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด. 2549. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2549.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทธยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์, และชลกาญจน์
 ฮาชันนารี. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
 โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

_____. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการ
 ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. อ้างถึง WHO/UNICEF. 1978. **Report of the
 International Conference on Primary Health Care.** New York: N.P. Press

_____. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการ
 ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. อ้างถึง อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว.. 2531. **ปัญหาการ
 พัฒนาชนบท บทเรียนจากกรณียกกระบัตร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง.**
 ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 (นนทบุรี). 2549. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2549

ภาสมา สุทธิพงษ์. 2536. การศึกษาเพื่อหารูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมในการพัฒนาและอนุรักษ์
 พื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง: กรณีศึกษาพื้นที่สีเขียวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร.
 วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง, จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

ภาสมา สุทธิพงษ์. 2536. การศึกษาเพื่อหารูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมในการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง: กรณีศึกษาพื้นที่สี่เขี้ยวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึง วชรวิพรรณ เจริญเรื่องวานิชย์. 2532. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม เนื่องจากผลของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสาธารณประโยชน์ กรณีศึกษาชุมชนแขวงตลิ่งชันและแขวงฉิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2536. การศึกษาเพื่อหารูปแบบที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมในการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง: กรณีศึกษาพื้นที่สี่เขี้ยวฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึง นริสา โพธิ์เดช. 2534. อิทธิพลของถนนบางกอกน้อย-นครชัยศรีต่อเขตตลิ่งชันและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย. 2548. รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 โครงการศึกษาเพื่อจัดทำผังการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม ซึ่งอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จังหวัดนนทบุรี, 7 ธันวาคม 2549.

_____. 2549. รายงานผลการสำรวจพื้นที่ทางน้ำ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำผังการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม ซึ่งอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จังหวัดนนทบุรี, 5 มกราคม 2549.

โยธาทองการการบริหารส่วนตำบลคลองข่อย. 2549. สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2549.

โยธาทองการการบริหารส่วนตำบลท่าอิฐ. 2549. สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม 2549.

โยธาทองการการบริหารส่วนตำบลบางตะไนย์. 2549. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2549.

โยธาทรงการการบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด. 2549. สัมภาษณ์, 21 ธ.ค. 2549.

รักษาการโยธาทรงการการบริหารส่วนตำบลคลองพระอุดม. 2549. สัมภาษณ์, 25 ธ.ค. 2549.

รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐ. 2549. สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2549.

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา. 2549. เล่มที่ 123 ตอนที่ 55 ก, หน้า 4

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา. 2549. เล่มที่ 123 ตอนที่ 93 ก, หน้า 5

ลือชัย ครุฑน้อย. 2541. การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวให้มีสิ่งปลูกสร้างประเภททาวน์เฮาส์และอาคารพาณิชย์ กรณีศึกษา : ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. ตุลาคม 2541. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2541. การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สีเขียวให้มีสิ่งปลูกสร้างประเภททาวน์เฮาส์และอาคารพาณิชย์ กรณีศึกษา : ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร. ตุลาคม 2541. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึง สุวัฒนา ธาณัติ. 2536. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการมหาวิทยาลัยมหิดล “กรุงเทพฯ คดีศึกษา ร.ศ. 211 ทิศทางและเครือข่ายงานวิจัย”, 7 เมษายน 2536.

วรารคณา วัธโย. 2540. แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน: กรณีศึกษา สุขาภิบาลเจ้าเจ็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการจราจรและขนส่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และ สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. 2549. เอกสารประกอบการสัมมนา ครั้งที่ 2 โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบสะพานพระนั่งเกล้า เพื่อรองรับการจราจรในอนาคต, 27 กันยายน 2549.

สุริ บุญญาพงษ์. ม.ป.ป. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. 2550. ข้อมูลการเกษตรจังหวัดนนทบุรี.

_____. 2549. สรุปพื้นที่เสียหายจากอุทกภัยจังหวัดนนทบุรี.

สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. 2548. ข้อมูลจังหวัด (Online). www.nonthaburi-poc.go.th/poc01-01.php, 5 กันยายน 2549.

_____. 2549. ตำบลในจังหวัดนนทบุรี (Online).
www.nonthaburi.go.th/web/tumbon/tumbon10.html, 5 กันยายน 2549.

สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี. 2549. บัญชีรายชื่อผู้ได้รับอนุญาตให้ทำการจัดสรรที่ดิน.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดนนทบุรี. 2550. รายงานหลัก: โครงการ
ศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการจัดการน้ำเสียขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัด
นนทบุรี.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547. รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย
แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. 2547. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียในการจัดทำนโยบาย แผน มาตรการ กฎหมาย หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติ.
เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. อ้างถึง สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาระบบราชการและมูลนิธิสถาบันกฎหมาย. 2546. เอกสารชี้แจงพระราชกฤษฎีกาว่า
ด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. คู่มือการพัฒนาพื้นที่
สีเขียว. เชียงใหม่: โทนัลเลอร์.

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนนทบุรี. 2548. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
น้ำท่วมจังหวัดนนทบุรี.

สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี. 2548. คู่มือการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง
ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี. ม.ป.ท.

_____. 2548. กฎกระทรวงกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบาง
ชนิดหรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วนของท้องที่ อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอ
เมืองนนทบุรี และอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. 28 กันยายน 2549.

_____. 2549. รายงานฉบับสุดท้ายโครงการศึกษาเพื่อจัดทำผังการพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบ
โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อม ซึ่ง
อยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จังหวัดนนทบุรี.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนนทบุรี. 2550. ข้อมูลการให้บริการ ผู้ป่วยนอก-ใน ทั้งจังหวัด
ประจำปีงบประมาณ 2548 (Online). <http://nonhaburi.moph.go.th>, 5 มกราคม 2550.

สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี. 2546. รายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546: นนทบุรี.
กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรมธุรกิจ.

สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี. 2548. รายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2548: นนทบุรี.
กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรมธุรกิจ.

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี. 2549. จำนวนโรงงานแยกตามจำพวก จังหวัดนนทบุรี
(Online). [www.m-industry.go.th/min/intro/province/Nonhaburi/web](http://www.m-industry.go.th/min/intro/province/Nonhaburi/web/factdata_con/statistics.htm)
[/factdata_con/statistics.htm](http://www.m-industry.go.th/min/intro/province/Nonhaburi/web/factdata_con/statistics.htm), 5 มีนาคม 2550.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2544. เอกสารประกอบสัมมนาเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 โครงการแผนหลัก และแผนปฏิบัติการสร้างเสริมจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, สถาบันพระปกเกล้า, และสำนักงานคณะกรรมการประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชน. 2545. พิมพ์ครั้งที่ 2. ธรรมชาติที่วัดได้: ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: ไทยกราฟิคแอนด์พริ้นท์.

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2545. พิมพ์ครั้งที่ 2. โครงการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวัฒนา ธาดานิติ. 2543. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง.” การประชุมวิชาการ สาขาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองและผังเมือง ครั้งที่ 1 เรื่อง “มหานคร”. มปท, 89-96.

สหกรณ์การเกษตรปากเกร็ด จำกัด. 2549. “ผลการดำเนินงานของสหกรณ์”. วารสารสหกรณ์ การเกษตรปากเกร็ด จำกัด 1 (1): 1.

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าอิฐ. 2549. โครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการโรงฆ่าสัตว์ และระบบบำบัดน้ำเสียมาตรฐาน GMP. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัดสำเนา)

องค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด. 2549. ข้อบัญญัติตำบล เรื่อง การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนการให้อาคารบางชนิด หรือบางประเภทในพื้นที่บางส่วนในท้องที่ องค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ม.ป.ท. (อัดสำเนา)

อนุวงศ์ ชานูตร. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังเมืองรวม ศึกษาเฉพาะกรณีผัง เมืองรวมเมืองพนัสนิคม จ. ชลบุรี. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา.

American Planning Association. 2006. **APA Announces 2005 National Planning Award**

Recipients (Online). www.planning.org/newsreleases/2004/ftp121404.htm, September 15, 2006.

Petkova, E., C. Maurer, N. Henninger, F. Irwin, J. Coyle, and G. Hoff. 2002. **Closing the**

Gap: Information, Participation and Justice in Decision-Making for the

Environment. Washington, DC: World Resources Institute.

The Wikimedia Foundation. 2006. **Greenbelt** (Online). <http://en.wikipedia.org/wiki/Greenbelt>,

September 15, 2006.

United Nations Environment Programme. 2002. **Rio Declaration on Environment and**

Development (Online).

<http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=78&ArticleID=1163>, September 15, 2006.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพรวมจังหวัดนนทบุรี

ภาพรวมจังหวัดนนทบุรี

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลภาพรวมของจังหวัดนนทบุรี เพื่อทำความเข้าใจลักษณะพื้นที่ในทุกด้าน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสามารถข้อมูลได้ตามหัวข้อ ได้แก่ ภูมิประเทศ อาณาเขต การปกครอง ประชากร คมนาคม สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ดินและการใช้ที่ดิน เศรษฐกิจ และปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่นนทบุรี รายละเอียดมีดังนี้

“นนทบุรี ที่อยู่อาศัยชั้นดีของคนทุกระดับ พร้อมสรรพภาคบริการที่ได้มาตรฐาน”

วิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดนนทบุรี
สำนักงานจังหวัดนนทบุรี (2548)

ภูมิประเทศ อาณาเขต และการปกครอง

จังหวัดนนทบุรีเป็น 1 ใน 5 จังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครอันประกอบด้วย นนทบุรี สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรสาคร และปทุมธานี จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพประมาณ 20 กิโลเมตร เนื้อที่ทั้งจังหวัดมีจำนวน 622.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 388,393 ไร่ (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2549) พื้นที่จังหวัดมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านจากเหนือจรดใต้จึงแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีคู คลอง ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและคลองขุดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งคลองระยะสั้นและระยะยาวที่เชื่อมโยงติดต่อกันเปรียบประดุจใยแมลงมุมเป็นเส้นทางสัญจรไปมาติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

ย่านชุมชนหนาแน่นจะพบบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและตามริมคลองสายต่างๆ โดยทั่วไป พื้นที่ส่วนที่อยู่ห่างจากแม่น้ำลำคลองเป็นที่สวนและไร่นา ซึ่งมักจะมีปัญหาน้ำท่วมอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ในบางอำเภอที่เคยเป็นสวนผลไม้ต่างๆ และมีเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่ได้อพยพมาจากทุกภาค

ของประเทศ พื้นที่ของบางอำเภอยังเป็นท้องรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางกรวย และอำเภอบางใหญ่ ที่มีการจัดสรรที่ดินและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นอย่างหนาแน่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานครด้วย

อาณาเขตของจังหวัดนนทบุรีติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดปทุมธานี และพระนครศรีอยุธยา
ทิศใต้	ติดกับจังหวัดกรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันออก	ติดกับจังหวัดกรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันตก	ติดกับจังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2549 จังหวัดนนทบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 52 ตำบล 431 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอดังนี้ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย และอำเภอปากเกร็ด (สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี, 2548) และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนทั้งหมด 46 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 2 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 6 และองค์การบริหารส่วนตำบล 35 แห่ง (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2549)

ประชากร

จากสถิติกรมการปกครอง (2549) เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 สรุปว่า จังหวัดนนทบุรีมีประชากรตามทะเบียนราษฎรจำนวนทั้งสิ้น 972,280 คน ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรีร้อยละ 89.75 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 6.91 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 1.19 นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆอีก ร้อยละ 2.15

ปัจจุบันผู้ที่อาศัยในจังหวัดนนทบุรีเป็นคนไทยที่อพยพมาจากทุกภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง อยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ และยังคงความเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท ชาวไทยทั่วทุกภูมิภาคจึงมาพักอาศัยที่จังหวัดนนทบุรี เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้น ความหนาแน่นของประชากรและ

ขุดยานพาหนะภายในจังหวัดนนทบุรีจึงไม่แตกต่างจากกรุงเทพฯ มากนัก โดยเฉพาะอำเภอที่อยู่ติดกับกรุงเทพฯ การเพิ่มขึ้นของประชากรและชุมชนเมืองส่งผลให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงส่งผลให้ผลผลิตทางเกษตรกรรมที่ขึ้นชื่อของจังหวัดลดลง โดยเฉพาะผลไม้ที่ขึ้นชื่อของนนทบุรี คือ “ทุเรียนนนท์” ซึ่งเป็นผลไม้หายากในปัจจุบัน

ด้านชนชาติของประชากรของจังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย คนไทยที่สืบเชื้อสายมาจากหลายเชื้อชาติได้แก่ ไทย จีน มอญ และแขก เป็นต้น โดยชนชาติไทยมีอยู่ทั่วไปทุกอำเภอและเป็นชนส่วนใหญ่ที่สุดของจังหวัด แต่ไม่มีปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเข้ามาอยู่ในจังหวัดนนทบุรีตั้งแต่เมื่อใด รองลงไปเป็นคนไทยเชื้อสายจีนซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานความเป็นมาที่แน่ชัดเช่นกัน แต่สันนิษฐานว่าคงจะเข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ชาวไทยเชื้อสายมอญนั้นส่วนใหญ่พักอยู่อาศัยบริเวณอำเภอปากเกร็ด ตั้งแต่ปากคลองบางตลาดฝั่งเหนือลำแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออกและตะวันตก ตำบลอ้อมเกร็ด ตำบลเกาะเกร็ด ชาวไทยสืบเชื้อสายมอญอพยพเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2317 และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 2) เมื่อ พ.ศ. 2358 เรียกว่า “มอญใหม่” โปรดให้แยกย้ายไปอยู่ตามเมืองต่างๆ เช่น ปทุมธานี นนทบุรี และสมุทรปราการ

ชาวไทยอิสลามที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบางกระสอ ตำบลบางตะนาวศรี อำเภอเมืงนนทบุรี มีเชื้อสายเป็นชาวปัตตานี มาอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะตำบลบางกระสอคันตระกูลได้เป็นแม่ทัพนายกองคนสำคัญของไทยหลายคน สำหรับชาวไทยอิสลามที่ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด เป็นเชื้อสายชาวเมืองไทรบุรี เข้ามาอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 3

การคมนาคม

เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครถึง 2 ด้าน ทั้งทางฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ทำให้การคมนาคมมีความสะดวกทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ดังนี้

ทางบก แบ่งออกเป็นเส้นทางรถยนต์ และเส้นทางรถไฟ โดยเส้นทางรถยนต์แบ่งตาม 2 ฝั่งแม่น้ำ คือ

- ฟังตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีถนนที่สำคัญ ได้แก่ ถนนพินุลสงคราม ถนนประชากรบุรี ถนนติวานนท์ ถนนงามวงศ์วาน ถนนสายสนามบินน้ำ และถนนแจ้งวัฒนะ ส่วนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีถนนสำคัญ ได้แก่ ถนนสายบางกรวย-ไทรน้อย ถนนวงแหวนรอบนอกสายบางบัวทอง-ตลิ่งชัน ถนนสายสุพรรณบุรี-บางบัวทอง

เส้นทางรถไฟ เนื่องจากนนทบุรีมีเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครจึงสามารถใช้เส้นทางคมนาคมขนส่งทางรถไฟ โดยอาศัยเส้นทางและสถานีที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครได้สะดวก เช่น สถานีรถไฟหลักสี่ สถานีรถไฟดอนเมือง และสถานีรถไฟบางซื่อ เป็นต้น

ทางน้ำ จังหวัดนนทบุรีมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางจังหวัด จึงสามารถใช้เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาดังกล่าวติดต่อกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้ทุกจังหวัด การคมนาคมขนส่งทางน้ำเป็นเส้นทางที่สำคัญมากตั้งแต่ยุคอดีต แม้จะลดความสำคัญลงเนื่องจากความสะดวกในการคมนาคมทางบกมีมากขึ้น แต่การขนส่งทางน้ำก็ช่วยแบ่งเบาปัญหาการจราจรบนถนนสายหลักได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนเช้าและเย็นนั้น เส้นทางคมนาคมทางน้ำได้รับความนิยมมาก โดยทางจังหวัดนนทบุรีได้จัดสร้างสถานีเรือโดยสารสาธารณะบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น ท่าหน้าปากเกร็ด สะพานพระราม 6 ท่าหน้านนทบุรี (ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) และท่าหน้าบางศรีเมือง (ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) เพื่อใช้ขนส่งติดต่อทั้งภายในเขตจังหวัดและระหว่างจังหวัด ซึ่งสามารถใช้เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองต่างๆ เช่น คลองพระพิมล คลองบางบัวทอง คลองบางขุนศรี คลองบางใหญ่ คลองลากฉ่อน และคลองมหาสวัสดิ์ เป็นต้น

ทางอากาศ แม้ว่าจังหวัดนนทบุรีไม่มีสนามบินในพื้นที่จังหวัด แต่เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ติดกับกรุงเทพมหานครซึ่งมีสนามบินแห่งใหม่ คือ “สนามบินสุวรรณภูมิ” การเดินทางจากนนทบุรีไปสนามบินจึงมีความสะดวก โดยสามารถเดินทางได้ทั้งเส้นทางถนนตามปกติและขึ้นทางด่วนพิเศษ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

น้ำประปา จังหวัดนนทบุรีได้รับบริการน้ำประปาจากการประปานครหลวง (สาขานนนทบุรีและสาขางบางบัวทอง) พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสามารถเข้าถึงบริการน้ำประปาของการประปา

นครหลวงได้ สำหรับพื้นที่ยังไม่ได้บริการจากการประปานครหลวงนั้นจะใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้น น้ำคลอง และบ่อน้ำบาดาล ในด้านน้ำดื่ม จากข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2547 พบว่า จังหวัดนนทบุรีไม่มีจำนวนหมู่บ้านที่ไม่สามารถหาน้ำสะอาดดื่มได้เพียงพอตลอดปี

ไฟฟ้า จังหวัดนนทบุรีได้รับบริการกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าานครหลวง (เขตนนทบุรี และเขตบางใหญ่) สำหรับการเข้าถึงบริการไฟฟ้าของประชาชน จากข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2547 พบว่า พื้นที่จังหวัดนนทบุรีมีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน

โทรศัพท์ ปี พ.ศ. 2547 จังหวัดนนทบุรีมีโทรศัพท์ 27 ชุมสาย รวมจำนวน 120,538 เลขหมาย

ชลประทาน จังหวัดนนทบุรีมีโครงการชลประทาน 3 โครงการ ได้แก่ (1) โครงการชลประทานชลประทานนนทบุรี (2) โครงการชลประทานพระยาบรรลือ และ (3) โครงการชลประทานพระพิมล รวมแล้วครอบคลุมพื้นที่เกษตรจำนวนทั้งหมด 188,455 ไร่

สาธารณสุข จากข้อมูลของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนนทบุรี (2549) ระบุว่าใน ปี พ.ศ. 2548 มีสถานบริการด้านสาธารณสุขหรือสถานพยาบาลรวมทั้งหมด 103 แห่ง แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ โรงพยาบาลทั่วไป 2 แห่ง โรงพยาบาลชุมชน 5 แห่ง โรงพยาบาลเฉพาะทาง 4 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 7 แห่ง สถานีอนามัย 76 แห่ง และสถานพยาบาลในสังกัดเทศบาล 9 แห่ง โดยสามารถให้บริการผู้ป่วยนอกได้จำนวน 1,180,734 ราย และสามารถให้บริการผู้ป่วยใน (เฉพาะโรงพยาบาล) จำนวน 137,719 ครั้ง และมีระยะเวลาเดินทางไปสถานพยาบาลที่ใกล้ที่สุด เฉลี่ยประมาณ 30 นาที

การศึกษา จังหวัดนนทบุรีมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี 2 เขต คือ เขต 1 (ดูแลพื้นที่อำเภอเมืองนนทบุรีและอำเภอบางกรวย) และเขต 2 (ดูแลอำเภอปากเกร็ด อำเภอบางบัวทอง อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย) สถานศึกษาในจังหวัดนนทบุรีมีจำนวนทั้งหมด 304 แห่ง ประกอบด้วยโรงเรียนสังกัดอนามัยแม่และเด็ก 1 แห่ง สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล 33 แห่ง เทศบาล 5 แห่ง โรงเรียนเอกชน 104 แห่ง และโรงเรียนรัฐบาล 160 แห่ง

ศาสนา ประชากรในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ตามลำดับ ปี พ.ศ. 2547 จังหวัดนนทบุรีมีศาสนาสถานรวมทั้งหมด 226 แห่ง แบ่งเป็น วัด 188 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง โบสถ์คริสต์ 18 แห่ง และมัสยิด 19 แห่ง (สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี, 2548)

ดินและการใช้ที่ดิน

ข้อมูลด้านคุณภาพดินจากสถานีพัฒนาที่ดินนนทบุรี (2549) พบว่า ดินในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย 9 ชุดดิน ได้แก่ ชุดดินบางกอก (Bk) ชุดดินบางเขน (Bn) ชุดดินธนบุรี (Tb) ชุดดินเสนา (Se) ชุดดินรัชบุรี (Tan) ชุดดินองค์รักษ์ (Ok) ชุดดินรังสิต (Rs) ชุดดินบางเลน (Bl) และชุดดินอยุธยา (Ay) ซึ่งคุณภาพดินเหล่านี้มีความเหมาะสมในการเพาะปลูก ดังนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2549)

ตารางผนวกที่ ก1 ความเหมาะสมในการเพาะปลูกของดินในจังหวัดนนทบุรี

(หน่วย: ไร่)

ความเหมาะสมในการเพาะปลูก	พื้นที่
1f	108,567.86
2	1,698.85
2f	4,141.19
3f	105,295.57
8	74,052.05
10f	25.36
11f	36,811.53
ที่อยู่อาศัย	111,983.92
รวมพื้นที่ทั้งหมด	442,576.33

หมายเหตุ: สัญลักษณ์มีความหมายดังนี้

- 1f หมายถึง ดินมีความเหมาะสม แต่มีปัญหา น้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูเพาะปลูก
- 2 หมายถึง ดินไม่ค่อยเหมาะสม
- 2f หมายถึง ดินไม่ค่อยเหมาะสม มีปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำป่า ทำให้เสียหายในฤดูเพาะปลูก
- 3f หมายถึง ดินไม่เหมาะสม และมีปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูเพาะปลูก

- 8 หมายถึง ดินเหมาะสมกับการปลูกไม้ผล พืชผัก และพืชไร่บางชนิด แต่มีปัญหา^๑น้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน
- 10f หมายถึง ดินเหมาะสมกับการทำนา แต่มีปัญหา^๑น้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน
- 11f หมายถึง ดินเหมาะสมกับการทำนา แต่มีปัญหา^๑น้ำท่วมหรือน้ำป่าทำให้เสียหายในฤดูฝน
- ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน (2549)

ด้านการใช้ที่ดินนั้น จากสำมะโนเกษตร พ.ศ. 2546 (สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี, 2548) เรื่องการถือครองเนื้อที่ทำการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี พบว่า จังหวัดนนทบุรีมีผู้ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรจำนวนทั้งหมด 14,445 ราย โดยมีเนื้อที่เกษตรรวมทั้งสิ้น 164,039 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.2 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด (388,939 ไร่) เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมีมากที่สุด ในอำเภอไทรน้อยจำนวนร้อยละ 23.5 รองลงมาเป็นอำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย อำเภอบางบัวทอง อำเภอปากเกร็ด และอำเภอเมืองนนทบุรี จำนวนร้อยละ 20.1 ร้อยละ 14.4 ร้อยละ 15.9 ร้อยละ 12.9 และร้อยละ 11.2 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย พบว่า พื้นที่เกษตรมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับปี 2536 ที่มีเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย 13.0 ไร่ ในขณะที่ ปี 2546 มีเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย 11.35 ไร่ (สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี, 2548)

ตารางผนวกที่ ก2 จำนวนผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรของจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2546

อำเภอ	ผู้ถือครองทำการเกษตร		เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร		เนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ย (ไร่)
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ	
เมืองนนทบุรี	1,620	11.21	5,641	3.44	3.48
บางกรวย	2,377	16.44	10,988	6.70	4.62
บางใหญ่	2,904	20.09	26,617	16.23	9.17
บางบัวทอง	2,299	15.90	28,321	17.26	12.32
ไทรน้อย	3,392	23.47	76,848	46.85	22.66
ปากเกร็ด	1,863	12.89	15,624	9.52	8.39
รวม	14,455.00	100.00	164,039	100.00	11.35

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2546)

ตารางผนวกที่ ก3 เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดินและลักษณะ
การถือครองที่ดิน

รายการ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งหมด	164,039.00	100
จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน		
- ที่ปลูกข้าว	108,397.00	66.08
- ที่ปลูกยางพารา	ไม่มี	ไม่มี
- ที่พืชยืนต้นและไม้ผล	30,759.00	18.75
- พืชไร่	290.00	0.18
- ที่พืชผัก สมุนไพร ไม้ดอกและไม้ประดับ	17,373.00	10.59
- ที่ปลูกสวนป่า	13.00	0.01
- ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	189.00	0.12
- คอกสัตว์	474.00	0.29
- ที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด	3,151.00	1.92
- ที่อื่นๆ	3,393.00	2.07
จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน		
- เนื้อที่ของตนเอง	94,439.00	57.57
- เนื้อที่ไม่ใช่ของตนเอง	69,600.00	42.43
รวม	164,039.00	100.00

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2548)

ตารางผนวกที่ ก4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน จำนวนผู้ถือครอง และเนื้อที่ถือครองทำการเกษตร จังหวัด
นนทบุรีปี พ.ศ. 2536 และ 2546

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พ.ศ. 2536		พ.ศ. 2546	
	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)
ปลูกข้าว	5,821.00	126,632.00	4,748.00	108,397.00
ปลูกพืชยืนต้น และ ไม้ผล	8,809.00	46,328.00	7,580.00	30,759.00
ปลูกพืชไร่	87.00	295	100.00	290.00

ตารางผนวกที่ ก4 (ต่อ)

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พ.ศ. 2536		พ.ศ. 2546	
	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)	ผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่ (ไร่)
ปลูกพืชผัก สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ	2,990.00	15,419.00	3,644.00	17,373.00
ปลูกสวนป่า	4.00	11.00	3.00	13.00
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	22.00	337.00	43.00	189.00
คอกสัตว์	ไม่มี	ไม่มี	440.00	474.00
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่น้ำจืด	ไม่มี	ไม่มี	1,349.00	3,151.00
ที่อื่นๆ	1,075.00	4,271.00	1,892.00	3,393.00
รวม	14,856.00	193,293.00	14,455.00	164,039.00

หมายเหตุ: * หมายถึง ผู้ถือครอง 1 ราย อาจรายงานการใช้ประโยชน์ที่ดินมากกว่า 1 ลักษณะ
ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดนนทบุรี (2548)

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เกษตรในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ใช้เพื่อการปลูกข้าว จำนวน 108,397 ไร่ หรือร้อยละ 66.1 รองลงมาเป็นปลูกพืชยืนต้นและไม้ผล และอันดับสามเป็นการปลูกพืชผักสมุนไพรและไม้ประดับ จำนวนร้อยละ 18.7 และ 10.6 ตามลำดับ และพบว่าเนื้อที่ถือครองที่ใช้ทำการเกษตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.6 เป็นที่ดินของตนเอง

เศรษฐกิจ

ประชากรชาวจังหวัดนนทบุรีมีรายได้เฉลี่ย 113,713 บาทต่อปี โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจาก สาขาอุตสาหกรรม รองลงมาเป็นสาขาก่อสร้าง สาขาบริการ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก และสาขานาคาการ ประกันภัย และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ สาขาเกษตรกรรมทำรายได้เป็นอันดับหก จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2547 จังหวัดนนทบุรี มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ณ ราคาประจำปี พ.ศ. 2547 87,682 ล้านบาท ซึ่งขยายตัวสูงขึ้นร้อยละ 15.1 เมื่อเทียบกับปี 2546 ซึ่งเป็นผลมาจากแผนการกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศ ทั้งการใช้จ่ายภายในประเทศและการเพิ่มการลงทุนของภาครัฐ สำหรับมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเฉลี่ยต่อหัว 80,927 บาทต่อปี จัดอยู่ในลำดับที่ 6 ของเขตกรุงเทพและปริมณฑล

และอยู่ในลำดับที่ 20 ของประเทศ จากฐานข้อมูลด้านความยากจนตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ) พบว่า จังหวัดนนทบุรีไม่มีหมู่บ้านยากจน ไม่มีจำนวนครัวเรือนและประชากรของหมู่บ้านที่ยากจนตามเกณฑ์ จปฐ. (รายได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อครัวเรือนต่อ)

โรงงานอุตสาหกรรม

ข้อมูลโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดนนทบุรีมีรายละเอียดดังตาราง

ตารางผนวกที่ ก5 จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมแยกตามจำพวก จังหวัดนนทบุรี

จำพวกที่	จำนวนโรงงาน (แห่ง)	เงินทุน (บาท)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	แรงม้า (แรงม้า)
1	28	58,553,000	154	20	174	207.12
2	208	1,063,873,621	1,340	1,025	2,365	6,074.52
3	1,714	61,116,063,235	38,069	41,085	79,154	1,241,264
รวม 3 จำพวก	1,950	62,238,489,856	39,563	42,130	81,693	1,247,546

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ วันที่ 7 เมษายน 2549

ที่มา: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนนทบุรี (2549)

การท่องเที่ยว

ภาพรวมของการเดินทางท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 มีนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากกว่าชาวต่างประเทศอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีเป็นเมืองที่อยู่ติดกับกรุงเทพมหานคร การเดินทางและเส้นทางคมนาคมสะดวกทั้ง สำหรับพาหนะที่นิยมเดินทางเข้ามาในจังหวัดนนทบุรีนั้น เนื่องจากจังหวัดนี้ไม่มีทั้งสนามบินและสถานีรถไฟ ดังนั้น การเดินทางของผู้มาเยี่ยมเยือนส่วนใหญ่จึงเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 50.87 และรองลงมาเป็นการเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง ร้อยละ 42.30

ตารางผนวกที่ ก6 สรุปข้อมูลผู้เยี่ยมชม ปี 2548 จังหวัดนนทบุรี

(หน่วย: คน)

รายการข้อมูล	มกราคม - ธันวาคม 2548		
	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
จำนวนผู้เยี่ยมชม	514,138	45,630	559,768
นักท่องเที่ยว	277,578	11,487	289,065
นักทัศนจร	236,560	34,143	270,703
จำนวนผู้เยี่ยมชมจำแนกตามพาหนะ	514,138	45,630	559,768
การเดินทาง			
เครื่องบิน	-	-	-
รถไฟ	-	-	-
รถโดยสารประจำทาง	215,215	21,557	236,772
รถส่วนตัว	264,386	20,369	284,755
อื่น ๆ	34,537	3,704	38,241
จำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกตามประเภทที่พัก	277,578	11,487	289,065
โรงแรม	238,846	11,331	250,177
เกสต์เฮาส์	-	-	-
บังกาโล/รีสอร์ท	-	-	-
บ้านญาติ/เพื่อน	33,782	156	33,938
ที่พักในอุทยานฯ	-	-	-
อื่น ๆ	4,950	-	4,950
ระยะเวลาพำนักรถยนต์นักท่องเที่ยว (วัน)	1.85	1.18	1.82
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/คน/วัน	544.82	767.97	558.85
นักท่องเที่ยว	567.08	836.61	575.09
บ้านรับรองฯ	-	-	-
นักทัศนจร	496.49	740.72	527.30
รายได้ (ล้านบาท)	408.66	36.63	445.29
นักท่องเที่ยว	291.21	11.34	302.55
นักทัศนจร	117.45	25.29	142.74

หมายเหตุ: ผู้เยี่ยมเยือน หมายถึง นักท่องเที่ยวและนักทัศนาจร

นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้เยี่ยมเยือนที่ค้างคืน

นักทัศนาจร หมายถึง ผู้เยี่ยมเยือนที่ไม่ค้างคืน

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาควิชาการตลาด 6 (2549)

ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นปัญหาที่พบเป็นประจำเกือบทุกปี เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างริมแม่น้ำเจ้าพระยา และมีคลองต่างๆ มากถึง 223 คลอง ในฤดูฝนเมื่อมีฝนตกในปริมาณมากจะมีน้ำจากภาคเหนือไหลมารวมกันลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา และมีปริมาณน้ำจากแม่น้ำป่าสักไหลมาสมทบ ทำให้มีแนวโน้มสูงที่จะเกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน พื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมได้แก่ พื้นที่ 6 อำเภอ (34 ตำบล 99 หมู่บ้าน) และ 6 เทศบาล โดยระดับน้ำที่ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมจังหวัดนนทบุรี คือ ระดับน้ำเฉลี่ยเกิน 2.00 เมตรขึ้นไป หรือมีปริมาณน้ำไหลผ่านเกิน 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที (สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดนนทบุรี, 2548) ปี 2549 จังหวัดนนทบุรีมีพื้นที่เสียหายจากน้ำท่วมสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี, 2549)

ภาคผนวก ข

ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548

ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548

พื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทหนึ่งที่ปรากฏในผังเมืองรวม จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ซึ่งจัดทำขึ้นตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการผังเมือง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มี บทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับ มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 48 มาตรา 49 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้มีอำนาจออกกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัด ผังเมืองฉบับนี้ เริ่มบังคับใช้เมื่อ 24 มีนาคม 2548 และมีอายุการบังคับใช้ระยะเวลา 5 ปี

ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี ได้กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อมในเขตจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยนโยบายและมาตรการเพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างบริการสาธารณะ มีสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเมืองให้เป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง และการประกอบพาณิชยกรรมของจังหวัด
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนและระบบเศรษฐกิจ โดยดำรงรักษาที่ดินเพื่อเกษตรกรรมไว้ด้วย
- 3) พัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่ง ให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่งของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในอนาคต
- 4) พัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน

5) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การบังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 มีผลบังคับใช้หลังจากการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2548 อายุการบังคับใช้ผังเมืองรวมมีระยะ 5 ปี หลักการบังคับใช้ผังเมือง คือ ห้ามบุคคลใดใช้ประโยชน์ที่ดินให้ผิดไปจากที่ได้กำหนดไว้ในผังเมืองรวมหรือปฏิบัติการใดๆ ซึ่งขัดกับข้อกำหนดของผังเมืองรวม

ผู้ที่ต้องปฏิบัติตามผังเมืองรวม ได้แก่ 1) ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน (บุคคลและนิติบุคคล) 2) เจ้าพนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้มีอำนาจในการอนุญาตหรือควบคุมตามแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในผังเมืองรวม มีดังนี้

- 1) ในเขตเทศบาล ได้แก่ นายกเทศมนตรี
- 2) ในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- 3) ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
- 4) ในเขตเมืองพัทยา ได้แก่ ปลัดเมืองพัทยา ในเขตราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ หัวหน้าผู้บริหารท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 จะต้องเป็นผู้ดำเนินการและปฏิบัติตามกฎกระทรวงให้ใช้บังคับใช้ผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 โดยมีแนวทาง คือ ก่อนการพิจารณาให้อนุญาตก่อสร้างอาคารหรือประกอบกิจการ ต้องตรวจสอบกิจการว่าใช้ประโยชน์ที่ดินตรงตามผังเมืองหรือไม่ กรณีนี้สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรีได้ออกแบบตรวจสอบการขออนุญาตก่อสร้างตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 ให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และขอความร่วมมือให้แจ้งผลการตรวจสอบส่งให้จังหวัดทุกเดือน (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2548) บทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามผังเมืองมี 2 กรณี คือ 1) การใช้ประโยชน์ที่ดินผิดไปจากที่กำหนดไว้ในผังเมืองรวม หรือ 2) ปฏิบัติการใดๆ ที่ขัดกับข้อกำหนดผังเมืองรวม จะได้รับโทษ คือ จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ ปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ

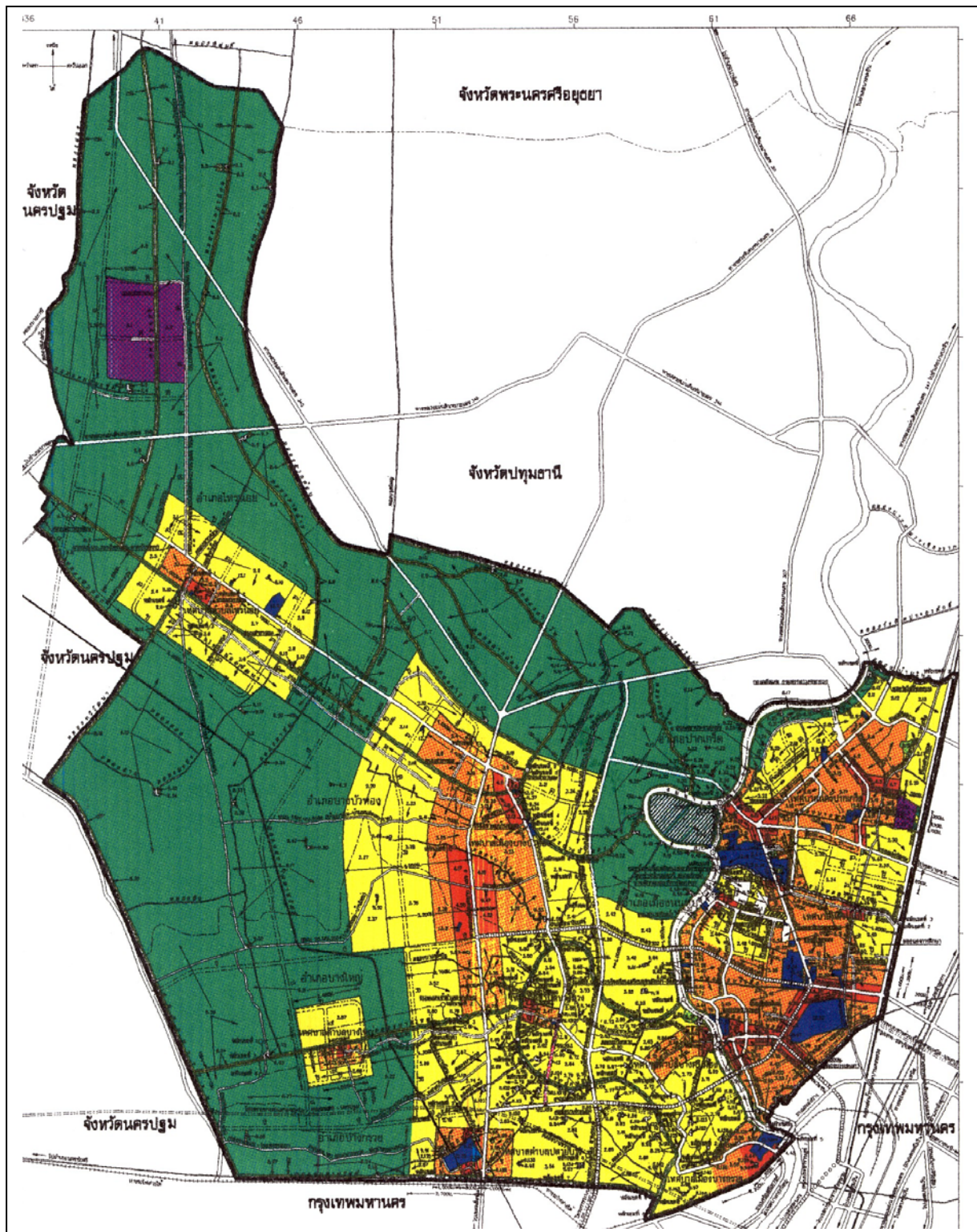
แนวความคิดการวางผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 เน้นการพัฒนาแบบหลายศูนย์กลาง โดยมีแนวความคิดการใช้ที่ดิน ดังนี้ (สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี, 2548)

- 1) บริเวณศูนย์กลางเดิม ได้แก่ บริเวณทำน่านนนทบุรี ตลาดปากเกร็ด ตลาดบางกรวย ตลาดไทรน้อย ตลาดราษฎร์นิยม และบริเวณบางใหญ่ซีดี
- 2) มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยในบริเวณที่ต่อเนื่องจากกรุงเทพมหานคร
- 3) พัฒนาบริเวณชุมชนบางบัวทอง ชุมชนบางใหญ่ เทศบาลตำบลไทรน้อย เทศบาลตำบลบางใหญ่ และเทศบาลตำบลปลายบาง เป็นที่อยู่อาศัย
- 4) พัฒนาอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิมในบริเวณไทรน้อย ให้เป็นย่านอุตสาหกรรม
- 5) ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ คือ บริเวณที่มีปัญหาน้ำท่วม และบริเวณที่มีศักยภาพเหมาะสมทางการเกษตร เป็นต้น
- 6) ป้องกันมลภาวะจากชุมชนและอุตสาหกรรมลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา และลำคลองสายสำคัญในจังหวัด

ผังข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548 แบ่งเป็น 13 ประเภท โดยมีรายชื่อและสีเป็นสัญลักษณ์แทนการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทดังนี้ (ดูภาพผนวกที่ ข1)

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย (สีเหลืองและเส้นแท่งสีขาว)
2. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย (สีเหลือง)
3. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง (สีส้ม)
4. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก (สีแดง)

5. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า (สีม่วง)
6. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว)
7. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม (สีขาวมีกรอบและเส้นทแยงสีเขียว)
8. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สีเขียวอ่อน)
9. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก)
10. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย (สีน้ำตาลอ่อน)
11. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา (สีเทาอ่อน)
12. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ (สีน้ำเงิน)
13. การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทโครงการคมนาคมและขนส่ง (สีชมพู)

ภาพผนวกที่ ข1 แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดนนทบุรี พ.ศ. 2548
ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี (2548)

ภาคผนวก ก

โครงการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคที่เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นโครงการขนาดใหญ่ ด้านคมนาคม ประกอบด้วย โครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม และโครงการด้านการคมนาคมในอนาคต รายละเอียดมีดังนี้

โครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม

โครงการสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม เดิมชื่อโครงการก่อสร้างสะพานบริเวณห้าแยกปากเกร็ดและถนนต่อเชื่อมของกรมทางหลวงชนบทมีรายละเอียดโครงการดังนี้

1. ความเป็นมาโครงการ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2539 เห็นชอบให้ กรมทางหลวงชนบท (กรมโยธาธิการเดิม) ดำเนินโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณห้าแยกปากเกร็ด และถนนต่อเชื่อม ภายในวงเงิน 5,053 ล้านบาท โดยใช้เงินกู้ต่างประเทศสมทบกับเงินงบประมาณ เพื่อเป็นค่าก่อสร้างในอัตราส่วน 50:50 (เงินกู้:เงินงบประมาณ) แหล่งเงินกู้ คือ JBIC (Japan Bank for International Cooperation) ได้ลงนามให้กู้เงินสมทบค่าก่อสร้างวงเงินกู้ 6,807 ล้านบาท (อัตราส่วน เงินกู้ร้อยละ 50 ของวงเงินก่อสร้าง)

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2540 กรมทางหลวงชนบทได้ดำเนินการออกแบบรายละเอียดแล้วเสร็จ (โดยบริษัท เอเชียนเอ็นจิเนียริง คอนซัลแต้นส์ จำกัด และบริษัทเอฟซีลอน จำกัด เป็นผู้ออกแบบ) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 กรมทางหลวงชนบทได้ดำเนินการสำรวจรายละเอียด อสังหาริมทรัพย์แล้วเสร็จเมื่อเดือนธันวาคม 2542 และต่อมาได้จ่ายเงินค่าเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ทั้งโครงการ แล้วเสร็จร้อยละ 100 เป็นเงิน 865 ล้านบาท (กรมทางหลวงชนบท, 2548)

2. รายละเอียดโครงการ

รายละเอียดโครงการแบ่งเป็น 2 สัญญา ดังนี้

1) **สัญญาที่ 1 แนวด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก** เริ่มต้นจากถนนแจ้งวัฒนะ (กม.10 + 170) ตัดข้ามห้าแยกปากเกร็ดไปยังทิศตะวันตก ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกับแนวสายทางในสัญญาที่ 2 (กม. 6 + 000) ของแนวตะวันออก-ตะวันตก มีความยาว ประมาณ 4.17 กิโลเมตร เขตทางกว้าง 60 เมตร ขนาด 6 ช่องจราจร มีสะพานข้ามคลอง จำนวน 2 แห่ง

ส่วนบริเวณเขตเทศบาลปากเกร็ดเขตทางกว้าง 40 เมตร ผิวทางคอนกรีตจำนวน 6 ช่องจราจร มีเกาะกลางถนน ในสายทางมีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมเชิงลาดสะพานความยาวประมาณ 2.6 กิโลเมตร ตัวโครงสร้างทางยกระดับเป็นคอนกรีตรูปกล่อง (box girder) ขนาด 6 ช่องจราจร ประกอบด้วย 3 ช่วง ช่วงริมตลิ่งมี 2 ช่วง ช่วงละ 72 เมตร ส่วนช่วงกลางสะพานยาว 134 เมตร

ขอบเขตของงานในสัญญาที่ 1 มีดังนี้

(1) งานก่อสร้างทางยกระดับด้านฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ ขนาด 4-6 ช่องจราจร ความกว้าง 30-40 เมตร เพื่อบรรจบกับสะพานข้ามแม่น้ำ ความยาวประมาณ 2,000 เมตร รูปแบบของทางยกระดับเป็นแบบกล่องก่อสร้างโดยหล่อคอนกรีตในที่ (cast-in-place concrete box girders)

(2) สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาขนาด 6 ช่องจราจร มีทางเท้า สำหรับคนเดินข้ามอยู่ 2 ข้างของสะพาน ความยาวสะพานรวม 278 เมตร เชื่อมบรรจบกับเชิงลาดสะพานด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำที่มีความยาว 600 เมตร รูปแบบตัวสะพานเป็นแบบกล่อง (box girders) แยกโครงสร้างออกจากกันระหว่างทิศทางไป-กลับก่อสร้างโดยหล่อคอนกรีตในที่โดยใช้วิธี balanced cantilever method มีความยาวสะพานช่วงข้ามแม่น้ำ (main span) เท่ากับ 134 เมตร และความยาวช่วงริมตลิ่ง (back span) 2 ช่วง ช่วงละ 72 เมตร

(3) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็กที่ต่อจากเชิงลาดสะพานฝั่งตะวันตกไปเชื่อมต่อกับถนนคอนกรีตเสริมเหล็กของสัญญา 2 (แนวเหนือ-ใต้) ความยาวประมาณ 1,350 เมตร

(4) สะพานข้ามคลอง 2 แห่ง

(5) งานภูมิสถาปัตย์และก่อสร้างท่าเรือทั้งสองฝั่งของแม่น้ำ

(6) งานอื่นๆ เช่น งานรื้อย้ายสาธารณูปโภค งานระบบระบายน้ำ งานก่อสร้างสะพานลอย งานไฟฟ้า แสงสว่าง และอื่นๆ

2) **สัญญาที่ 2 แนวด้านทิศเหนือ-ใต้** เริ่มต้นจากจุดสิ้นสุดโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณวัดนครอินทร์ และถนนต่อเชื่อม ที่บริเวณถนนรัตนวิบูลย์ (กม.0+408.924) ไปทางทิศเหนือบรรจบทางหลวงหมายเลข 345 (กม.7+901.688) และตามแนว

ตะวันออก-ตะวันตกจาก กม. 4+051.246 ถึง กม. 6+000 มีความยาวรวมทั้งสิ้นประมาณ 9.44 กิโลเมตร เขตทางกว้าง 60 เมตร ผิวทางคอนกรีต 6 ช่องจราจร มีเกาะกลางในสายทาง มีทางแยกต่างระดับ 2 แห่ง คือ จุดบรรจบทางหลวงหมายเลข 345 และที่จุดตัดแนวสายทางเหนือ-ใต้ กับแนวสายทางตะวันออก-ตะวันตก รวมทั้งมีสะพานข้ามคลองจำนวน 7 แห่ง

ขอบเขตของงานในสัญญาที่ 2 มีดังนี้

- (1) ถนนสายหลักระดับดิน ผิวจราจรคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 6 ช่องจราจร ความยาวประมาณ 9.55 กิโลเมตร
- (2) ทางแยกต่างระดับ บริเวณจุดตัดของแนวเหนือ-ใต้ กับแนวตะวันออก-ตะวันตก ขนาด 2 ช่องจราจร ความยาวประมาณ 1,000 เมตร ความสูง 8-10 เมตร ระยะห่างระหว่างเสา 30-40 เมตร โครงสร้างส่วนบนเป็นคานคอนกรีตอัดแรงรูปกล่อง
- (3) ทางแยกต่างระดับ บริเวณจุดตัดทางหลวงหมายเลข 345 ขนาด 2 ช่องจราจร ความยาวรวมประมาณ 990 เมตร ความสูง 8-10 เมตร ระยะห่างระหว่างเสา 30-40 เมตร โครงสร้าง ส่วนบนเป็นคานคอนกรีตอัดแรงรูปกล่อง พร้อมขยายถนนระดับดินขนาด 2 ช่องจราจร 2 ทิศทางเพื่อต่อเชื่อมทางหลวงหมายเลข 345
- (4) สะพานข้ามคลองจำนวน 7 แห่งขนาด 6 ช่องจราจร
- (5) สะพานลอยคนเดินข้าม 3 แห่ง
- (6) งานภูมิสถาปัตย์ บริเวณทางแยกต่างระดับ
- (7) งานระบบสาธารณูปโภคและอื่นๆ เช่น ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง ระบบระบายน้ำ

ฯลฯ

3. แผนการดำเนินงานโครงการ

- ศึกษาความเหมาะสมและสำรวจออกแบบ	พ.ศ. 2537-2540
- สำรวจเพื่อเวนคืน	พ.ศ. 2541-2542
- เวนคืน	พ.ศ. 2542-2545
- ดำเนินการก่อสร้าง	พ.ศ. 2546-2549

4. ประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการก่อสร้างสะพานพระราม 4 และถนนต่อเชื่อม

- บรรเทาและแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัด อำนวยความสะดวกในการเดินทางของประชาชนในบริเวณพื้นที่โครงการ และพื้นที่ใกล้เคียง
- ช่วยการระบายการจราจรจากถนนแจ้งวัฒนะ ถนนติวานนท์ แบ่งการจราจรที่ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาของสะพานพระนั่งเกล้าและสะพานนนทบุรี ส่วนถนนแนวทางเหนือ-ใต้ ช่วยระบายการจราจรบนถนนรัตนธิเบศร์
- เสริมโครงข่ายถนนแนวสายทางเหนือ-ใต้ ของโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดนครอินทร์และถนนต่อเชื่อม

5. ความก้าวหน้าของโครงการ

งานก่อสร้างตามสัญญาที่ 1 แนวด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้วและเปิดใช้งานเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ส่วนงานก่อสร้างตามสัญญาที่ 2 แนวด้านทิศเหนือ-ใต้ ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว และเปิดใช้งานแล้วตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2549

ภาพผนวกที่ ๑1 ถนนแนวเหนือ-ใต้ (ถนนราชพฤกษ์) เปิดใช้งานเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2549
ที่มา: การสำรวจพื้นที่ (10 ส.ค. 2549)

ภาพผนวกที่ ค 2 ถนนแนวตะวันออก-ตกบางส่วน
ที่มา: การสำรวจพื้นที่ (10 ส.ค. 2549)

โครงการด้านการคมนาคมในอนาคต

เนื่องจากเมื่อโครงการก่อสร้างสะพานบริเวณห้าแยกปากเกร็ด และถนนต่อเชื่อม แล้วเสร็จ การเดินทางระหว่างพื้นที่ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีความสะดวกยิ่งขึ้น ทำให้โครงข่ายการต่อขยายเส้นทางของโครงการต่างๆ ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเกิดขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตในอนาคต และเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เดินทางจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดปทุมธานี สุพรรณบุรี เมื่อมีการตัดถนนและสร้างสะพานเชื่อมต่อถนนสายอื่นๆ ทำให้ การศึกษาการรองรับทางด้านคมนาคม สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการกระจายตัวของเมือง ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้องจาก โครงการนั้นๆ ด้วย โครงข่ายเส้นทางคมนาคมที่ต่อขยายในอนาคต มีดังนี้

1. โครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าสายสีม่วง

โครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วง ฯ ช่วงบางใหญ่-บางซื่อ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ต่อสายขยายราง” ของรัฐบาล โดยโครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วงจะเริ่มต้นเส้นทางที่บริเวณคลองบาง ใต้ ไปทางทิศใต้ถนนกาญจนาภิเษก เลี้ยวซ้ายเข้าถนนรัตนาธิเบศร์ตรงสามแยกบางใหญ่ เพื่อตรงเข้าสู่เขตจังหวัดนนทบุรี จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าถนนติวานนท์ผ่านถนนกรุงเทพ-นนทบุรี สู่สามแยกเตาปูน

และสิ้นสุดเส้นทางในช่วงแรกนี้ที่สถานีบางซื่อ รวมระยะทางทั้งสิ้น 23 กิโลเมตร กำหนดเริ่มก่อสร้างต้นปี พ.ศ. 2549 แล้วเสร็จและเปิดบริการได้ภายในปี พ.ศ. 2552 รถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงบางใหญ่-บางซื่อ มีจำนวนสถานีทั้งสิ้น 16 แห่ง ได้แก่

1. สถานีคลองบางไผ่ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกาญจนาภิเษก ช่วงบริเวณคลองบางไผ่ ประกอบด้วย ศูนย์ซ่อมบำรุง อาคารโรงจอดรถไฟฟ้า และอาคารจอดรถ

2. สถานีตลาดบางใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกาญจนาภิเษก บริเวณย่านธุรกิจ สถานประกอบการ และที่อยู่อาศัย อาทิ โรงพยาบาลเกษมราษฎร์ รัตนาธิเบศร์ ห้างบิ๊กซี หมู่บ้านรัตนาธิเบศร์ ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟูร์ หมู่บ้านบางใหญ่ซิตี้ เป็นต้น

3. สถานีสามแยกบางใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกาญจนาภิเษก บริเวณที่อยู่อาศัย หนาแน่น อาทิ หมู่บ้านกฤษดานครโครงการ 10 หมู่บ้านชนกาญจน์ เป็นต้น พร้อมอาคารจอดรถ และบริเวณเชื่อมต่อระบบขนส่งมวลชนอื่นๆ

4. สถานีบางพลู ตั้งอยู่กลางสี่แยกบางพลู ถนนรัตนาธิเบศร์ ตัดถนนบางกรวยไทรน้อย ถนนบางกรวยไทรน้อย

5. สถานีบางรักใหญ่ ตั้งอยู่กึ่งกลางถนนรัตนาธิเบศร์ บริเวณแยกตัดกับถนนราชพฤกษ์

6. สถานีท่าอิฐ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนรัตนาธิเบศร์ ใกล้สำนักงานการเคหะที่ 7 องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ พร้อมอาคารจอดรถ

7. สถานีไทรมา ตั้งอยู่บริเวณเชิงลงมาจากทิศใต้ของถนนรัตนาธิเบศร์ บริเวณซอยตาหรั่ง โดยรถไฟฟ้าจะวิ่งข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาตรงบริเวณสะพานพระนั่งเกล้า ในแนวคูขนาน

8. สถานีสะพานพระนั่งเกล้า ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นสะพานพระนั่งเกล้า ฝั่งตะวันออก

9. สถานีแยกถนนพริ 1 ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนรัตนาธิเบศร์ บริเวณห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล รัตนาธิเบศร์ พร้อมอาคารจอดรถ

- 22
10. สถานีศรีพรสวรรค์ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนรัตนธิเบศร์ บริเวณซอย รัตนธิเบศร์
 11. สถานีศูนย์ราชการนนทบุรี ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนรัตนธิเบศร์ บริเวณที่ว่าการอำเภอเมืองนนทบุรี
 12. สถานีกระทรวงสาธารณสุข ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนติวานนท์ บริเวณกระทรวงสาธารณสุข
 13. สถานีแยกติวานนท์ ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ระหว่างซอยกรุงเทพ-นนทบุรี 12-14
 14. สถานีวงศ์สว่าง ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกรุงเทพ-นนทบุรี บริเวณก่อนถึงทางแยกวงศ์สว่าง
 15. สถานีบางซ่อน ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางถนนกรุงเทพ-นนทบุรี บริเวณชุมชนตลาดบางซ่อน
 16. สถานีเตาปูน ตั้งอยู่บริเวณจุดตัดระหว่างถนนประชากรราษฎร์ 2 กับถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ที่เตาปูน

สถานีรถไฟฟ้าโครงการฯ ได้รับการออกแบบตามมาตรฐาน NFPA 101 และ NFPA 130 ที่เน้นในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ความสะดวกสบายของผู้โดยสาร ผู้สัญจรไปมา ผู้ใช้อาศัยบริเวณสถานี รวมถึงการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้คอยให้บริการ อาทิ ลิฟต์ บันไดเลื่อน สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ โดยทั่วไป สถานีจะประกอบด้วย

- ชั้นล่าง เป็นทางขึ้น-ลง อยู่ด้านในทางเท้าทั้ง 2 ฝั่งถนน เพื่อมิให้เกิดขวางการสัญจรของคนเดินเท้า และมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการพักคอย สามารถกันแดดกันฝน และมีระบบป้องกันน้ำท่วม ทำให้ผู้โดยสารสามารถต่อเชื่อมกับระบบขนส่งมวลชนอื่นๆ ระดับผิวถนนได้อย่างคล่องตัว

- ชั้นที่สอง (concourse) เป็นชั้นบริการผู้โดยสาร มีลักษณะแบบเปิดโล่ง และสามารถใช้เป็นสะพานลอยข้ามถนนได้ ชั้นนี้จะประกอบด้วย ตู้ขายตั๋ว เครื่องตรวจตั๋วอัตโนมัติ โดยในบางสถานีผู้โดยสารสามารถใช้บริเวณนี้เป็นจุดเชื่อมต่อไปยังอาคารข้างเคียง หรืออาคารจอดรถ ของโครงการได้อีกด้วย

- ชั้นที่สาม (ชานชาลา) เป็นชั้นสำหรับรถไฟฟ้ามหานคร-ส่งผู้โดยสาร พื้นที่กว้างขวาง แบ่งตอนกลาง เป็นช่องเปิดโล่ง 2 ช่อง เพื่อช่วยในการระบายอากาศ มีระบบประตู platform screen แบบ half height พร้อมบันไดผู้โดยสารขึ้น-ลงด้านปลายชานชาลาทั้งสองด้าน และบันไดสำหรับหนีภัยในกรณีฉุกเฉิน

โครงสร้างทางวิ่งจะเป็นแบบยกระดับ สูงประมาณ 17-19 เมตร จากผิวถนนเพื่อให้สามารถข้ามผ่านสะพานลอยคนข้ามถนน สะพานลอยรถยนต์ และสะพานลอยกลับรถ มีตอม่ออยู่กลางถนน โดยตอม่อจะมีระยะห่างกันสูงสุดถึง 40 เมตร เพื่อลดผลกระทบต่อการจราจรทั้งในระหว่างก่อสร้าง และเมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จ มีลักษณะโปร่งบาง สวยงาม ไม่เทอะทะ และไม่ปิดบังอาคารบริเวณริมถนน เป็นระบบรถไฟฟ้านขนาดใหญ่ (heavy rail) ปรับอากาศ มีความจุประมาณ 320 คน/คัน และสามารถขนส่งผู้โดยสารได้ไม่น้อยกว่า 50,000 คน/ชั่วโมง/ทิศทาง

โครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วงฯ ช่วงบางใหญ่-บางซื่อ สามารถเชื่อมต่อกับโครงการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล หัวลำโพง-บางซื่อ โครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงบางซื่อ-ราษฎร์บูรณะ และโครงการรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน บางซื่อ-ท่าพระ ได้ที่สถานีเตาปูน และสามารถเชื่อมต่อกับโครงการสายใหม่ ช่วงปากเกร็ด-แคราย ที่สถานีกระทรวงสาธารณสุข และเชื่อมต่อกับโครงการรถไฟฟ้าสายสีแดง ของการรถไฟฟ้าแห่งประเทศไทยที่สถานีบางซื่อ และจะมีการประสานกับองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับป้ายรถโดยสารให้อยู่ใกล้สถานีรถไฟฟ้าเพื่อถ่ายเทผู้โดยสารระหว่างกันต่อไป รวมทั้งจัดให้มีพื้นที่อาคารจอดรถผู้โดยสารไว้บริการตลอดเส้นทางในการเดินทางรถไฟฟ้า อันได้แก่

- สถานีคลองบางไผ่ มีพื้นที่จอดรถได้ประมาณ 1,800 คัน
- สถานีสามแยกบางใหญ่ มีพื้นที่จอดรถได้ประมาณ 1,772 คัน
- สถานีท่าอิฐ มีพื้นที่จอดรถได้ประมาณ 1,244 คัน
- สถานีแยกถนนพหลโยธิน 1 มีพื้นที่จอดรถได้ประมาณ 470 คัน

โครงการนี้ได้มีการศึกษาความเหมาะสมและการออกแบบเบื้องต้น พ.ศ. 2540 และรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งทางคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กวล.) ได้อนุมัติในปี พ.ศ. 2545 (<http://www.mrta.co.th/11.htm#menu>, 20/10/48) โดย EIA ฉบับนี้ศึกษาครอบคลุมพื้นที่บางซื่อ-พระนั่งเกล้า เจ้าของโครงการ คือ องค์การรถไฟฟ้ามหานคร ซึ่งขณะนั้นใช้ชื่อว่าสายสีน้ำเงินส่วนต่อขยายด้านเหนือ (บริษัททีเอ็ม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียร์ จำกัด, 2540) เริ่มต้นจากบริเวณหน้าสำนักงานใหญ่ บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด และไปสิ้นสุดที่ถนนรัตนธิเบศร์ (ใกล้สามแยกสนามบินน้ำ) มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 11 กิโลเมตร ในการก่อสร้างระบบรถไฟฟ้าทั้งในส่วนใต้ดินและส่วนยกระดับ จำเป็นต้องมีเทคนิคพิเศษในการก่อสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อสร้างระดับใต้ดินซึ่งมีการก่อสร้าง 2 วิธีหลัก คือ การเจาะอุโมงค์ (bored tunnels) และการขุดและกลบ (cut and cover) ขนาดมาตรฐานของขบวนขบวนยาว 150 เมตร และกว้าง 12 เมตร (เพื่อให้พอดีกับขบวนรถไฟฟ้า 6 ตู้) และอยู่ในแนวเส้นตรงระดับราบ

จากการศึกษา พบว่า มีคลอง 6 คลองที่ถูกตัดผ่านโดยทางรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงินส่วนต่อขยายด้านเหนือ ได้แก่ 1) คลองเปรมประชากร 2) คลองบางเขน 3) คลองตะนาวศรี 4) คลองบางซื่อ 5) คลองประปา 6) คลองบางแพรก

เส้นทางรถไฟฟ้าตลอดสายเป็นทางยกระดับและผ่านพื้นที่เสี่ยงต่อน้ำท่วม การใช้ที่ดินในระยะ 100 เมตรจากศูนย์กลางแนวสายทางทั้งสองฟาก ส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัย (28.3%) ที่อยู่อาศัย (40.6%) และที่ว่าง (20.5%) การใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ สถาบันราชการ (6.4%) ถนน (3.3%) และโบราณสถาน (0.5%) เป็นต้น

สายทางรถไฟฟ้าสายนี้จะผ่านถนนประมาณ 10 สาย ทางหลวง (highway) 2 สาย และซอย 10 ซอย สำหรับถนนที่สำคัญ ได้แก่ ถนนประชากรราษฎร์ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี ถนนดิวนนท์ และถนนรัตนธิเบศร์ นอกจากนี้ยังมีโครงข่ายถนนที่เชื่อมต่อกันหรือเกี่ยวข้องกับอีกหลายสาย อาทิ ถนนประชาชื่น ถนนงามวงศ์วาน ถนนวงศ์สว่าง และถนนรัชดาภิเษก เป็นต้น

สถานีรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงินส่วนต่อขยายด้านเหนือที่เกี่ยวข้องกับถนนต่างๆ มี 7 สถานี ได้แก่

สถานี BNE-1 (เตาปูน) เป็นสถานียกระดับ บนถนนประชากรราษฎร์

สถานี BNE-2 (วงศ์สว่าง) เป็นสถานียกระดับ บนถนนประชากรราษฎร์

สถานี BNE-3 (นครอินทร์) เป็นสถานียกระดับ บนถนนกรุงเทพฯ-นนทบุรี

สถานี BNE-4 (เรวดี) เป็นสถานียกระดับ บนถนนติวานนท์ (ใกล้ซอยเรวดี)

สถานี BNE-5 (แคลาย) เป็นสถานียกระดับ บนถนนรัตนธิเบศร์

สถานี BNE-6 (ศรีพรสวรรค์) เป็นสถานียกระดับ บนถนนรัตนธิเบศร์

สถานี BNE-7 (พระนั่งเกล้า) เป็นสถานียกระดับ บนถนนรัตนธิเบศร์

ปริมาณการจราจรบนถนนรัตนธิเบศร์ ถนนติวานนท์ และถนนสนามบินน้ำ มีปริมาณรถประมาณวันละ 69,000+89,000, 34,000-47,000 และ 37,000-57,000 คัน ตามลำดับ (ปริมาณรถเฉลี่ยรายปีระหว่างปี พ.ศ. 2536-2539) ส่วนถนนในกรุงเทพฯ เฉพาะเส้นทางที่สัมพันธ์กับโครงการ จากรายงานการศึกษาของ กทม. ปี พ.ศ. 2538 พบว่า จำนวนรถในถนนรัชดาภิเษก และถนนกรุงเทพฯ-นนทบุรี ที่บริเวณแยกวงศ์สว่างมีประมาณ 108 และ 249 คัน ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่าถนนรัชดาภิเษก บริเวณแยกวงศ์สว่างนี้เป็นจุดที่มีรถมากติดอันดับ 1 ใน 10 ของกรุงเทพฯ (ปี พ.ศ. 2534-2538)

ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำ EIA ฉบับใหม่ของรถไฟฟ้าสายสีม่วง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่บางซื่อ-บางใหญ่

2. โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณถนนนนทบุรี

โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณถนนนนทบุรี เริ่มต้นโครงการที่ถนนนนทบุรี 1 ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปถึงถนนราชพฤกษ์รวมระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ส่งผลให้ประชาชนบริเวณวัดเฉลิมพระเกียรติสามารถใช้ถนนข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาในระยะสั้นขึ้น เป็นการเพิ่มทางเลือกในการจราจร และเพื่อหลีกเลี่ยงเส้นทางการจราจรที่หนาแน่นในชั่วโมงเร่งด่วน นอกจากนี้ มีทางแยกต่างระดับที่จุดต้นทางและปลายทางรวม 2 แห่ง สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาออกแบบเป็นแบบ Extradosed Prestressed Concrete ปัจจุบันโครงการ อยู่ระหว่างการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม ดำรวจออกแบบรายละเอียด และสำรวจสั่งการพิมพ์ (ตามงบประมาณ ปี พ.ศ. 2548)

3. โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อถนนราชพฤกษ์-ถนนกาญจนาภิเษก แนวตะวันออก-ตะวันตก

โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อถนนราชพฤกษ์-ถนนกาญจนาภิเษก แนวตะวันออก-ตะวันตก เริ่มต้นโครงการที่ถนนกาญจนาภิเษก บริเวณทางแยกที่ตัดกับทางหลวงหมายเลข 3215 (ถนนบางกรวย-ไทรน้อย) ไปทางตะวันออกเชื่อมต่อบริเวณทางแยกต่างระดับของโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณห้าแยกปากเกร็ด และถนนต่อเชื่อม รวมระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร โดยมีทางแยกต่างระดับบริเวณจุดตัดถนนกาญจนาภิเษก 1 แห่ง โครงการนี้สามารถช่วยลดปริมาณการจราจรที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตหลังจากมีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณห้าแยกปากเกร็ด นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางไปยังถนนบางกรวย-ไทรน้อย ได้รวดเร็วขึ้นอีกด้วย

4. โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อถนนราชพฤกษ์-ถนนกาญจนาภิเษก แนวเหนือ-ใต้

โครงการก่อสร้างถนนเชื่อมต่อถนนราชพฤกษ์-ถนนกาญจนาภิเษก แนวเหนือ-ใต้ เริ่มต้นโครงการที่ทางหลวงหมายเลข 345 บริเวณทางแยกต่างระดับของโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณห้าแยกปากเกร็ด และถนนต่อเชื่อม ไปบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 346 (ถนนปทุมธานี-บางเลน) ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร และถนนเข้าบรรจบกับถนนกาญจนาภิเษก ระยะทาง 3 กิโลเมตร (ระยะทาง 14 กิโลเมตร) โดยมีทางแยกต่างระดับบริเวณจุดตัดต่างๆ รวม 3 แห่ง โครงการฯ นี้เป็นประโยชน์กับประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เรียกว่า super block ซึ่งทำให้การเดินทางไปมาไม่สะดวกต้องอ้อมไปเป็นระยะทางที่ค่อนข้างไกล เมื่อโครงการแล้วเสร็จการเดินทางไปมาระหว่างคนในพื้นที่และบริเวณข้างเคียงจะรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ - นามสกุล	นางสาววรากร น้อยพันธ์
วัน เดือน ปี ที่เกิด	10 ตุลาคม พ.ศ. 2517
สถานที่เกิด	จังหวัดพิษณุโลก
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองนักวิจัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย